

Міністерство освіти та науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ШАНСКОВА Т. І.

Методика
професійної підготовки майбутніх
фахівців гуманітарного профілю
в системі другої вищої освіти

Навчально-методичний посібник

(до ювілею кафедри педагогіки, психології
та управління навчальними закладами)

Житомир - 2015

УДК 378 : 371.134
ББК 74.580 : 74
Ш 21

*Рекомендовано до друку вченою радою
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
(протокол № 4 від 11 грудня 2015 року)*

Рецензенти:

Пастовенський О. В. – доктор педагогічних наук, проректор
з науково-методичної роботи ЖОІППО;
Заблоцька О. С. – доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри хімії ЖНАЕУ

Ш 21

Шанскова Т. І. Методика професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в системі другої вищої освіти: Навчально-методичний посібник / Т. І. Шанскова. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка. 2015. – 152 с.

У пропонованому навчально-методичному посібнику з позицій гуманістичного, андрагогічного та акмеологічного підходів висвітлено особливості викладання психолого-педагогічних та соціально-педагогічних дисциплін у процесі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти та представлена відповідна андрагогічна технологія.

Навчально-методичний посібник адресовано викладачам, студентам вищих навчальних закладів, аспірантам та різним категоріям педагогічних працівників, які цікавляться проблемами навчання дорослих при здобутті другої вищої освіти.

УДК 378 : 371.134
ББК 74.580 : 74

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

РОЗДІЛ 1. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ В СИСТЕМІ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

2.1. ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ.

2.2. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВИЗНАЧЕНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

2.2.1. Форми професійної підготовки.

2.2.2. Педагогічні та соціально-педагогічні задачі у професійній діяльності фахівця гуманітарного профілю.

2.2.3. Місце тренінгів у професійній підготовці фахівців

– програма тренінгу особистісного зростання

– тренінг "Розвиток здібностей у професійній діяльності"

2.3. ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

2.4. МІСЦЕ РІЗНИХ ВИДІВ ПРАКТИК У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ.

РОЗДІЛ 3. АНДРАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

ПЕРЕДМОВА

Професійна діяльність фахівців гуманітарного профілю є діяльністю, що являє собою як безпосередній так і опосередкований вплив на людину через систему суспільних стосунків завдяки засобам донесення (мові, особистому прикладу) ідеї до об'єкта. Результатами впливу є зміни в духовному світі людини. Другу вищу освіту можна визначити як форму вищої неперервної професійної освіти, змістом якої є перепідготовка фахівців.

Сьогодні в Україні друга вища освіта розглядається як система ВНЗ чи їх підрозділів, у якій відбувається професійна перепідготовка фахівців з вищою освітою. Також друга вища

освіта є формою післядипломної освіти, змістом якої є перепідготовка фахівців на рівні спеціаліста. Законодавче оформлення місця і значення другої вищої освіти як перепідготовки визначено у статті 10 Закону України «Про вищу освіту», де вона визначена як отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду. Основними принципами організації системи другої вищої освіти є науковість, гуманізація, демократизація, єдність, комплексність, інтеграція, відповідальність; зв'язок післядипломної освіти з процесом ринкових перетворень, розвитком різних форм власності й господарювання, реструктуризацією економіки; орієнтація перепідготовки кадрів на перспективні сфери трудової діяльності згідно з попитом на ринку праці; відповідність державним вимогам та стандартам; впровадження модульної системи професійного навчання з використанням індивідуального підходу до кожної особи.

Проблеми навчання дорослих людей з вищою освітою, здобуття ними другої спеціальності тривалий час не привертали особливої уваги науковців. Більшість досліджень у галузі освіти вирішували дидактичні проблеми шляхом пристосування теорії навчання дітей до навчання і здобуття освіти дорослою людиною, але ці підходи не є адекватними до сучасних потреб. Андрагогічні принципи (самостійного навчання, спільної діяльності, опори на досвід, індивідуалізації, системності, контекстності, актуалізації, свідомості, розвитку освітніх потреб) освіти фахівців відрізняються від педагогічних і складають теоретичну базу технології навчання та освіти дорослих.

Тому друга вища освіта сьогодні розглядається як специфічне освітнє утворення, що сприяє розвитку та збагаченню загальнокультурної, фахової та функціональної складових культури людини. Вона пов'язана з активною самоосвітою, саморозвитком, самовихованням, її зміст залежить від суспільних та індивідуальних освітніх потреб, доцільно організованої діяльності та розумно побудованої взаємодії у цьому процесі. Тому сучасні суперечності між соціальною значимістю, практичною необхідністю вдосконалення системи професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю в умовах отримання другої вищої освіти та недостатньою розробкою теоретичних та методичних засад цієї підготовки, особливо дорослих студентів з іншою вищою освітою сприяли створенню навчально-методичного посібника.

Професійна підготовка фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти - процес професійного та особистісного розвитку студента, який сприяє формуванню його гуманістичної спрямованості щодо передачі молодому поколінню культурного досвіду людства, впливу на особистість та її соціальне оточення з метою самореалізації та здійснюється із застосуванням андрагогічної технології; а також є складовою системи неперервної професійної освіти дорослих, результатом діяльності якої є готовність спеціаліста до професійної діяльності гуманітарного профілю, спрямованого на подальше самовдосконалення.

Професійна підготовка фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти характеризується прискореним темпом оволодіння професією, взаємозв'язком між фундаментальними основами професійної освіти та новими цінностями, метою, змістом, формами та методами, що необхідні для здійснення нової професійної діяльності.

Навчально-методичний комплекс (НМК) професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти, який враховує соціальні запити до професійної діяльності фахівця гуманітарного профілю, положення андрагогіки, специфіку заочної форми навчання та здобуття другої вищої освіти гуманітарного профілю, специфіку навчальних дисциплін, забезпечує інформаційний, методичний та науковий супровід навчального процесу. НМК являє собою сукупність нормативної, організаційної та навчально-методичної документації, пов'язаної єдиною методологією та організацією викладання.

Професійна діяльність викладача-андрагога спрямована на забезпечення випереджувальної професійної підготовки фахівців в умовах здобуття другої вищої освіти відповідно до суспільних вимог та поєднання професійного та особистісного розвитку людини; передбачає формування мотивації дорослих студентів на оволодіння високим рівнем знань та вмінь в умовах здобуття другої вищої освіти, вироблення власного стилю педагогічної майстерності, спрямованість на подальший саморозвиток та самовдосконалення; здійснюється з використанням комплексних знань про особливості життєдіяльності дорослої людини та основі інноваційних освітніх технологій.

Професійна підготовка фахівців гуманітарного профілю в умовах здобуття другої вищої освіти набуває ефективності, якщо:

- викладачі враховують першу вищу освіту студентів, їх мотивацію щодо здобуття другої вищої освіти, сприйняття ситуації здобуття другої вищої освіти (кризова чи нової життєвої перспективи), життєвий та професійний досвід дорослого студента;
- навчальний процес організовано відповідно до основних психолого-фізіологічних особливостей дорослих людей та базується на андрагогічних принципах навчання;
- у навчальному процесі застосовується андрагогічна технологія навчання, спрямована на задоволення індивідуальних освітніх потреб студентів (наприклад потреба невідкладного застосування набутих знань та вмінь у професійній діяльності), на їх саморозвиток і самовдосконалення.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ В СИСТЕМІ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Поняття «гуманітарний» трактується як той, що стосується людства, суспільного буття та свідомості, а більш у вузькому значенні розглядається стосовно суспільних наук, які вивчають людину та культуру [1, с. 350]. Тому *вищу гуманітарну освіту* можна розглядати як систему професійної підготовки спеціалістів різних спеціальностей у галузі гуманітарних та суспільних наук. Її потрібно відрізнити від природничої та технічної освіти. [1, с. 352].

Професійна гуманітарна освіта сьогодні спрямована на виконання інноваційної, виховної, адаптаційної, відтворювально-ретрансляційної функцій та функції кумулятивності знань.

1. Інноваційна функція професійної гуманітарної освіти пов'язана з розповсюдженням нових знань та гуманітарних технологій, завдяки яким суспільство розвивається. Також інноваційну функцію потрібно трактувати як і проведення наукових досліджень.

2. Виховна функція полягає у формуванні в студентів моральних якостей та загальнолюдських цінностей.

3. Адаптивна функція професійної гуманітарної освіти передбачає розвиток здібностей студентів адаптуватися до професійних і соціальних ролей.

4. Відтворювально-ретрансляційна функція передбачає відтворення фахівцями гуманітарного профілю

загальнолюдської та національної культури, а також передачі та відтворення існуючої соціальної структури у ході своєї професійної діяльності.

5. Функція кумулятивності знань розглядає фахівця гуманітарного профілю як носія культурного досвіду людства, який має його активно передавати молодшому поколінню у ході своєї професійної діяльності.

Професійна гуманітарна освіта сьогодні спрямована на активне використання знань, накопичених іншими соціально-гуманітарними науками (соціологією, психологією, філософією та ін.).

Гуманітарна освіта забезпечує готовність випускника до взаємодії з іншими людьми у процесі трансляції культури, обміну культурними цінностями, способами діяльності та шляхами самореалізації, що вимагає суттєвих змін у парадигмі освіти. Вища гуманітарна освіта є системою, що задовольняє суспільні вимоги підготовки фахівців такої категорії та їх особистісні потреби щодо професійного становлення та самореалізації. Метою діяльності гуманітарного ВНЗ є забезпечення високого рівня загальнокультурного, професійного та індивідуального розвитку студента як соціально активної, творчої особистості компетентного спеціаліста гуманітарного профілю, здатного до неперервної самоосвіти. Цінність гуманітарної освіти полягає в розвитку інтелекту, мислення, емоцій, комунікативних навичок та здібностей.

Професійна діяльність фахівців гуманітарного профілю є діяльністю, що являє собою як безпосередній так і опосередкований вплив на людину через систему суспільних стосунків завдяки засобам донесення (мові, особистому прикладу) ідеї до об'єкта. Результатами впливу є зміни в духовному світі людини. [2]. Стиль діяльності спеціаліста гуманітарного профілю заснований на ціннісних орієнтаціях суб'єкта, та виконує функцію регуляції його ставлення до інших засобів професійної діяльності.

У межах процесів інновації і гуманізації освіти розроблені особистісно-аксіологічний підхід до професійної діяльності (О. Анісімов, Є. Богданов, А. Деркач, О. Дубасенюк, М. Левина та ін.), технологізація процесу навчання у навчальному закладі (Л. Виготський, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна, А. Міщенко та ін.), інноваційні підходи у системі вищої освіти (О. Вознюк, І. Коновальчук, П. Підкасистий, Є. Полат, П. Саух, Н. Тализіна та ін.).

За професійним призначенням фахівець гуманітарного профілю готується до здійснення навчально-виховної, науково-

методичної та організаційно-управлінської діяльності у різних типах вищих і середніх навчальних закладів. Ураховуючи професійне спрямування, майбутній фахівець гуманітарного профілю повинен володіти знаннями основних педагогічних і психологічних дисциплін; мати фундаментальні філологічні знання; володіти концепціями гуманітарних і суспільних наук, а також комунікативними вміннями, навичками організаційної роботи в гуманітарній сфері, володіти комп'ютерними технологіями. Спеціаліст повинен володіти такими особистісними якостями, як відповідальність, комунікабельність, інтелект.

Смисложиттєві цінності студентів гуманітарного профілю були предметом дослідження В. Семікова [3], який дійшов висновку, що смисложиттєві цінності студентів гуманітарного профілю пов'язані з їх різними особистісно-професійними характеристиками (інтелектуальною, емоційно-вольовою і мотиваційною сферою). Спеціалісти-гуманітарії є важливою складовою соціально-професійної структури суспільства, носіями знань педагогічної та соціальної спрямованості, необхідних для підтримки моральних цінностей громадянського суспільства. Особливу увагу значенню гуманітарного знання як засобу формування у студентів гуманістичної свідомості у системі післядипломної освіти приділила В. Воронцова [4, с. 401-402].

Відповідно до шифрів та найменування галузей знань до гуманітарних наук (0203) належать спеціальності «Філологія» та «Історія», до педагогічної освіти (0101) – «Початкова освіта» та «Соціальна педагогіка», до соціально-політичних наук (0301) належить «Психологія».

У той же час, в науковому контексті немає єдиної класифікації щодо належності певної галузі наук до гуманітарних. Так, у «Концепції гуманітарної освіти України» виділено такі гуманітарні спеціальності: історичні, філософські, політологічні, економічні, соціологічні, культурологічні, філологічні, психолого-педагогічні та правознавчі [5, с.4].

За класифікацією ЮНЕСКО, якої у стандартах професійної підготовки дотримується і Україна, всі напрями професійної підготовки фахівців розподілено на дев'ять груп, а саме: а) інженерна справа, виробництво, будівництво; б) суспільні науки, економіка і право; в) гуманітарні науки та мистецтво; г) ІТ; д) природничі науки; е) сільськогосподарські науки; ж) педагогічні науки; з) охорона здоров'я; к) послуги.

Тому, враховуючи особливості професійної діяльності фахівців гуманітарного профілю, відсутність єдиної класифікації

щодо належності певних спеціальностей до гуманітарних, віднесення вчителів, психологів та соціальних педагогів до педагогічних працівників, найбільший попит на здобуття професій вчителів англійської, німецької, української мови та літератури, вчителів початкових класів, історії, соціальних педагогів та психологів у системі другої вищої освіти зумовили їх відбір до категорії майбутніх фахівців гуманітарного профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров. – 4-е изд. – М. : Совет. энцикл., 1989. – 1632 с.
2. Чечеткин М. В. Стиль деятельности специалиста гуманитарного профиля : дис. ... д-ра филос. наук : 09.00.01 «Онтология и теория познания» / Чечеткин Михаил Васильевич. — М. : МГИ имени Е. Р. Дашковой, 2004. – 348 с.
3. Семиков В. А. Психолого—акмеологические особенности развития смысложизненных ценностей студентов гуманитарного профиля : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13 «Психология развития, акмеология (психологические науки)» / Владимир Алексеевич Семиков. Тамбов : Тамбовский гос. ун-т им. Державина, 2009. — 263 с.
4. Воронцова В. Г. Гуманитарно-аксиологические основы постдипломного образования педагога / В. Г. Воронцова. – Псков : ПОИКРО, 1997. — 421 с. 221.
5. Концепція гуманітарної освіти України. – К. : "Генеза", 1997. – 14 с.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

Професійно-педагогічна підготовка у ВНЗ здійснюється, насамперед, у процесі викладання комплексу педагогічних дисциплін, зокрема курсу педагогіки, загальної психології, етнопедagogіки та інших.

З позицій дидактичних закономірностей зміст підготовки фахівців гуманітарного профілю при здобутті другої вищої освіти буде повноцінним за умови його повноти, глибини,

збалансованості конкретного і загального, завершеності, системності, гнучкості, оперативності, динамізму. Великої ваги набуває осмислення та глибоке розуміння сутності мети і завдань професійної освіти, її взаємозв'язку із середовищем, який впливає на визначення її змісту, виявлення законів та закономірностей, дидактичних принципів його добору, проектування.

Головними аспектами педагогічної теорії змісту навчання є: залежність від суспільних вимог і замовлень, світоглядна функція змісту освіти; соціальний досвід як джерело знань; завдання всебічного розвитку особистості; дидактичні принципи як фактори визначення змісту освіти, оптимальної побудови навчально-тематичних планів і програм.

Через невелику кількість аудиторних годин зміст освіти студентів заочної форми навчання повинен бути максимально насиченим інформацією та доступним для сприйняття аудиторією з різним рівнем актуальної готовності та спрямованим на невідкладне використання набутих знань, умінь та навичок у професійній діяльності. Зміст освіти має таку структуру: актуальність; конкретизація – висвітлення проблеми та її практичних та теоретичних аспектів; проблематизація – обговорення суперечливих та невирішених питань; розгляд можливих розв'язань проблеми та їх практична значущість; шляхи поповнення знань у процесі самоосвіти.

Критеріями оптимізації змісту підготовки фахівців гуманітарного профілю при здобутті другої вищої освіти на основі аналізу дидактичної літератури слід визнати такі:

1. Цілісність змісту, що передбачає достатньо повне відображення в ньому вимог, які ставить суспільство в конкретно-історичних умовах свого розвитку до особистості педагога гуманітарного профілю, соціального педагога та психолога, охоплення основних напрямів концептуально-методологічних, психолого-педагогічних наук, практики і досвіду навчання й виховання дітей та молоді, їх соціалізації та психологічної підтримки.

2. Використання принципів андрагогіки при визначенні обсягу, структуруванні змісту навчання, врахування психолого-педагогічних особливостей і закономірностей освіти дорослих.

3. Раціональне структурування змісту, форм і методів, видів навчання в послідовності, наступності, поетапності курсової та міжкурсової підготовки.

4. Відповідність змісту рівневі навчально-професійних і пізнавальних можливостей, запитів і потреб дорослих студентів.

7. Відповідність використовуваної навчально-матеріальної, науково-методичної бази обов'язковому змістові освіти. Зміст професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю у системі другої вищої освіти характеризується узгодженістю вивчення дисциплін за такими позиціями:

1. Розробка збалансованого плану вивчення дисциплін у часі й послідовності.

2. Єдність інтерпретації категоріально-понятійного апарату.

3. Наступність у формуванні дидактичних знань та умінь.

4. Структурне забезпечення оптимального поєднання теоретичного, емпіричного та прикладного застосування дидактичних знань та умінь студентів.

5. Змістова збалансованість дисциплін на основі ієрархічної послідовності засвоєння.

6. Чітка структурованість навчальних дисциплін з урахуванням системоутворюючої ролі дидактики.

7. Поетапний та фазовий характер дидактичної підготовки.

Диференціація завдань передбачає виконання студентами роботи однакової за характером діяльності та різної за наявністю елементів знань, уявлень, понять про об'єкти і явища, зв'язки та залежності між ними.

Професійна підготовка фахівців у Центрі післядипломної освіти та довузівської підготовки Житомирського державного університету імені Івана Франка здійснюється на базі освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст», «Магістр» без відриву від виробництва протягом двох років, випускники отримують диплом державного зразка про перепідготовку спеціаліста з присвоєнням відповідної кваліфікації.

Тому навчальні плани професійної підготовки спеціалістів в умовах здобуття другої вищої освіти поєднують перелік та обсяг нормативних та вибіркових дисциплін «бакалавра» та «спеціаліста» за відповідним напрямом підготовки, послідовність їх вивчення та кількість годин (кредитів), конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми та засоби проведення поточного та підсумкового контролю. Навчальний план відображає також обсяг часу, який відводиться на самостійну роботу студентів.

Навчальний план спеціальності 7.03010201 «Психологія*»

Навчальний предмет	Ку рс	Кількі сть годин /	Лек -ції	Практ ичні	Самостійн а робота	Підсум- ковий контрол ь
--------------------	----------	-----------------------------	-------------	---------------	-----------------------	----------------------------------

		кредитів				
1.1. Дисципліни соціально-гуманітарної підготовки						
1.1.1. Нормативна частина						
Історія України	I	36 / 1,0	4	2	30	-
Українська мова за професійним спрямуванням	I	72 / 2,0	6	4	62	+
1.2. Дисципліни фундаментальної, природничо-наукової та загальноєкономічної підготовки						
1.2.1. Нормативна частина						
Зоопсихологія та порівняльна психологія	I	36 / 1,0	2	2	32	+
Математичні методи в психології	I	72 / 2,0	4	6	62	+
Педагогіка	I	72 / 2,0	12	10	50	+
Психофізіологія	I	36 / 1,0	4	4	28	+
Патопсихологія	II	72 / 2,0	4	6	62	+
1.2.2. Варіативна частина						
Дисципліни самостійного вибору університету						
Анатомія та еволюція нервової системи людини	I	72 / 2,0	4	4	64	+
1.3. Дисципліни професійної практичної підготовки						
1.3.1. Нормативна частина						
Вступ до спеціальності	I	72 / 2,0	4	4	64	+
Загальна психологія	I	468 / 13,0	40	28	400	+
Практикум з загальної психології	I	324 / 9,0	10	32	282	+
Експериментальна психологія	I	144 / 4,0	12	16	116	+

Психологія особистості	I	108 / 3,0	8	6	94	+
Психодіагностика	I	72 / 2,0	2	6	64	+
Психологія праці	I	108 / 3,0	4	4	100	+
Інженерна психологія	I	108 / 3,0	4	2	102	+
Психологія управління	I	36 / 1,0	4	2	30	+
Психологічна служба	I	72 / 2,0	4	2	66	+
Історія психології	I	144 / 4,0	8	6	130	+
Курсова робота з загальної психології	I	36 / 1,0			36	+
Соціальна психологія	II	108 / 3,0	10	8	90	+
Вікова психологія	II	108 / 3,0	10	8	90	+
Клінічна психологія	II	108 / 3,0	8	6	94	+
Педагогічна психологія	II	108 / 3,0	8	6	94	+
Психодіагностика	II	180 / 5,0	8	8	164	+
Диференціальна психологія	II	72 / 2,0	6	4	62	+
Юридична психологія	II	72 / 2,0	6	4	62	+
Психологічний спецпрактикум за спеціалізаціями	II	144 / 4,0	4	6	134	+
Основи психологічної практики (практична психологія)	II	54 / 1,5	2	4	48	+
Методика викладання психології	II	90 / 2,5	6	4	80	+

Методика проведення психологічної експертизи в різних галузях психології	II	90 / 2,5	4	6	80	+
Психологія масової поведінки	II	108 / 3,0	6	4	98	+
Психологія травмуючих ситуацій	II	90 / 2,5	6	4	80	+
Геронтопсихологія	II	54 / 1,5	4	6	44	+
Основи психотерапії	II	54 / 1,5	6	6	42	+
Інтелектуальна власність	II	36 / 1,0	6	6	24	+
Охорона праці в галузі	II	36 / 1,0	4	4	28	+
Політична психологія	II	36 / 1,0	4	2	30	+
Курсова робота	II	72 / 2,0			72	+

1.3.2. Варіативна частина

Дисципліни самостійного вибору університету

Основи психогігієни	I	72 / 2,0	4	2	66	+
Основи психіатрії	II	72 / 2,0	4	2	66	+
Основи психологічного тренінгу	II	72 / 2,0	4	2	66	+
Теорія і практика психологічного консультування	II	72 / 2,0	2	4	66	+

Практика

Психологічна практика	II	72 / 2,0			72	
Переддипломна практика	II	72 / 2,0			72	

Соціально-педагогічне проектування	I	54 / 1,5	4	2	48	-
Загальна психологія	I	216 / 6,0	12	14	190	+
Соціальна психологія	I	108 / 3,0	8	10	90	-
Вступ до спеціальності	I	36 / 1,0	4	4	28	+
Соціальна педагогіка	I	162 / 4,5	10	12	140	-
Педагогіка	I	180 / 5,0	12	10	158	+
Соціалізація особистості	I	108 / 3,0	8	6	94	+
Теорія історія соціального виховання	I	54 / 1,5	6	4	44	+
Педагогіка сімейного виховання	I	36 / 1,0	4	2	30	+
Соціальна молодіжна політика	I	108 / 3,0	6	6	96	+
Соціологія молоді	I	72 / 2,0	6	4	62	+
Етика соціально-педагогічної діяльності	I	36 / 1,0	4	2	30	+
Методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями	I	108 / 3,0	8	6	94	+
Технології роботи соціального педагога в зарубіжних країнах	I	108 / 3,0	6	6	96	+
Актуальні	I	72 /	4	4	64	+

проблеми соціальної педагогіки		2,0				
Спеціалізовані служби соціальній сфері у	I	72 / 2,0	4	4	64	+
Основи соціально-педагогічних досліджень	I	54 / 1,5	2	4	48	+
Основи сценарної роботи соціального педагога	I	72 / 2,0	6	6	60	+
Етнопедagogіка	I	54 / 1,5	4	2	48	+
Етнопсихологія	I	72 / 2,0	4	4	64	+
Основи красномовства	I	72 / 2,0	4	4	64	-
Курсова робота з соціалізації особистості	I	36 / 1,0			36	+
Соціальна психологія	II	54 / 1,5	4	4	46	+
Соціальна педагогіка	II	72 / 2,0	4	4	64	+
Технології соціально-педагогічної діяльності	II	162 / 4,5	10	10	+	
Вікова педагогічна психологія і	II	162 / 4,5	8	6	148	+
Соціальна робота в Україні	II	108 / 3,0	8	6	94	+
Самовиховання і саморегуляція особистості	II	54 / 1,5	4	2	48	+

Дисципліни самостійного вибору університету						
Соціально-педагогічна робота у закладах освіти	I	54 / 1,5	4	4	46	+
Соціально-педагогічне консультування	II	54 / 1,5	6	4	44	+
Методика соціальної роботи	II	108 / 3,0	6	4	98	+
Основи професійної майстерності соціального педагога	II	54 / 1,5	4	2	48	+
Практика						
З соціальної роботи	II	108 / 3,0			108	
Переддипломна практика	II	108 / 3,0			108	
Державна атестація						
Соціальна педагогіка	II	54 / 1,5				
Дипломна робота	II	54 / 1,5				

Навчальний план спеціальності 7.02030301 Українська мова і література*

Навчальний предмет	Курс	Кількість годин / кредитів	Лекції	Практичні	Самостійна робота	Підсумковий контроль
1.1. Дисципліни соціально-гуманітарної підготовки						
1.1.1. Нормативна частина						
Історія України	I	36 / 1,0	4	2	30	-

Основи конституційного права України	I	36 / 1,0	4	2	30	-
1.2. Дисципліни фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки						
1.2.1. Нормативна частина						
Охорона праці в галузі	II	36 / 1,0	4	4	28	+
1.3. Дисципліни професійної практичної підготовки						
1.3.1. Нормативна частина						
Педагогіка	I	108 / 3,0	12	10	86	+
Психологія	I	108 / 3,0	12	10	86	+
Основи педагогічної творчості	I	36 / 1,0	4	2	30	+
Вступ до мовознавства	I	54 / 1,5	6	4	44	+
Історична грамати́ка української мови	I	72 / 2,0	10	8	54	+
Вступ до слов'янської філології	I	72 / 2,0	6	4	62	+
Стилістика української мови	I	72 / 2,0	6	6	60	+
Фольклор	I	54 / 1,5	4	2	48	+
Сучасна українська літературна мова	I	396 / 11,0	30	38	328	+
Вступ до літературознавства	I	108 / 3,0	6	4	98	+
Зарубіжна література	I	216 / 6,0	10	8	198	+
Історія української	I	324 / 9,0	16	14	294	+

літератури						
Історія української мови	I	144 / 4,0	6	6	132	+
Дитяча література	I	36 / 1,0	4	2	30	+
Курсова робота з педагогіки/ психології	I	36 / 1,0			36	+
Загальне мовознавство	II	72 / 2,0	6	4	62	+
Сучасна українська літературна мова	II	288 / 8,0	26	22	240	+
Теорія літератури	II	36 / 1,0	4	2	30	+
Зарубіжна література	II	216 / 6,0	12	8	196	+
Методика викладання зарубіжної літератури	II	72 / 2,0	4	2	66	+
Методика навчання української мови	II	144 / 4,0	8	8	128	+
Методика навчання української літератури	II	144 / 4,0	8	8	128	+
Історія української літератури	II	540 / 15,0	26	20	494	+
Сучасний літературний процес	II	36 / 1,0	4	2	30	+
Інтелектуальна власність	II	36 / 1,0	6	6	24	+
Українська діалектологія	II	108 / 3,0	8	6	94	+
Курсова робота	II	72 / 2,0			72	+

1.3.2. Варіативна частина							
Дисципліни самостійного вибору університету							
Практикум української мови	з	I	72 / 2,0	-	10	62	+
Спецкурс української мови	з	I	54 / 1,5	-	8	46	-
Основи культури мови		I	54 / 1,5	4	4	46	+
Спецсемінар української мови	з	II	72 / 2,0	6	6	60	-
Лінгвістичний аналіз художнього тексту		II	108 / 3,0	8	6	94	+
Практика							
Педагогічна практика 5-8 кл.		I	72 / 2,0			72	
Педагогічна практика 9-11 кл.		II	72 / 2,0			72	
Державна атестація							
Українська мова література, зарубіжна література методикою викладання	і з	II	54 / 1,5				
Теорія практика навчання виховання	і і	II	54 / 1,5				

Стратегія вивчення педагогічних дисциплін повинна вибудовуватись як сходження від відтворення класичної спадщини педагогічних теорій і систем за традиційними підручниками до конструювання власного розуміння освітнього процесу і дій педагога. Робота у групі дорослих студентів, які здобувають другу вищу освіту, відрізняється від групової роботи

студентів стаціонару. З одного боку, внаслідок рідких зустрічей можливий низький рівень групової згуртованості академічної групи, а з іншого – дорослі краще працюють у команді, відбувається обмін професійним досвідом та рефлексія.

Однією з основних передумов навчального процесу є структурування навчального матеріалу дисципліни на основі виділення змістових одиниць, засвоєння яких сприятливе для врахування індивідуально-типологічних особливостей студентів. На сучасному етапі педагогічної науки така позиція визначається побудовою логічної структури змісту навчального матеріалу дисципліни. Виходячи з цих міркувань, першочерговим завданням успішної диференціації навчання при вивченні студентами дидактики є побудова логічної структури її змісту.

Дослідження Ю. Бабанського, А. Байметова, Є. Клімова та інших підтверджують, що для розвитку особистості людини значимими є не лише відбір змісту навчання, а й формування оптимальної для кожної системи способів діяльності, що визначають індивідуальний стиль учіння. Індивідуальний стиль учіння визначається нами як зумовлена типологічними особливостями система способів діяльності студента, що забезпечує досягнення оптимального для нього результату. В експериментальному дослідженні індивідуальний стиль учіння забезпечує досягнення студентами з різними типологічними особливостями оптимальної продуктивності засвоєння за відносно однакових для всіх умов і об'єктивних вимог самого навчального процесу.

Індивідуальний стиль учіння студента практично виявляється як його власна траєкторія навчання. У процесуальному аспекті активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів зумовлюється їх самостійною пошуковою діяльністю на лекційних, семінарських, лабораторно-практичних та контрольних заняттях у вигляді осмислення проблемного змісту матеріалу на лекціях, обговорення дискусійних проблем та завдань на семінарських та лабораторно-практичних заняттях, самостійного виконання завдань різного рівня складності.

Курс «**Педагогіка**» є основним базовим у підготовці педагогічних працівників будь-яких спеціальностей і профілів, завданням якого є озброєння майбутніх учителів чіткою методологією педагогіки, глибокими і ґрунтовними знаннями з основних педагогічних категорій і понять (виховання, освіта, навчання, система, процес, принципи, організаційні форми і методи виховання, освіти і навчання,

наукові основи управління освітою тощо). На цій основі здійснюється свідоме засвоєння окремих методик та інших курсів педагогічного профілю.

Цілі дисципліни «Педагогіка»: ознайомити студентів з теоретичними та практичними основами педагогіки, сприяти становленню професійної майстерності майбутніх фахівців; сформувати цілісне педагогічне знання, що відбиває сучасний рівень розвитку педагогічної науки; сприяти розвитку дослідницької позиції майбутнього педагога професійної діяльності; сприяти становленню концепції індивідуалізованого професійної педагогічної діяльності, ознайомити студентів з теоретичними та практичними основами педагогіки, сприяти становленню професійної майстерності майбутніх фахівців.

Завдання дисципліни: сформувати у студентів загальне уявлення щодо педагогіки як науки, методів педагогічних досліджень; сформувати у студентів загальне уявлення про сутність процесів виховання і навчання; забезпечити засвоєння студентами відомостей про теоретичних і організаційні засади управління освітніми системами; забезпечити формування у студентів початкових умінь і навичок здійснення пізнавальної та професійної педагогічної діяльності; розкрити роль і сформулювати завдання освіти в сучасному суспільстві, проаналізувати умови розвитку вітчизняної системи освіти, її структурні елементи та механізми їх взаємодії; сприяти освоєнню студентами сучасної системи наукових знань щодо цілісності педагогічного процесу; сприяти оволодінню студентами професійними знаннями через осмислення основних категорій курсу; формувати педагогічне мислення та вміння осмислювати педагогічну дійсність; ознайомлювати з основними методами дослідження, з педагогічними закономірностями, принципами і методами виховання і навчання, розвивати творчу особистість майбутнього вчителя і виховувати у неї потреба в саморозвитку та самоосвіті.

У процесі вивчення курсу студенти мають розуміти високу значущість педагогічної праці у виробничо-економічному і суспільному прогресі людства. У структурному відношенні курс педагогіки, як відомо, охоплює чотири основні розділи:

1. Загальні основи педагогіки.
2. Теорія навчання – дидактика.
3. Теорія і методика виховання.
4. Школознавство.

Така структура курсу склалася в результаті багаторічної практики його викладання у педагогічних університетах і всебічного врахування сучасних досягнень педагогічної теорії та

практики. У ній витримані логіка навчально-виховного процесу і закономірності його функціонування. Вона має забезпечувати органічну єдність глибокої наукової теорії і конкретних практичних рекомендацій, виховну спрямованість усіх частин, розділів, тем та параграфів даного курсу. Високий рівень узагальненості й всеосяжності в ній органічно поєднується з системністю і практичною спрямованістю.

При викладенні курсу «Педагогіка» було враховано специфіку підготовки майбутніх учителів, соціальних педагогів та психологів.

Так, тема *“Загальні основи педагогіки”* передбачає розгляд предмету, мети, завдань педагогіки як науки. Багато уваги приділяється аналізу її базових понять.

Майбутні фахівці мають усвідомити, що педагогічні категорії є ступенями пізнання світу дитинства, отрочтва, юнацтва, різноманітних педагогічних явищ і процесів. Сукупність категорій педагогіки може бути розділена на кілька груп, кожна з яких являє собою окрему цілісність, побудовану в логічному ланцюгу й зв'язку. Виділяють такі категорії:

1. Педагогічні факти, педагогічні явища, педагогічний процес. Дані категорії відображають “матерію” педагогічної науки, форми її існування та прояву”.

2. Виховання, освіта, навчання, розвиток, формування – це більш часткові явища, що є компонентами цілісного педагогічного процесу.

3. Сутність, закони й пов'язані з ними закономірності, зв'язки, залежності, взаємодії. Це категорії об'єктивних відносин внутрішніх чинників педагогічного процесу.

4. Цілі, задачі, принципи, вимоги, правила. Ці категорії відображують єдність об'єктивної сутності науки та цілеспрямованості діяльності педагога.

5. Зміст, знання, вміння та навички – категорії для означення матеріалу програми й результатів педагогічної діяльності.

6. Методи, шляхи, засоби, прийоми, організація та форми відносяться до категорій діяльності, здійснення та побудови педагогічного процесу.

Глибоке осмислення сутності кожної групи педагогічних категорій допоможе майбутнім педагогам краще усвідомити глибинні зв'язки, що існують між педагогічними явищами та процесами. Вивчаючи взаємозв'язки педагогіки з суміжними дисциплінами, студенти мають можливість простежити основні форми їх взаємодії, зокрема використання у курсі “Педагогіки”

провідних ідей, теоретичних положень, узагальнюючих висновків інших наук, зокрема психологічних та соціально-педагогічних.

Потім студенти ознайомлюються з особливостями педагогічної професії, функціями педагога в сучасному суспільстві, знаходять спільне та відмінне у діяльності вчителя, соціального педагога та психолога, потім вивчають провідні чинники формування особистості учня, зокрема вплив спадковості, соціальних умов, діяльності, спілкування. Студенти простежують взаємозв'язок виховання, навчання та розвитку особистості, аналізують вікові особливості вихованців.

У розділі *"Дидактика"* розглядаються сутність процесу навчання, зміст освіти в сучасній школі; методи та засоби навчання; форми організації навчання; урок як основна форма співпраці вчителя й учнів у процесі навчання; методична робота у школі. Кожна навчальна тема *"Дидактика"* має певну загальну структуру: а) тему, мету, обладнання, план, завдання студентам, рекомендовану літературу й прогнозовані практичні вміння та навички майбутніх учителів; б) внутрішню, що реалізує основні принципи й положення технологічної побудови *"Дидактики"*.

Розділ *"Теорія та методика виховання"* включає в себе такі структурні елементи: мету, сутність, зміст, форми та методи виховання особистості та колективу. Даний розділ також вміщує оновлені теми, які розкривають організаційно-педагогічні засади роботи класного керівника, роль у ній педагогічної діагностики, основні напрями виховної діяльності, особливості індивідуальної роботи з учнями, педагогічні основи виховної діяльності громадських організацій дітей та підлітків, народознавство як засіб формування особистості.

Під час практичних занять студенти аналізують альтернативні підходи до процесу виховання, його закономірності, принципи, рушійні сили, методи та форми виховання, його провідні напрями: моральне, розумове, трудове, правове, естетичне, фізичне й родинне.

Педагогіка розглядається як наука, котра являє собою певну систему знань, що склалася в процесі свого історичного розвитку і яка характеризує логіку руху наукової педагогічної думки. Ураховуючи структурно-логічну побудову курсу педагогіки, насамперед виділяємо загально-педагогічний блок знань, що вміщує такі розділи (модулі): загальні основи педагогіки (предмет, основні категорії, цілі, методологію педагогічної науки); теорію і методику виховання (сутність, принципи, основні напрями, методи, форми виховного процесу); основи дидактики (сутність, принципи, методи, форми процесу

навчання); наукові засади внутрішнього шкільного контролю навчально-виховного процесу [485]. Крім того, враховуючи глобалізаційні тенденції щодо освіти і виховання особистості впродовж життя, основні структурні блоки педагогічних дисциплін було доповнено блоком знань "неперервна освіта вчителя гуманітарного профілю, психолога та соціального педагога", "професійне самовдосконалення", "особистісний саморозвиток" та інші. Аналізуються також педагогічні закономірності, ідеї, принципи, правила, засоби, методи, форми виховання і навчання, які сприяють зростанню пізнавальної, вольової, емоційної сфери особистості.

Стратегія вивчення педагогічних дисциплін повинна вибудовуватись як сходження від відтворення класичних оцінок педагогічних теорій і систем за традиційними підручниками до конструювання власного розуміння освітнього процесу і дій педагога.

Метою вивчення курсу "**Загальна психологія**" у студентів - майбутніх учителів, психологів та соціальних педагогів є формування в них психологічного мислення та можливості застосовувати власні знання з психології для наукового пояснення фактів і явищ психіки, а також для ефективного навчання та виховання, формування колективу, соціально-педагогічної та психологічної корекції девіантної поведінки тощо. У той же час, психологічні знання сьогодні потрібні кожному спеціалісту для взаєморозуміння, навчання, керівництва, регуляції свого внутрішнього світу. Тобто вивчення психології майбутніми вчителями та соціальними педагогами повинно бути спрямоване на оволодіння засобами розуміння та перетворення умов, які визначають спосіб думок та дії інших людей та на перетворення власної життєдіяльності та свідомості.

Майбутні психологи у процесі вивчення загальної психології повинні аналізувати, оцінювати та пояснювати психологічні явища, засвоїти психотехнічні прийоми та способи наукових положень щодо позитивних змін психіки людини. Усі психічні явища розглядаються як вияв особистості у процесі її формування. Також майбутні психологи повинні розвивати свою професійну спрямованість.

Предметом вивчення навчальної дисципліни "**Основи соціально-педагогічних досліджень**" є соціально-педагогічні дослідження в діяльності соціального педагога. Метою викладання навчальної дисципліни "Основи соціально-педагогічних досліджень" є виклад теоретичних основ, питань методики, технології та організації науково-дослідницької діяльності в соціально-педагогічній сфері.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Основи соціально-педагогічних досліджень” є формування в студентів, майбутніх соціальних педагогів, здатності систематизувати уявлення про теорії наукового пізнання та можливості їх використання в контексті дослідження і розв’язання соціально-педагогічних проблем; поповнити та уточнити знання щодо сутності базових понять та структури методології наукового пізнання в соціально-педагогічній галузі; формувати уміння використовувати різні наукові методи для дослідження галузі освіти, прийняття професійних рішень, прогнозування ситуації і т. ін.; сприяти оволодінню технологіями проектування наукового дослідження; розвивати навички систематизації, аргументації і доказу інформації.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні *знати* методiku пошуку, накопичення та обробки наукової інформації; методологію та методи теоретичних досліджень; методологію та класифікацію експериментальних досліджень; задачі та методики проведення експерименту в соціально-педагогічній сфері; предмет методології наукового пізнання, його значення та роль у самостійній науковій діяльності; специфіку наукового знання та вимоги щодо проведення наукового дослідження; функції наукового знання та засоби перевірки наукових теорій; *вміти* користуватися сучасними джерелами наукової інформації; проводити соціально-педагогічне дослідження відповідно його меті та завданням використовувати моделювання та математичні методи аналізу об’єкту досліджень; виконати обробку результатів експерименту; оформлювати результати соціально-педагогічного дослідження.

Предметом вивчення навчальної дисципліни **"Соціальний супровід сім'ї"** є зміст, форми та методи соціального супроводу сімей різних типів.

Метою викладання цієї навчальної дисципліни є усвідомлення майбутнім соціальним педагогом соціального супроводу сім'ї як виду соціальної роботи з сім'ями, набуття знань та практичних умінь щодо алгоритму його здійснення залежно від типу сім'ї.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Соціальний супровід сім'ї” є формування в студентів, майбутніх соціальних педагогів, ціннісних установок щодо необхідності соціального супроводу сімей відповідно до сучасних соціальних та педагогічних запитів суспільства; оволодіння студентами знаннями щодо особливостей сімей різних типів, законодавства України щодо соціального супроводу сімей, вітчизняного та

зарубіжного досвіду діяльності соціальних служб із різними типами сімей; вироблення в студентів соціально-педагогічних умінь щодо соціального супроводу неповних, багатодітних, молодих, патронатних, неблагополучних сімей, сімей соціального ризику та сімей, де виховується дитина з особливими потребами; спрямування студентів на подальше самовдосконалення щодо соціального супроводу .

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні *знати* законодавче забезпечення у здійсненні соціального супроводу сім'ї, його особливості серед інших видів соціальної роботи з сім'єю; відмінність соціального супроводу функціонально неспроможних сімей від супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу; сучасний досвід діяльності соціальних служб щодо соціального супроводу сімей; *вміти*: визначати необхідність сім'ї у її взятті під соціальний супровід; проектувати результати соціального супроводу сім'ї та перспективи її подальшої життєдіяльності після виходу з нього; організовувати співпрацю з усіма суб'єктами соціального супроводу сім'ї для підвищення його ефективності; налагодити доцільні стосунки з усіма членами сім'ї.

Програма
нормативної навчальної дисципліни **ЕТНОПЕДАГОГІКА**
професійної підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем
спеціаліста
спеціальності 7.01010601 «Соціальна педагогіка»
Центр післядипломної освіти та довузівської
підготовки ЖДУ імені Івана Франка

Міждисциплінарні зв'язки: «Соціальна педагогіка», «Етнопсихологія», «Педагогіка», «Педагогіка сімейного виховання», «Соціалізація особистості». Соціалізація особистості є основним процесом діяльності соціального педагога.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Функціональна система виховання в українській народній педагогіці.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Етнопедagogіка» є усвідомлення майбутнім соціальним педагогом необхідності втілення українського народного досвіду

виховання дітей у сучасний процес соціалізації особистості дитини.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Етнопедагогіка» є формування в студентів, майбутніх соціальних педагогів, ціннісних установок щодо необхідності соціалізації сучасного молодого покоління на багатовікових виховних традиціях українців;

- оволодіння студентами знаннями щодо педагогічного досвіду українського народу щодо виховання дітей у родині, у громаді в різні історичні періоди;

- вироблення в студентів умінь знайомити і зацікавлювати учнів особливостями українського народного виховання;

- спрямування студентів на подальше вивчення педагогічного досвіду українців.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати : становлення системи українського народного виховання в історичному контексті;

- основні чинники виховання в уявленнях українців;

- виховний потенціал української родини у давнину та в сучасних умовах;

- вплив ментальних особливостей українців на виховання;

- ідеали виховання в українській народній педагогіці.

вміти : - використовувати виховний досвід українського народу у процесі соціалізації сучасної дитини;

- підтримувати зберігання найкращих родинних традицій українських сімей завдяки організації спільних з навчально-виховними закладами родинних свят;

- сприяти ознайомленню дітей з народними знаннями та вміннями;

- сприяти вихованню в дітей працелюбності, патріотизму та моральності як основним рисам українців.

Навчальна дисципліна «Етнопедагогіка» викладається на I курсі, в II семестрі.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 36 годин, 1 кредит ЄКТС.

Форма проведення занять: лекції, практичні заняття.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. «Українська народна педагогіка як наука»

Сутність базових понять етнопедагогіки. Компоненти української народної педагогіки. Народна педагогіка Київської Русі, її значення для становлення вітчизняної педагогічної

науки. Творче використання народно-педагогічних ідей українськими педагогами. Козацька педагогіка в системі українського козацького виховання. Педагогіка народного календаря. Головні чинники народного виховання. Принципи народної педагогіки та їх основний зміст. Методи і форми народного виховання. Основні шляхи і засоби народного виховання.

Тема 2. “Напрями виховання в українській народній педагогіці”.

Народна педагогіка про фізичне виховання і розвиток дитини. Основні засади розумового виховання в народній педагогіці. Мета, завдання, зміст та засоби духовно-морального виховання дітей. Трудове виховання - основа народної педагогіки. Основні чинники естетичного виховання в народно-педагогічних уявленнях українців.

Тема 3. Українська родинна педагогіка.

Шлюб як основа сім'ї. Форми шлюбів. Шлюбна обрядовість українців. Українська родина – складова частина суспільства та головний соціальний інститут виховання дітей. Порівняльний аналіз функцій української родини та сучасної сім'ї. Виховне значення родинної обрядовості.

Тема 4. Народна дидактика як компонент народної педагогіки.

Основна мета, завдання та зміст народної дидактики. Принципи народної дидактики. Методи, прийоми і форми навчання в народній дидактиці. Значення народної дидактики.

Тема 5. Ідеали виховання в українській народній педагогіці.

Мета виховання в українській народній педагогіці. Традиційно-виховний ідеал дівчини, юнака, жінки, чоловіка. Ідеал господаря та ідеал національного героя в уявленнях українців. Основні компоненти духовності та засоби відтворення ідеалів у народному вихованні. Сучасний національний виховний ідеал та засоби його досягнення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.

Основна:

1. Березюк О.С. Етнопедагогіка (методичні рекомендації) / О. С. Березюк. – Житомир, 2002.
2. Васильцова З.П. Мудрые заповеди народной педагогики: Заметки журналиста / З. П. Васильцова. – 2-е изд., доп. – М.: Педагогика, 1988.

3. Волков Г. Этнопедагогика / Г. Волков. – М.: Академия, 1999. – 168 с.
4. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття). – К., 1994.
5. Духнович А.В. Народная педагогика в пользу училищ и учителей сельских / А. В. Духнович. Тв. у 4 т. – 1967. – Т.2.
6. Жупанін С.І. Народознавча педагогіка Олександра Духновича / С. І. Жупанін // Рідна школа, 1992. - № 9-10.
7. Каюков В. Животворящий дух козацького виховання / В. Каюков // Освіта. – 2001. – 18 –25 квітня. – С.8 –9.
8. Коба І.І. Розвиток освіти в Київській Русі / І. І. Коба // Початкова школа. – 1994. – № 2.
9. Козацька педагогіка // Освіта. – 2002, № 41. – С. 2-7
10. Концепція 12-річної загальноосвітньої школи // Педагогічна газета, 9 вересня 2000р.
11. Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти // “Освіта”, 96, 7 серпня.
12. Кравчук М. І. Козацька духовність і виховання молоді / М. І. Кравчук, Ю. Д. Руденко, О. Т. Шпак. – К.: КДПІ, 1993.
13. Культура і побут населення України. Навч. Посібник / В.І. Наулко, Л.Ф.Артюх, В.Г. Горленко та ін. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
14. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті. – К.: Шкільний світ, 2001
15. Воропай О. “Звичаї нашого народу” / О. Воропай.
16. Скуратівський В.Г. Берегиня / В. Г. Скуратівський. – К.,1987.
17. Скуратівський В.Г. Посвіт / В. Г. Скуратівський. – К., 1988
18. Скуратівський В.Г. Місцелік / В. Г. Скуратівський. – К., 1998.
19. Стефанюк С.К. Козацька педагогіка / С. К. Стефанюк. – Харків: «Крок», 2000. – 146 с.
20. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К., 1997.
21. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К., 1995.
22. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1978.
23. Сявавко Е.І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку /Е. І. Сявавко. – К.: Наук. думка, 1974
24. Українознавство: Посібник / Уклад: В.Я. Мацюк, В.Г. Тугач. – К., 1994.

25. Шанскова Т.І. Соціально-педагогічна підготовка до роботи з батьками учнів / Т. І. Шанскова. – Житомир, 2000.

Література в бібліотеці ЖДУ імені Івана Франка

902.7

У 45

Українознавство [Текст] : посібник / [відп. ред. В. П. Сайко ; уклад.: Мацюк В. Я., Пугач В. Г.]. - К. : Зодіак-Еко, 1994. - 399 с.

371У

М 81

Мосіяшенко, В. А. Українська етнопедагогіка [Текст] / навч. посіб. - 2-е вид., стер. - Суми : Унів. кн., 2008. - 174 с.

372

Л 63

Лисенко, Н. В.

Етнопедагогіка дитинства [Текст] : навч.-метод. посіб. / Н. В. Лисенко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. - К. : Слово, 2011. - 718 с.

371

Н 30

Народна педагогіка. Світовий досвід [Текст] : навч.-метод. комплекс з педагогіки / уклад.: А. І. Кузьмінський, В. А. Омеляненко. - К. : Знання-Прес, 2003. - 134 с.

37(09)

В 67

Волков, Г. Н. Этнопедагогика [Текст] : [учебник] / Г. Н. Волков. - М. : Академия, 1999. - 167 с.

372

Б 74

Богуш, А. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах [Текст] : [підручник] / А. Богуш ; М-во освіти і науки України. - 2-ге вид., доповн. і перероб. - К. : Слово, 2011. - 437 с.

371У

М 13

Маєвська, Л. М. Етнопедагогіка [Текст] : навч. посіб. / Л. М. Маєвська ; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. - Херсон : Олді-плюс, 2014. - 285 с.

371

С 37

Сім'я та родинне виховання у національній етнопедагогічній культурі [Текст] : зб. наук. ст. / М-во освіти і

науки України, Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. - Переяслав-Хмельниць. : Ризографіка, 2005. - 437 с.

902.7(У)

Л 72

Лозко, Г. Українське народознавство [Текст] / Галина Лозко. - Вид. 4-те, доповн. - Харків : Див, 2010. - 464 с

Додаткова:

1. Аркас М. Спогади про батька / М. Аркас // Визвольний шлях. - 1995.- №10.
2. Баран В.Д. Походження слов'ян / В.Д. Баран, Д. Н. Козак, Р. В. Терпиловський. - К., 1991.
3. Бардина Н. Языковая гармонизация сознания / Н. Бардина. - Одесса, 1997.
4. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. - Полтава: Полтавський вісник, Т.1, Видання 3, 1994. - 191с.
5. Ващенко Г. Народна пісня і етнопедагогіка України / Г. Ващенко // Нар. Творчість та етнографія, № 1-2. - 2001.
6. Григоріїв Н.Я. Українська національна вдача / Н. Я. Григоріїв. - Вінніпег-Манітоба, 1941. - 61с.
7. Ігнатенко П.Р. Виховання громадянина. Психологічний, педагогічний і народознавчий аспект / П. Р. Ігнатенко та ін. - Навчально-методичний посібник. - К.: ІЗМН, 1997.
8. Кононенко П. Свою Україну любіть / П. Кононенко. - К.: "Твім інтер", 1996.
9. Липа Ю. Підстави українського характеру / Липа Ю., Крисаченко В.С. // Українознавство: Хрестоматія-посібник. У 2 кн. Кн.2. - К.: Либідь, 1997. 444с.
10. Менталітет українців. Матеріали круглого столу // Освіта України. - 2001. - №35(263).
11. Огієнко І. Історія української літературної мови / І. Огієнко. - К.: Либідь, 1995.
12. Пономарьов А. Проблема походження українців / А. Пономарьова. - К., 1991.
13. Пор-Леонтович О. Побут і культура українців / О. Пор-Леонтович, Я. Ставровський, Крисаченко В.С. // Українознавство: Хрестоматія-посібник.- К.: Либідь, 1997. - 444с.
14. Седов В.В. Этногенез славян по материалам археологии / В. В. Седов // Тезисы конференции "Этногенез славян". - Минск, 1990.

15. Шлемкевич М. Душа і пісня / М. Шлемкевич. – К., 1992.
16. Юрій М.Т. Етногенез та ментальність українського народу/ М. Т. Юрій. – К.: Таксон, 1997. – 237с.
17. Янів В. Українська етнопсихологія і наш національний виховний ідеал / В. Янів // Нар. творчість та етнографія. – 1998. - №5-6.

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік.

Вимоги до заліку:

1. Володіння теоретичним матеріалом з курсу «Етнопедagogіка».
2. Зараховано всі завдання, передбачені робочою програмою та інструктивно-методичними матеріалами.
3. Пройдено перевірку рівня засвоєння знань з тем, що виносились на самостійне опрацювання, на консультації у викладача.

Методи контролю успішності навчання: поточний тестовий контроль, усне опитування, поза аудиторні контрольні роботи, перевірка рівня засвоєння тем, винесених на самостійне опрацювання, залік.

Робоча програма «**Етнопедagogіка**» для студентів спеціальності 7.01010601 «Соціальна педагогіка».

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів - 1	Галузь знань 0101 Педагогічна освіта	Нормативна*	
	освітньо-кваліфікаційний рівень - спеціаліст		
Модулів - 1	Спеціальність 7.01010601	Рік підготовки	
Змістових модулів - 1			1 - й

Індивідуальне науково-дослідне завдання (Назва) Професійно-орієнтоване завдання.	«Соціальна педагогіка»	Семестр	
			II
Загальна кількість годин - 36		Лекції:	
			4 год.
	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Спеціаліст	Практичні:	
			2 год.
		Лаборатор-ні:	
		-	-
		Самостійна робота:	
			20 год.
		Індивідуальні завдання:	
			10 год.
		Вид контролю:	
			За лік

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 33 %

для заочної форми навчання – 67 %

* або (За вибором) (в залежності від навчального плану)

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “Етнопедагогіка” є опанування студентами педагогічним досвідом українського етносу.

Завданнями вивчення дисципліни “Етнопедагогіка” є формування в студентів, майбутніх соціальних педагогів, ціннісних установок щодо необхідності соціалізації сучасного молодого покоління на багатовікових виховних традиціях українців;

- оволодіння студентами знаннями щодо педагогічного досвіду українського народу щодо виховання дітей у родині, у громаді в різні історичні періоди;
- вироблення в студентів умінь знайомити і зацікавлювати учнів особливостями українського народного виховання;
- спрямування студентів на подальше вивчення педагогічного досвіду українців.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- становлення системи українського народного виховання в історичному контексті;
- основні чинники виховання в уявленнях українців;
- виховний потенціал української родини у давнину та в сучасних умовах;
- вплив ментальних особливостей українців на виховання;
- ідеали виховання в українській народній педагогіці.

вміти:

- використовувати виховний досвід українського народу у процесі соціалізації сучасної дитини;
- підтримувати зберігання найкращих родинних традицій українських сімей завдяки організації спільних з навчально-виховними закладами родинних свят;
- сприяти ознайомленню дітей з народними знаннями та вміннями;
- сприяти вихованню в дітей працелюбності, патріотизму та моральності як основним рисам українців.

Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовий модуль 1.

ФУНКЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ВИХОВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Тема 1. Українська народна педагогіка як наука

Тема 2. Українська родинна педагогіка

Тема 3. Напрями виховання

Тема 4. Народна дидактика як компонент народної педагогіки

Тема 5. Ідеали виховання в українській народній педагогіці.

Теми практичних занять(якщо передбачені навчальним планом)

Назва теми	Кількість годин
------------	-----------------

Українська народна педагогіка як наука	2
--	---

Самостійна робота

Назва теми	Кількість годин
Проаналізувати основні державні документи, в яких розглядаються проблеми національного виховання та навчання.	4
Порівняйте основні компоненти народної та сучасної педагогіки.	4
Які виховні інститути мають бути головними осередками відродження та пропаганди національних традицій України. Аргументуйте свою відповідь аналізом соціально-історичного шляху розвитку цих інститутів і традицій виховання, що склалися протягом віків.	4
Проаналізуйте виховне значення народного календаря в сучасних умовах (які з традицій та свят ви вважаєте застарілими; які з них вимагають коригування відповідно до сучасних умов існування суспільства; які зберігають своє виховне значення і не втрачають актуальності).	4
Наведіть приклади використання досвіду української народної педагогіки щодо естетичного виховання видатними українськими педагогами.	4
Разом	20

Індивідуальні завдання

Назва теми	Кількість Годин (10)
1. Що більше стабілізує сучасну українську сім'ю: традиції минулого чи сучасні тенденції.	1
2. Розкрийте уявлення українців про шлюб.	1
3. Виділіть виховне значення родинної обрядовості.	1
4. Яким чином відбулася трансформація функцій сім'ї у сучасних умовах?	1

5. У чому полягає відмінність між народними та науковими знаннями?	1
6. Розкрийте зміст народних знань з математики, астрономії, історії та медицини.	1
7. Перерахуйте наочні методи народної дидактики	1
8. У чому полягає народне трактування виховного ідеалу?	1
9. Які існують можливості вдосконалення особи й досягнення людського щастя в українській народній педагогіці?	1
10. Яким є сучасний національний виховний ідеал?	

Методи навчання: лекція, практичні заняття, бесіда, реферати, дедуктивні та індуктивні, проблемно-пошукові, ділові та рольові ігри, самостійна робота.

Методи контролю: поточний тестовий контроль (на кожному практичному занятті), усне опитування, позааудиторна контрольна робота, перевірка рівня засвоєння тем, винесених на самостійне опрацювання, залік.

Програма
нормативної навчальної дисципліни
"Соціалізація особистості"

підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста
спеціальності 7.01010601 **«Соціальна педагогіка»**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма вивчення навчальної дисципліни "Соціалізація особистості" складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки спеціалістів спеціальності 7.01010601 «Соціальна педагогіка».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є процес соціалізації особистості різними соціальними інститутами

Міждисциплінарні зв'язки: «Соціальна педагогіка», «Соціальна психологія», «Педагогіка», «Педагогіка сімейного виховання», «Етнопедагогіка». Соціалізація особистості є основним процесом діяльності соціального педагога.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Соціалізація як актуальна категорія соціальної педагогіки. Різноманітність чинників соціалізації. Розгляд соціалізації у людинознавчих та суспільствознавчих науках.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

1.1. Метою викладання дисципліни “Соціалізація особистості” є опанування студентами складним процесом входження індивіда в соціальне середовище та поступове перетворення його на особистість

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Соціалізація особистості” є: надання студентам знань щодо соціалізації як загальнонаукової актуальної категорії, виділення базових ознак даного поняття; розгляду соціалізації як процесу та ролі соціального педагога в підвищенні ефективності процесу соціалізації.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- значення процесу соціалізації в житті людини;
- погляди на проблему соціалізації видатних філософів, психологів, педагогів, соціологів;
- вплив чинників соціалізації на індивіда;
- місця і ролі соціального педагога у процесі соціалізації молодого покоління.

вміти:

- аналізувати чинники соціалізації, виділяти найвпливовіші з них для кожної дитини в конкретний проміжок життя;
- передбачати можливості негативного впливу мікросоціуму та корегувати його;
- покращення ефективності соціалізації завдяки позитивному різнобічному впливу соціалізаційних чинників;
- налагоджувати доцільні стосунки з основними агентами соціалізації (батьками, вчителями, працівниками органів та служб у справах неповнолітніх, міліції, громадських організацій тощо);
- спрямовувати власну соціально-педагогічну діяльність на покращення процесу соціалізації кожного учня.

Навчальна дисципліна «Соціалізація особистості» викладається на I курсі, в I та II семестрі.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 години, 3 кредита ЄКТС.

Форма проведення занять: лекції, практичні заняття.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни
Змістовий модуль 1
СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК АКТУАЛЬНА КАТЕГОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ

Тема 1. Соціалізація як соціально-педагогічна проблема.

Соціалізація як педагогіка середовища. Становлення соціалізаційних концепцій у вітчизняній педагогічній думці у 20-х – 30-х роках ХХ ст. Трактуювання проблем соціалізації у 60-х роках ХХ ст. у вітчизняній соціології. Основні наукові підходи до проблем соціалізації (культурологічний, інституціональний, інтеракціональний, індивідуальний).

Відмінність між процесом соціалізації та виховання. Відмінність між процесом соціалізації та розвитку. Процес становлення індивіда як особистості завдяки входженню у соціальне середовище. Соціальні нариси. Цінність орієнтації. Соціальний статус. Соціальні санкції. Соціальний контроль. Види соціальної адаптації (конформізм, ретризм, ритуалізм, бунт, реформізм). Стратегія соціальної адаптації. Адаптаційний потенціал людини. Соціальна компетентність як результат соціалізації.

Механізми соціалізації (інкорпорація, інтеріоризація, екстеріоризація, рефлексія, ідентифікація наслідування). Екзистенціональний натиск. Імпритинг.

Складові процеси соціалізації (стихійна, відносно спрямована, відносно контрольована). Типи соціалізації (прагматична, креативна). Соціальна компетентність як результат соціалізації та її складові.

Змістовий модуль 2
РІЗНОМАНІТНІСТЬ ЧИННИКІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Тема 1. Чинники процесу соціалізації.

Мегачинники соціалізації. Проблема впливу космосу на життя людей. Планета та світ як мегачинники соціалізації. Вплив глобальних проблем людства на соціалізацію молодших поколінь.

Країна, держава, суспільство як макрочинники соціалізації. Значення класової нерівності суспільства у процесі соціалізації. Соціальна стратифікація. Соціальна мобільність.

Етнос як мезочинник соціалізації. Національна ідентичність молодого покоління. Національна самоідентифікація людини.

Національний характер. Ментальність українців та її вплив на соціалізацію молоді. Національна згода. Засоби масової інформації (ЗМІ) як мезочинник соціалізації. Функції ЗМІ. Позитивний та негативний телебачення, Інтернету, комп'ютерних ігор на соціалізацію молодого покоління. Соціальна реклама та її значення.

Мікро чинники соціалізації (сім'я, школа, групи однолітків, позашкільні установи). Функції сім'ї. Актуальні проблеми сучасної української сім'ї. Типи сімей та їх вплив на соціалізацію дитини. Школа як відкрита соціальна система. Соціальна структура школи. Двобічне значення школи у процесі соціалізації. Типологія позашкільних дозвільних закладів для учнів. Типологія груп однолітків та їх значення у процесі соціалізації.

Змістовий модуль 3

РОЗГЛЯД СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ЛЮДИНОЗНАВЧИХ ТА СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ НАУКАХ

Тема 1. Осмислення проблем соціалізації у науковому контексті.

Проблема соціалізації з позицій персоналізму (П. Тейяр де Шарден, Е. Жільсон, Дж. Лакруа). Прагматизм як філософсько-педагогічна концепція соціалізації (Дж.Д'юї). Соціалізація з позицій екзистенціалізму (Ж.-П. Сартр, А. Камю, М. Мерло-Понті). Позитивістська та плюралістична концепції розвитку особистості. Соціалізація в поглядах сучасних українських філософів. Гуманістично орієнтована концепція розвитку особистості (А. Маслоу). Самоактуалізація особистості. «Я – концепція».

«Людина, що бажає» (З. Фрейд). Стадії розвитку особистості за З. Фрейдом. Погляди на соціалізацію А. Адлера, К.-Г.Юнга. Модель соціалізації Е. Еріксона: вік, соціальні відносини, полярні якості особистості.

Когнітивна теорія розвитку особистості Ж. Паже. «Людина, що пізнає». Теорія морального розвитку Л. Кольберга. Трактатування соціалізації представниками біхевіоризму. Теорія соціального наuczіння (Р. Сірс, А.Бандура, Дж.Ротер). Поведінковий потенціал людини.

Соціалізація з позиції символічного інтеракціонізму. «Людина граюча» (Дж. Мід). «Людина відображаюча» (Ч. Кулі). Теорія «дзеркального Я».

Концепція соціалізації Е.Ільєнкова. Закони розвитку дитини за Л. С. Виготським. Соціальна ситуація розвитку. Фази становлення особистості у групі за А.В. Петровським.

Соціалізація особистості в роботах С. Рубенштейна, Д. Ельконіна, Л. І. Божович.

Соціалізація як засвоєння культурного досвіду людства. Постфігуративні, конфігуративні та пре фігуративні культури (М. Мід).

Соціалізація як входження індивіда в різні соціальні інститути. Теорія соціалізації Т. Парконса. погляди на соціалізацію Е. Дюркгейма.

Суспільство як безперервний діалектичний процес (П. Бергер, Т. Лукман). Взаємозв'язок суспільства та індивіда як діалектичний суперечливий процес.

Тема 2. Людина як суб'єкт та об'єкт соціалізації .

Широке наукове тлумачення поняття особистість. Життєва позиція людини. Час життя. Сенс життя. Життєва творчість особистості. Мистецтво жити. Критерії соціальної зрілості. Негативні моменти соціалізації.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.

Основна:

1. Іванченко А. В. Соціалізація і соціальне виховання. Навчальний посібник / А. В. Іванченко, А. А. Сбруєва, О. М. Дікова-Фаворська. – Житомир: Полісся, 2006. – 216 с.
2. Коваль Л.Г. Соціальна педагогіка / соціальна робота: Навчальний посібник / Л. Г. Коваль, І. Д. Зверева, С. Р. Хлебик. – К.: ІЗМН, 1997. – 392с.
3. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: Європейські абрисы / Н. М. Лавриченко. – К: ВіРА ІНСАЙТ, 2000. – 444 с.
4. Лукашевич М.П. Соціалізація. Виховні механізми і технології. Навчально-методичний посібник / М. П. Лукашевич. - К, 1998. – 112 с.
5. Мудрик А.В. Социальная педагогика: Учеб. Пособие для студентов пед. вузов / А. В. Мудрик. – М.:Академия, 1999.
6. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка: навч. Посібник /С. С. Пальчевський. – К.: Кондор. – 560 с.
7. Психологія і педагогіка життєтворчості: Навч.-метод. посібник / За ред. В.М. Донія. – К.: ІЗМН, 1996. – С.9 - 268
8. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка: Курс лекцій / Н. А. Сейко. – Житомир: ЖДПУ, 2002. – 257 с.
9. Соціальна педагогіка у категоріях і поняттях / Н. А. Сейко, С. М. Коляденко. – Житомир: ЖДПУ, 2000 – 55 с.

10. Шанскова Т. І. Соціально-педагогічна підготовка до роботи з батьками учнів: методичні рекомендації для студентів і викладачів факультетів підготовки майбутніх учителів початкових класів вищих педагогічних навчальних закладів / Т. І. Шанскова / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Житомир. держ пед ун-т, 2000. – 100 с.

Література в бібліотеці ЖДУ імені Івана Франка

316.6

Р 15

Радул, В. В. Соціалізація особистості [Текст] : навч. посіб. / В. В. Радул, Я. В. Галета ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. - Кіровоград : ФО-П Александрова М. В., 2013. - 235 с.

371

З-13

Заверико, Н. В. Соціальна педагогіка [Текст] : навч. посіб. / Н. В. Заверико; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. - К. : Слово, 2011. - 239 с.

Додаткова:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник / О. В. Безпалько. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – С. 22 - 27

2. Ерасов Б. С. Социальная культурология / Б. С. Ерасов. – М.: Аспект Прес, 1996. – 590 с.

3. Кривов Ю. И. Западные теории социализации подрастающих поколений / Ю. И. Кривов. – Пенза, 1997 – 70 с.

4. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс / Пер. с англ. - СПб, 1998. - 688с.

5. Москаленко В. В. Социализация личности (Философский аспект) / В. В. Москаленко. – К.: Вища шк., 1986.

6. Пентков Е. М. Социальные нормы: управление, воспитание, поведение / Е. М. Пентков. – М.: Высш. шк., 1990.

7. Семейное воспитание. Словарь / Гребенников И. В. и др. - М, 1990. - 319с.

8. Соціальна педагогіка. Навчально-методичний посібник / За ред. Капської А. Й. - 228с.

9. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К.: ІЗМН, 1996.

10. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник / В. М. Шахрай. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С.92 -100

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання:
екзамен.

Вимоги до екзамену:

1. Володіння теоретичним матеріалом з курсу «Соціалізація особистості».

2. Зараховано всі завдання, передбачені робочою програмою та інструктивно-методичними матеріалами.

3. Пройдено перевірку рівня засвоєння знань з тем, що виносились на самостійне опрацювання, на консультації у викладача.

5. Методи контролю успішності навчання: поточний тестовий контроль, усне опитування, поза аудиторні контрольні роботи, перевірка рівня засвоєння тем, винесених на самостійне опрацювання, екзамен.

Робоча програма навчальної дисципліни
"Соціалізація особистості"
 спеціальність 7.01010601 «Соціальна педагогіка»
 Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів - 3	Галузь знань 0101 Педагогічна освіта освітньо-кваліфікаційний рівень - спеціаліст	Нормативна*	
Модулів - 3	Спеціальність 7.01010601 «Соціальна педагогіка»	Рік підготовки	
Змістових модулів - 3			6 - й
Індивідуальне науково-дослідне завдання (Назва)		Семестр	
Професійно-орієнтоване завдання.			I - II
Загальна кількість годин - 108		Лекції:	
			8

			год.
	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Спеціаліст	Практичні:	
			6 год.
		Лабораторні:	
		-	-
		Самостійна робота:	
			20 год.
		Індивідуальні завдання:	
			74 год.
		Вид контролю:	
			Екз амен

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 33 %

для заочної форми навчання – 67 %

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “Соціалізація особистості” є опанування студентами складним процесом входження індивіда в соціальне середовище та поступове перетворення його на особистість

Завданнями вивчення дисципліни “Соціалізація особистості” є: надання студентам знань щодо соціалізації як загальнонаукової актуальної категорії, виділення базових ознак даного поняття; розгляду соціалізації як процесу та ролі соціального педагога в підвищенні ефективності процесу соціалізації.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- значення процесу соціалізації в житті людини;
- погляди на проблему соціалізації видатних філософів, психологів, педагогів, соціологів;
- вплив чинників соціалізації на індивіда;

- місця і ролі соціального педагога у процесі соціалізації молодого покоління.

вміти:

- аналізувати чинники соціалізації, виділяти найвпливовіші з них для кожної дитини в конкретний проміжок життя;

- передбачати можливості негативного впливу мікросоціуму та корегувати його;

- покращення ефективності соціалізації завдяки позитивному різнобічному впливу соціалізаційних чинників;

- налагоджувати доцільні стосунки з основними агентами соціалізації (батьками, вчителями, працівниками органів та служб у справах неповнолітніх, міліції, громадських організацій тощо);

- спрямовувати власну соціально-педагогічну діяльність на покращення процесу соціалізації кожного учня.

Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовий модуль 1

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК АКТУАЛЬНА КАТЕГОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Тема 1. Соціалізація як соціально-педагогічна проблема.

Тема 2. Соціалізація як педагогіка середовища.

Тема 3. Відмінність між поняттями соціалізація та виховання.

Тема 4. Основні механізми соціалізації.

Тема 5. Соціальна компетентність як результат соціалізації.

Змістовий модуль № 2

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Тема 1. Мега та макрочинники соціалізації.

Тема 2. Етнос та релігія як мезочинники соціалізації.

Тема 3. Засоби масової інформації як чинник соціалізації.

Тема 4. Сім'я як основний чинник соціалізації.

Тема 5. Значення школи у процесі соціалізації молодшого покоління.

Змістовий модуль № 3

РОЗГЛЯД СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ТА ЛЮДИНОЗНАВЧИХ НАУКАХ

Тема 1. Світоглядно-філософські концепції соціалізації

Тема 2. Проблеми соціалізації у психологічних концепціях
Тема 3. Соціологічне осмислення проблем соціалізації
Тема 4. Людина як суб'єкт та об'єкт соціалізації
Тема 5. Основні проблеми адаптації людини в природному та соціальному середовищі.

Теми практичних занять(якщо передбачені навчальним планом)

Назва теми	Кількість годин
Соціалізація як педагогіка середовища.	2
Сім'я як основний чинник соціалізації.	2
Людина як суб'єкт та об'єкт соціалізації	2

Самостійна робота

Назва теми	Кількість годин
Основні передумови для виділення соціалізації особистості в окрему наукову галузь	4
Записати визначення основних ключових слів теми (словниковий мінімум): соціалізація, соціальна адаптація, виховання, розвиток, індивід, особистість, індивідуалізація, соціальна компетентність, активна життєва позиція особистості, зрілість соціальна, соціальна роль, соціальний статус, соціальний характер, соціальний вплив, соціальний контроль, ідентифікація, рефлексія, інкорпорація, екстеріоризація, інтеріоризація, екзистенціональний натиск.	4
Побудувати схему перетворення індивіда на особистість завдяки соціалізації.	4
Охарактеризувати можливі варіанти соціалізації як результату.	4
Розглянути методики визначення адаптації людини з книги Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: навчальний посібник. – К.: Вища шк., 2004 – 335 с.	4
Разом	20

Індивідуальні завдання

Назва теми	Кількість Годин (74)
1. Висвітлення проблем соціалізації в контексті філософії	3
2. Людинознавчі науки щодо проблеми соціалізації.	3
3. Міждисциплінарний простір вивчення проблем соціалізації підростаючого покоління.	3
4. Погляди на соціалізацію французької соціологічної школи.	3
5. Соціалізація з позицій прагматизму.	2
6. Соціалізація з позицій екзистенціалізму.	3
7. Сучасне філософське осмислення проблем соціалізації.	3
8. Психологічні особливості взаємовпливу індивіда й соціального оточення.	3
9. Соціальні зв'язки як канали і джерела формування людини.	3
10. Психологічні механізми соціальної активності індивіда.	3
11. Відмінність процесу соціалізації від процесу виховання.	3
12. Місце і роль виховних закладів у процесі соціалізації підростаючих поколінь.	3
13. Функції соціальної системи виховання.	3
14. Параметри аналізу впливу мегачинників соціалізації.	3
15. Соціальна політика держави у процесі соціалізації.	3
16. Роль ментальності української нації у соціалізації.	3
17. Особливості взаємодії людини та середовища.	3
18. Вчення про ноосферу В.І. Вернадського.	2
19. Основні ідеї “доктрини керування еволюцією” П. Куусі.	3
20. Проблема адаптації людини у соціальному середовищі.	3

21. Основні наукові концепції про людину та її поведінку.	2
22. Наукові погляди П.О. Сорокіна на поведінку людини та його плюралістична теорія.	2
23. Сутність системно-структурного підходу до поведінки людини.	3
24. Вплив соціальних проблем суспільства на сім'ю як чинник соціалізації.	3
25. Особливості соціалізації та виховання в сім'ї.	3
26. Двобічне значення школи у процесі соціалізації підростаючих поколінь	

Методи навчання: лекція, практичні заняття, бесіда, реферати, дедуктивні та індуктивні, проблемно-пошукові, ділові та рольові ігри, самостійна робота.

Методи контролю: поточний тестовий контроль (на кожному практичному занятті), усне опитування, позааудиторна контрольна робота, перевірка рівня засвоєння тем, винесених на самостійне опрацювання, екзамен.

2.2. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВИЗНАЧЕНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.2.1. Форми професійної підготовки.

Робота у групі дорослих студентів, які здобувають другу вищу освіту, відрізняється від групової роботи студентів стаціонару. З одного боку, внаслідок рідких зустрічей можливий низький рівень групової згуртованості академічної групи, а з іншого – дорослі краще працюють у команді, відбувається обмін професійним досвідом та рефлексія.

Основними видами діяльності студента є аудиторні заняття та самостійна робота. До аудиторних занять відносяться лекції, семінарські, практичні та лабораторні заняття.

Лекція є традиційною формою організації навчального процесу. Для студентів-заочників лекції мали настановчий, концептуальний, узагальнюючий та оглядовий характер. Вступна лекція відкриває лекційний курс з предмету, подається його теоретичне та прикладне значення. Вона знайомить

студентів зі структурою навчального матеріалу, а також вміщує проблеми, винесені на самостійних розгляд студентів. Якщо в академічній групі є студенти, що працюють за фахом, то тоді проводилися проблемні лекції, завдяки створенню викладачем проблемної ситуації за залучення студентів до її аналізу. Вирішуючи протиріччя проблемних ситуацій, студенти самостійно можуть дійти висновку, які і будуть новими знаннями.

У професійній підготовці майбутніх фахівців гуманітарного профілю семінарські заняття були спрямовані на поглиблене вивчення основних розділів дисципліни, розвиток творчого професійного мислення, пізнавальної мотивації, набуття навичок використання наукових знань у практичній діяльності, а також на встановлення професійно-товариських стосунків в академічній групі.

В умовах заочної форми навчання студентів на семінарські заняття виносилися найбільш складні для розуміння та засвоєння питання та теми, що студенти опрацьовували самостійно. На семінарах застосовувалися такі методи навчання як розгорнута бесіда, виступи студентів, диспути. Також використовувалися експрес-опитування та опитування-інверсії. Експрес- опитування – розкриття студентами основних понять, опитування-інверсія вимагає від студента не тільки пояснення значення терміну, а також подання варіантів його можливого використання. Ці методи допомагають студентом оволодіти понятійним апаратом дисципліни.

План проведення семінарського заняття включає вступну, основну та заключну частину:

1. Вступна частина: визначення теми і плану; попереднє визначення рівня готовності студентів до заняття; формулювання основних проблем семінару; створення позитивного емоційного та інтелектуального тону заняття.

2. Основна частина: організація взаємодії між студентами для розв'язання проблем семінарського заняття; конструктивний аналіз усіх відповідей та виступів студентів; аргументоване формулювання проміжних висновків.

3. Заключна частина: підведення підсумків; визначення напрямів подальшого вивчення проблем; рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів.

Лабораторні заняття присвячені опануванню студентами основними видами діагностик та методик дослідження особистості, соціуму, педагогічної дійсності. Психологічна діагностика являє собою вимірювання індивідуально-психологічних ознак особистості з метою встановлення

психологічного діагнозу щодо актуального стану психологічних особливостей учня та прогнозів його подальшого розвитку. Майбутній соціальний педагог має володіти таким психологічним інструментарієм:

1. Методиками готовності до шкільного навчання, проєктивними методиками, мотиваційною анкетой Н. Г. Лускановою (1 клас).

2. Тестом тривожності Філіпса (4 клас) щодо вивчення рівня і характеру тривожності, пов'язаної зі школою у дітей молодшого та середнього шкільного віку.

3. Діагностикою психологічного клімату класу, виявлення агресивності Басса-Даркі (5 клас) дає можливість детального аналізу та якісного виміру вербальної та фізичної агресивності учня, ворожості, негативізму як форм девіантної поведінки.

4. Особистісний опитувальник Р. Кеттела (8 клас) призначений для діагностики широкого кола особистісних характеристик обстежуваних, їх психологічних особливостей. З його допомогою можна оцінити рівень інтелектуального розвитку, а також такі особливості особистості, які можуть привести до соціально дезадаптивної поведінки, алкоголізації, сприяти виникненню різного роду психічних відхилень.

5. Профорієнтаційний тест (10 клас) допомагає з'ясувати учню найкращу сферу обрання професії відповідно до його індивідуальних особливостей (людина-людина, людина-техніка, людина-природа та ін.).

Використання цих психологічних методик дозволяє соціальному педагогу виявити такі ознаки в особистісному розвитку учня, як низький рівень пізнавальної активності та особистісної зрілості, самоконтролю та самоорганізації у діяльності та поведінці; підвищений інтерес до ситуацій, які містять жорстокість та агресивність, неадекватність поведінки, негативне ставлення до навчання, втечі з дому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: Навчальний посібник / За заг.ред. доктора педагогічних наук О.А.Дубасенюк. – Житомир: Житомир. держ. пед.ун-тет, 2001. – 384с.

2. Професійно-орієнтовані завдання з психології: Навчальний посібник / За ред. О. Л. Музики. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 566 с.

3. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник: Видання 2-ге, доповнене і перероблене /За заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 482 с.

2.2.2. Педагогічні та соціально-педагогічні задачі у професійній діяльності фахівця гуманітарного профілю

У процесі вивчення педагогіки на семінарських заняттях використовувалися такі методи навчання як *розв'язання педагогічних та соціально-педагогічних задач*, які доцільно використовувати у процесі навчання дорослих фахівців, включених у професійне середовище.

Вирішення професійно-орієнтованих ситуацій, розв'язання педагогічних та соціально-педагогічних задач. Діяльність вчителя, психолога та соціального педагога потребує в оперування комплексом професійних знань, педагогічною технікою, оскільки кожного дня, кожної хвилини перед педагогом постають безліч ситуацій, що потребують відповідного реагування, прийняття рішень. Власне, уся педагогічна діяльність, увесь педагогічний процес складається з нескінченного ланцюжка педагогічних ситуацій, які можуть виникати спонтанно, а можуть бути спеціально створені учнями або вчителем. Педагогічна ситуація – це фрагмент педагогічної діяльності, що містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнями вихованості учнів і колективу [1].

Майстерність вчителя виявляється тоді, коли він усвідомлює педагогічну ситуацію, ставить перед собою мету та формулює педагогічну задачу. Тобто, ситуація стає задачею за умови цілеспрямованої педагогічної діяльності. Таким чином, педагогічна задача – це результат усвідомлення вихователем у педагогічній ситуації необхідності розробки системи професійних дій і прийняття їх до виконання [2]. Основна мета, яку переслідує вчитель у своїй діяльності, полягає в тому, щоб у процесі навчання і виховання сформувати і розвинути учня як активного суб'єкта суспільної і трудової діяльності, сформувати його особистість. Педагогічні задачі, які педагог висуває і вирішує на основі аналізу конкретної ситуації, можуть бути трьох рівнів: стратегічні, тактичні й оперативні. Звичайно, після того, як вчитель поставив перед собою мету та сформулював

педагогічну задачу, важливо цю задачу правильно розв'язати. Адже розв'язання педагогічної задачі визначає рівень педагогічної майстерності та професіоналізму вчителя. На практичних заняттях з дисциплін практичної та професійної підготовки належало виконанню професійно-орієнтованих завдань, які у професійній підготовці майбутніх учителів подавалися як вирішення педагогічних ситуацій та розв'язання педагогічних задач, у професійній підготовці соціальних педагогів як вирішення соціально-педагогічних ситуацій та розв'язання соціально-педагогічних задач, а у підготовці майбутніх психологів – виконання професійно-орієнтованих завдань.

Педагогічна ситуація – це фрагмент педагогічної діяльності, що містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнями вихованості учнів і колективу. Майстерність учителя виявляється тоді, коли він усвідомлює педагогічну ситуацію, ставить перед собою мету та формулює педагогічну задачу. Тобто, ситуація стає задачею за умови цілеспрямованої педагогічної діяльності. Таким чином, педагогічна задача – це результат усвідомлення вихователем у педагогічній ситуації необхідності розробки системи професійних дій і прийняття їх до виконання. Цілі педагогічного впливу завжди плануються як деякі ефекти просування, зростання, зміни особистості учня. Учитель прагне до того, щоб сформувати в учня знання, переконання, методи дії, які б дали змогу учню в подальшому самостійно керувати своєю майбутньою діяльністю.

Педагогічні задачі, які вирішує педагог, можуть бути трьох рівнів: стратегічні, тактичні й оперативні. Стратегічні задачі найбільш віддалені у часі, вони мають на меті суттєву зміну об'єкта виховання, досягнення бажаного ідеалу. Наприклад, класний керівник, отримавши новий клас і виявивши його особливості, ставить за мету створити в класі дружний, згуртований учнівський колектив. Тактичні задачі сприяють реалізації стратегічної задачі, тобто це ті заходи, які слід здійснити для досягнення віддаленої мети. Приміром, для згуртування колективу вихователь залучатиме учнів до виконання спільних справ, колективної праці, до спільного проведення дозвілля. Оперативні (ситуативні) задачі повинні вирішуватися одразу. Їхня мета – спрямувати вчинки вихованців у потрібне русло. Наприклад, якщо педагог помічає, що один з учнів ображає свого однокласника, то він повинен негайно прореагувати на це відповідним чином (зробити зауваження, запросити на розмову, призначити покарання, відволікти винуватця певним проханням тощо).

Слід звернути увагу на те, що, усвідомлюючи одну й ту саму педагогічну ситуацію, вчитель може сформулювати для себе задачі трьох рівнів. Приміром, у ситуаціях, коли хтось з учнів не виконав домашнього завдання або був неуважний на уроці, оперативною задачею буде: як відреагувати на таке порушення навчальної дисципліни; тактичною – як вдосконалити засоби обліку та контролю знань, активізувати пізнавальну діяльність на уроках; стратегічною – як виховати у дітей почуття відповідальності, організованість тощо [3, с.18 - 20].

У роботі над професійно орієнтованими завданнями застосовувався певний алгоритм, який ураховував особливості діяльності вчителя, психолога та соціального педагога, а саме:

1. Етап первинного аналізу проблеми (уточнення, переформулювання проблемної ситуації з використанням базових педагогічних, психологічних та соціально-педагогічних категорій понять і термінів).

2. Формулювання припущень щодо причин виникнення проблеми (аналіз власного досвіду, фахової літератури).

3. Проективний – складання плану виконання завдання, передбачення можливих проблемних моментів, підготовка необхідних матеріалів).

4. Виконавчий – практичне втілення плану та вирішення професійно-орієнтованого завдання.

5. Етап самоаналізу, групової рефлексії та саморозвитку.

Ураховуючи специфіку діяльності фахівців гуманітарного профілю, одні і ті ж професійно-орієнтовані завдання можна пропонувати для вирішення майбутнім учителям, психологам та соціальним педагогам, а потім спільно аналізувати особливості прийняття рішення відповідно до професійних вимог конкретної професії.

ПЕДАГОГІЧНА ЗАДАЧІ

№ 1

Ми з подругою багато сперечалися – яку професію обрати? І одне не підходить, і інше.

- Я точно знаю, куди не піду – у вчителі – не хочу псувати нерви; не піду у хімічне виробництво: від стикання з хімічними препаратами можна втратити здоров'я; на фабрику не піду – перетворишся у робота з низькою платнею. Я хочу, щоб на моїй роботі не псувалося здоров'я і було цікаво. Хочу, щоб вона була пов'язана з тваринами і численними поїздками.

- Тоді тобі треба йти працювати до цирку! – сказала подруга і додала, - а мені аби платили пристойно.

Я потім довго думала. Сумніваюсь, що у мене є талант для цирку.

Може, подруга права: якщо немає покликання, треба думати про зарплатню?

1. Які мотиви вибору професії у дівчат?

2. Який прийом педагогічної дії був використаний у цій ситуації?

3. Які соціальні критерії поведінки дівчат ви можете назвати?

Як дівчата визначили соціальний статус професії вчителя?

№ 2

Ігор був дуже вразливим, не по роках задумливим. До трьох із половиною років він знав уже всі букви, з чотирьох читав «про себе».

Школу Ігор сприйняв байдуже. Він добросовісно виконує уроки, але цікавості вони в нього не викликають. Хлопець учиться вже в третьому класі. Має широке коло інтересів: вивчає життя тварин, цікавиться фізикою, хімією, дуже любить математику, вивчає англійську мову, читає науково-популярні журнали.

Характер в Ігоря важкий, він самолюбивий, впертий. У нього немає друзів.

1. Спроектуйте таку систему виховної роботи з цією дитиною, щоб забезпечити виявлення й розвиток усіх його здібностей.

2. Обдаровані діти мають навчатися:

а) у загальних класах, а свої таланти проявляти поза школою;

б) у спеціалізованих класах, школах;

в) у звичайних класах, але за окремими програмами.

№ 3

Марину, ученицю 5-го класу, не впізнати. Стала роздратованою, байдужою до всього, пише абияк, нікого не слухає, розмовляє різко. Причина в тому, що її не включили до списку тих, хто виступатиме на концерті.

З раннього дитинства марині говорили, що вона музично обдарована, її чекають успіх, слава. На уроках співу у початкових класах дівчина отримувала відмінні оцінки, співала у хорі. І ось з'явилась щаслива можливість виступити перед публікою, а вчителька перекреслила всі надії учениці.

Які причини непорозуміння, що виникли між учителькою та ученицею? Розробіть план бесіди з Мариною.

Рівень прагнень особистості ефективно впливає на її розвиток, коли:

- а) рівень прагнень нижчий від можливостей особистості;*
 - б) рівень прагнень збігається з потенційними можливостями особистості;*
 - в) рівень прагнень вищий від можливостей особистості.*
- Відповідь обґрунтуйте.*

№ 4

Учитель несподівано зайшов до класу і побачив, що підліток виправляє оцінку в журналі. Учитель оцінив ситуацію, стан учня й «не помітив». Ні сьогодні, ні завтра. На наступному уроці учень пильно дивився на вчителя, але той мовчав. Після уроку учень підійшов до вчителя і тремтячим голосом сказав: «Ви бачили, як я виправив оцінку. І мовчите. Що ви зі мною робитимете? Ну робіть, не тягніть!» Учитель зрозумів, що робити тут нічого не треба, все вже зроблено і запропонував учню на наступному уроці, відповівши, виправити оцінку насправді.

Учень відповідав прекрасно, а після уроку підійшов до вчителя і сказав: «Я ніколи цього більше не робитиму. Спасибі!»

- 1. У чому секрет успіху вчителя?*
 - 2. Від чого залежить результативність процесу навчання?*
- Розкрийте психологічні основи діяльності учнів у навчальному процесі.*

№ 5

На уроці вчитель перевіряв домашнє завдання з допомогою фронтального опитування, яке проходило у досить швидкому темпі. Павло К. не зміг швидко зорієнтуватися в питаннях і сказав учителю, що йому треба подумати. На що вчитель відповів: «Нічого думати, треба відповідати.»

Хлопець перестав зовсім відповідати на уроці.

- 1. До якої групи методів належить фронтальне опитування?*
- 2. Як ви оцінюєте дії вчителя у даному випадку?*
- 3. Охарактеризуйте негативні та позитивні сторони методу.*
- 4. Надайте пропозиції щодо покращення організації перевірки домашнього завдання учнів.*

№ 6

Молода вчителька української літератури працювала у 8-А з п'ятого класу. Учні її дуже любили і поважали. Проте у восьмому класі стосунки вчителя та учнів почали погіршуватися, постійно

виникали непорозуміння, навіть конфлікти. Вчителька скаржилася класному керівникові та батькам, що учні стали гіршими, що вони дуже змінилися порівняно з 5-м класом і з ними стало важко працювати.

- 1. Проаналізуйте ситуацію, що склалася у класі.*
- 2. На які принципи виховання слід спиратися вчителю, щоб розв'язати дану проблему?*

№ 7

До класного керівника 6 класу звернулася молода вчителька математики зі скаргою, що учні байдуже ставляться до її предмету, не проявляють старанності.

Висловіть педагогічно обґрунтовані рекомендації класному керівнику в даній ситуації.

№ 8

Класний керівник 7 класу, якого дуже поважали учні, за сімейними обставинами переїжджав в інше місто. Клас вважався дружним, згуртованим. Керівництво школи призначило нового класного керівника, якому відразу важко було знайти спільну мову з учнями. І якось на виховній годині вчитель сказав учням, що вони не такі вже хороші, як про них склалася думка.

- 1. Спроектуйте можливі подальші стосунки вчителя з класом.*
- 2. Як, на вашу думку, слід діяти в даній ситуації, враховуючи рекомендації педагогічної науки?*

№ 9

Батьки Ігоря К., 14 років, звернулися до його класного керівника з проханням допомогти у вирішенні проблем, які виникли у вихованні сина. У бесіді з матір'ю з'ясувалося, що Ігор – єдина дитина в сім'ї. Батько постійно зайнятий на керівній роботі. Мати не працює з того часу, як вийшла заміж; за її словами, вона цілком присвятила себе вихованню сина. Не зважаючи на це у батьків склалися негативні стосунки з сином. Підліток прагнув до самостійності й незалежності, почав товаришувати з дорослими хлопцями. Через деякий час взяв участь у пограбуванні кіоску; була порушена кримінальна справа. Мати пояснює цей випадок «шкідливим впливом вулиці», вона не розуміє такої поведінки Ігоря, адже за її словами, у сина є все, чого він тільки не забажає, оскільки сім'я добре матеріально забезпечена.

- 1. У чому причина девіантної поведінки Ігоря?*

2. Які педагогічні рекомендації може надати класний керівник батькам, щоб покращити виховну ситуацію в сім'ї.

№ 10

Готуючись до виховної години, класний керівник склав детальний план проведення виховного заходу, підібрав цікавий, з його точки зору, матеріал, виписав цитати, підготував питання. Але при проведенні виховної години діти почали задавати зовсім інші запитання, ніж передбачав класний керівник. Те, що він розповідав, було не завжди дітям цікаво, вони слухали не уважно, дехто взагалі зайнявся своїми справами.

1. Якої помилки припустився класний керівник, конструюючи виховний захід?

2. Як би ви використали ініціативу й інтереси учнів при підготовці та проведенні виховної години?

3. При плануванні та підготовці виховного заходу класний керівник досягне найбільшого виховного результату за умови:

а) самостійної копії підготовки;

б) організації самостійної творчої роботи класу;

в) виконання учнями складеного вчителем плану проведення виховного заходу.

№ 11

На диспуті з теми «У чому смисл життя» у 10 класі учні висловлювали суперечливі думки. Одні вважали, що мета життя – це постійне самовдосконалення своєї особистості; інші – гідно прожити життя; треті – забезпечити будь-якими засобами своє матеріальне становище. Частина учнів доводила, що у сучасних умовах кожен повинен дбати про себе і нічого розводити моральні витребеньки. Ведучий диспуту розгубився, не знаючи, яким чином підійти до загального висновку. На диспуті був присутній класний керівник.

1. Як, на вашу думку, повинен діяти класний керівник у даній ситуації?

2. Яку роль відіграють диспути у формуванні світоглядних ідей, переконань?

№ 12

Йде урок історії. Учитель цікаво розповідає про події, зачитує учням уривки з книг, що викликають у них великий інтерес. Педагог рекомендує школярам прочитати книги, з яких він цитував уривки, і диктує для запису в зошитах назви книжок. У цей час учень піднімає руку:

- Слухаю тебе, - говорить вчитель.
- А ось ще одна цікава книга.., - каже учень.
- Сідай і помовчи, - відказав учитель.

1. Проаналізуйте ситуацію, що склалася на уроці.
2. Обґрунтуйте з педагогічної позиції
3. Ваше ставлення до застосованих учителем методів.

№ 13

Першокласниця розповідає мамі про свої невдачі: «Мені у садочку було краще, ніж зараз. Я стараюся на уроках, а Марія Василівна ставить мені все «три» та «три». Моя подруга одержує «добре» та «відмінно» і сміється наді мною. Хіба вона справжня подруга? Мамо, не подобається мені у школі.»

1. Чим можна пояснити втрату інтересу до навчання у дівчинки?
2. Назвіть педагогічно доцільні методи роботи вчителя, спрямовані на розвиток пізнавальних інтересів.

№ 14

Десятикласники з нетерпінням чекали початку уроку. Нової вчительки біології вони ще не бачили. Галина Іванівна не витрачала багато часу на розмови. Першою викликала відповідати Нону Волохову. Усі зітхнули з полегшенням: адже в Нони з біології завжди були самі п'ятірки. Волохова відповідала впевнено. І коли вона скінчила, всі чекали, що вчителька похвалить її за відповідь. «Сідайте. Трійка,» - сказала Галина Іванівна. Нона подумала, що недочула: «- Трійка? Ви жартуєте?»

- Ні. Ви сумлінно переказали параграф з підручника. Але у відповіді не було жодної живої думки, своєї. А щоб нікому не здавалося, що я жартую, то у журнал ставлю оцінку, на яку заслуговує відповідь. Двійка!

Такого ніхто не чекав.

1. Проаналізуйте ситуацію, що склалася.
2. Чи правильно вчинила нова вчителька?

№ 15

Задача здавалася Світлані Павлівні, на перший погляд, легкою і до того ж цікавою. Не розв'язавши її сама, вчителька задала задачу учням 7 класу як домашнє завдання. Дома Світлана Павлівна, готуючись до наступного уроку, почала розв'язувати задачу. Довго просиділа вона над нею, але так і не розв'язала. Як же бути? Адже вона задала цю задачу учням. Може, і з учнів ніхто її не розв'язав? Звернуться до неї. Що вона їм скаже?

Другого дня ще о уроку до неї підійшли учні:

- Світлано Павлівно! У нас задача не виходить. Ніяк не можемо додуматись.

- Учителька найбільше цього боялась.

Висловіть дидактичні поради вчительці у даній ситуації.

№ 16

На відкритому уроці вивчали життєвий і творчий шлях Т.Г. Шевченка. Наприкінці уроку вчителька повідомляє, що кожного року кращі письменники України нагороджуються Шевченківською премією. У переддень вийшов останній номер «Літературної України», в якій повідомлялися прізвища письменників і лауреатів нинішнього року, але вчителька ще не отримала газету і не встигла прочитати про них. Один з учнів піднімається і демонстративно задає питання: «А Ви знаєте, хто в цьому році є лауреатом Шевченківської премії?»

1. Проаналізуйте ситуацію.

2. Як би вчинили Ви на місці вчительки?

№ 17

Борис, учень 10 класу, вчився добре, користувався авторитетом серед учнів. Дружив вибірково, завжди тільки з цікавими, допитливими дітьми. Одного разу класний керівник почув фразу, сказану Борисом: «Вчитель мене цікавить постільки, оскільки він мені щось дає.» Побачивши класного керівника, Борис замовк, а потім навіть вибачився.

1. Проаналізуйте ситуацію.

2. Як слід реагувати класному керівникові на слова свого вихованця?

3. Які прорахунки у моральному вихованні юнака Ви помітили?

4. Обтрунтуйте шляхи формування моральних переконань учнів.

№ 18

Вчитель біології має достатній досвід педагогічної роботи. Проте з учнями не може знайти спільну мову. Він вважає, що нічого з учнями панькатися, грати в якусь демократію. Треба суворо вимагати знань. Вчитель грубо розмовляє з учнями, принижує їх гідність, може висміяти учнів за невдачу відповідь, нерідко знижує оцінку з предмету за погану поведінку, зневажливо ставиться до нових ідей. Тому учні не люблять уроків біології і намагаються уникнути спілкування з цим учителем.

- 1. Проаналізуйте причини ситуації, що склалася.*
- 2. Назвіть доцільні способи встановлення стосунків між вчителем та учнями на основі педагогіки співробітництва.*

№ 19

Якщо Ви класний керівник і кажете учням: «Займайтеся фізичною культурою і спортом, робіть фіззарядку», а самі маєте зайву вагу, важку ходу, незручність у рухах, то чи маєте Ви моральне право ставити вимоги до учнів?

Чи має особистий приклад вчителя значення у фізичному вихованні учнів?

№ 20

Сергій К., учень 7-го класу, відмінно навчається з усіх предметів, але після хвороби не може виконати програмні нормативи з фізкультури.

- 1. Як у цьому випадку повинен діяти вчитель фізкультури?*
- 2. Чи можуть втручатися у цю справу класний керівник, батьки учня*

№ 21

Учень добре фізично розвинений, кращий спортсмен у класі. Разом з тим, з інших навчальних дисциплін він значно відстає. На вимогу класного керівника покращити успішність з цих дисциплін відповідає: «Сила є – розуму не треба».

- 1. Як у цьому випадку повинен діяти класний керівник?*
- 2. Яку позицію має займати вчитель фізкультури?*
- 3. Як спільними зусиллями школи та сім'ї можна перебороти негативне ставлення до навчання?*
- 4. Назвіть шляхи переконання учня в необхідності гармонійного розвитку кожної людини.*

№ 22

Учень сьомого класу з'явився на урок фізкультури без форми. Вчитель не допустив його до заняття і поставив двійку.

- 1. Чи вірно вчинив вчитель фізкультури?*
- 2. Що у цій ситуації повинен зробити класний керівник?*

№ 23

У сина синець під оком. Побився. Виявляється, два учні з сьомого класу вивертали кишені у другокласника – шукали гроші, тут він і заступився за молодшого. Ось і побили. Мати зітхала, а батько тисне синові руку: «Іншого я від тебе і не чекав.

Але для того, щоб заступитися за слабких, захищати справедливість, треба мати силу не тільки в кулаках.»

1. Ви, певно, погоджуєтесь з думкою батька?
2. Як Ви розумієте роль фізичного виховання у формуванні особистості за умови комплексного підходу до виховання?

№ 24

Після чергового пропуску уроків п'ятикласником Юрою, класний керівник сказав йому:

- Юра, можна я сьогодні прийду до тебе в гості?

Очі хлопчика округлилися:

- А що я натворив?

- Нічого. Просто хочу завітати для вас в гості, - сказав класний керівник.

- А ви нічого поганого не скажете?

- Чесне слово, ні, - сказав класний керівник і пішов у вчительську одягатися.

Вдома у Юри класний керівник почав розумову про шкільні справи, про те, як збирали металобрухт, ходили на екскурсію на завод. Нічого поганого про Юру він не сказав. Після бесіди Юра проводить класного керівника і всім своїм виглядом показує, що візит вчителя йому сподобався.

Які психолого-педагогічні вимоги слід знати і виконувати класному керівнику при відвідуванні сім'ї учнів і бесіди з батьками?

№ 25

В четвертому класі з'явилась нова дівчинка. Жила вона з матір'ю та двома меншими братами. Мати мало турбувалася про дочку. тому вона часто запізнювалась до школи, приходила неохайна. З учнями дівчинка майже не спілкувалася, погано вчилася.

1. Що б Ви порадили класному керівнику в такій ситуації?
2. Вкажіть на основні форми та методи роботи класного керівника з дітьми з проблемних сімей.

№ 26

До класного керівника за порадою прийшла мати однієї з учениць 10 класу. Хоча дівчинка добре вчилась, проте дочка зовсім не допомагала матері в роботі по господарству. Які можливі причини такого становища?

1. Що б порадили Ви матері як класний керівник?

2. Знання яких форм і методів трудового виховання дітей у сім'ї допоможе класному керівнику надати дійову допомогу в даній ситуації?

№ 27

Батько восьмикласника Колі прийшов за порадою до класного керівника щодо виховання сина. Батько скаржився, що син не слухає його і матір, пізно ввечері приходить додому, на зауваження не реагує

- 1. Що б Ви порадили цьому батькові як класний керівник?*
- 2. Знання яких форм і методів трудового виховання дітей у сім'ї допоможе класному керівнику надати дійову допомогу в даній ситуації?*

№ 28

Саша, учень 7 класу, хлопчик скромний, сором'язливий, чесний. Його призначено старостою класу. проте Саша від природи не був лідером, ватажком. Як він не прагнув, справи у нього не йшли і це його дуже пригнічувало.

Проаналізуйте ситуацію, що склалася, та особливості індивідуальної роботи з такими учнями.

№ 29

Микола К., учень 5 класу, на початку навчального року записався майже в усі шкільні гуртки. Проте через деякий час перестав їх відвідувати, мотивуючи свою поведінку відсутністю вільного часу.

- 1. Проаналізуйте вікові особливості молодших підлітків і врахуйте їх при оцінці даної ситуації.*
- 2. Знання яких психолого-педагогічних особливостей дітей, форм та методів індивідуальної роботи допоможе вчителям допомогти учневі реалізувати свої інтереси та здібності?*

№ 30

Уявіть, що Ви класний керівник 5-Г класу. Учні цього класу. Учні цього класу – з середнім рівнем знань, в основному трієчники. Їх відібрали з трьох класів і сформували в один – так званий клас вирівнювання. Ви проводите перші батьківські збори. У своєму виступі Ви наводите аргументи на користь диференціації навчання і індивідуального підходу до учнів, робите висновок щодо позитивних перспектив розвитку класів вирівнювання. Несподівано у Ваш виступ втручається один із батьків, який вказує на те, що в умовах класів вирівнювання

одні діти можуть бути поставлені у привілейоване становище, а інші – у становище «відкинутих». У таких класах будуть даватися ознаки певні відмінності у фізіологічному, психологічному і соціальному стані школярів, а відтак в учнів можуть розвинути такі негативні якості як егоїзм, жорстокість, зневага до людей тощо.

1. Проаналізуйте ситуацію. Які аргументи Ви можете навести?

2. Сформулюйте основні завдання диференційованого підходу в навчанні.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАДАЧІ

№1.

Представник адміністрації однієї з спеціальних загальноосвітніх шкіл для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання, звернувся до соціального педагога з пропозицією: з метою ліквідації системи неформальної ієрархії в спецшколах закритого типу зібрати в одну спецшколу тих учнів, що мають низький неформальний статус. Підлітки, що настраждалися від приниження та знущань, будуть цінувати рівність та не допустять у своєму середовищі групування та влади лідерів.

Яким на вашу думку, буде результат такого експерименту? Якими можуть бути рекомендації соціального педагога щодо зміни ситуації в даному соціальному закладі?

№2.

Батьки позбавлені батьківських прав за рішенням суду. Однак старша дівчинка в сім'ї висловлює протест проти переведення молодших дітей до школи-інтернату, оскільки вона сама бажає і впевнена, що може опікуватися своїми двома братиками та сестричкою.

1. Чи дозволяють вікові особливості старшої дівчинки та молодших братів та сестрички залишитися без опіки дорослих?

2. Які форми такої опіки існують у нашій державі?

3. Як повинен розв'язати цю ситуацію соціальний педагог (працівник)?

№3.

Сергій, хлопчик 16 років. Живе з бабусею. Батько покинув сім'ю дуже давно. Мати нещодавно вийшла заміж вдруге і

переїхала до іншого міста. Сергій, до цього старанний і відповідальний, через деякий час почав часто пропускати школу. Однокласники бачили його миючим машини. Вмовляння бабусі та класного керівника не допомогли. Сергій відмовляється йти до школи, бо, мийкою машин, непогано заробляє.

Запропонуйте шляхи повернення Сергія до шкільного навчання.

№4.

У групі ПТУ є дуже хвора дівчинка Ганна. Вона не міська, а приїхала із села. Хвороба дуже важка і дуже виснажила дівчинку. У сім'ї на лікування пішли майже усі кошти, але хвороба невиліковна. Дівчина намагається бути серед людей, але у неї є лише кілька подруг, інші ж її не сприймають.

Запропонувати шляхи покращення процесу соціалізації Ганни в умовах ПТУ.

№5.

Хлопчик Андрій, якому 14 років, почав курити, вживати спиртні напої, виносити з дому гроші. Почав регулярно прогулювати уроки, знизилися його оцінки з предметів. Також Андрій пропонує однокласникам разом з ним створити вуличну банду.

У сім'ї Андрія батько часто випиває, стосунки між сином і батьком не можна назвати доброзичливими.

- 1. Охарактеризувати соціальне середовище Андрія.*
- 2. Запропонувати шляхи покращення сімейної соціалізації.*

№6.

Дівчинка Ганна 9 років, гарно навчається, має високі оцінки з усіх предметів. Проте Ганна не допомагає іншим, не бере участі у колективних справах (навіть у святкуванні днів народжень). Практично друзів у класі у неї немає, хоча ізгоєм вона не являється.

Надати соціально-педагогічні рекомендації класному керівнику щодо залучення Ганни до класних справ.

№7.

Сашко – тринадцятирічний хлопець, який живе в сім'ї з досить високим матеріальним рівнем. Він добре навчається, слухається батьків, але останній час склад компанії його друзів змінився – він поповнився хлопцями – наркоманами. Вони усі почали палити «травку», вважаючи «драп» - легким наркотиком. Сашко розуміє, що ця звичка може дуже губно закінчитися, але кинути ні її, ні друзів не може.

- 1. Проаналізуйте вплив однолітків на соціалізацію.*
- 2. Запропонуйте напрями роботи сім'ї та школи щодо соціально педагогічної корекції адекватної поведінки Сашка.*

№8.

Юра – дванадцятирічний хлопчик, товаришує з своїм однокласником Сергієм. Проте їх сім'ї ворогують між собою. Батьки Юри категорично заборонили йому мати будь-які справи з Сергієм і сказали, що при невиконанні цих вимог його буде покарано. Та хлопчик цінує дружбу і продовжує товаришувати з Сергієм. Через це у нього виникають конфлікти з батьками.

- 1. Проаналізувати вплив даної сім'ї на процес соціалізації.*
- 2. Яких помилок у сімейному вихованні припускаються батьки?*

№9.

Мама 18-річної Марини, звернулася до соціального педагога з проханням допомогти їй: її донька зустрічається із хлопцем і настільки захопилася ним, що потайки від матері кинула навчання і влаштувалася торгувати пивом, яке її хлопець розвозить по торгових точках.

Мати розгублена, вона відчуває, що донька віддаляється від неї, не готується до вступу в університет, до якого мріяла вступити ще з 8 -го класу, а коли вона намагається поговорити із донькою, то вона категорично відмовляється говорити на цю тему.

Яка консультативна та корекційна робота має бути здійснена соціальним педагогом стосовно Марини, її матері, її хлопця?

№10.

Олег, 13р. Батько Олега залишив сім'ю, хлопчика бачити не хоче. Мати безробітна. Олег намагався підзаробити трохи грошей, збираючи пляшки. Але нічого не вийшло. Хлопчик зійшовся із групою, яка часто збиралася у підвалі, випивали, курили, чіплялися до перехожих. Через деякий час Олег почав рідко з'являтися вдома, іноді взагалі не ночував, пропускає уроки, не виконував домашні завдання.

- 1. Показати напрями соціально-педагогічної роботи з Олегом.*
- 2. Проаналізувати шляхи соціально-педагогічного супроводу неповних сімей.*

№11.

Руслан П., 15 р. виховується у благополучній, матеріально забезпеченій сім'ї, відвідує секції плавання, карате. Одного разу батькам подзвонили з Кримінальної міліції у справах неповнолітніх і сказали, що Руслана затримали за жебрацтво. Здивованим батькам син пояснив, що це його бізнес.

- 1. Виділити можливі помилки у сімейному вихованні Руслана.*

2. Подати напрями роботи соціального педагога з Русланом та його батьками.

№12.

Анатолій 15 р. мовчазний із заляканим поглядом. З'ясувалося, що декілька років він потерпає від сексуального насильства вітчима. Матері він сказати нічого не може, вона любить вітчима та має хворе серце. Крім того, без матеріальної підтримки вітчима ні Анатолій, ні його мати не проживуть.

- 1. Показати роль соціального педагога у налагодженні комплексної роботи щодо припинення насильства над Анатолієм.*
- 2. У яких державних документах йдеться про відповідальність за вчинення сімейного насильства?*

№13.

Батьки розлучені. У батька нова сім'я. Хлопчик Ігор 16р. живе з матір'ю, яка через місяць помирає. Батько не заявляє своїх прав на опіку сину, хоча батьківських прав не позбавлений.

Розробити план соціального захисту Ігоря.

№14.

У багатодітній сім'ї проживає двоє хлопчиків і дівчинка з розумовими вадами. Батьки посиляють їх жебракувати. Дітей забирає міліція та повертає додому. У рамках надання гуманітарної допомоги з сім'єю працює соціальна служба. Проте, ситуація не покращується.

- 1. Проаналізуйте соціально-педагогічні проблеми, що виникають у даній сім'ї.*
- 2. Запропонуйте шляхи покращення ситуації у даній сім'ї, з точки зору професійної діяльності соціального педагога.*

№15.

Дівчинка Оленка 13р. була направлена до притулку для неповнолітніх службою у справах неповнолітніх, представники якої підібрали дівчинку на вулиці. За час перебування у притулку, Оленка навчилася слідкувати за собою, своїм тілом, стала охайною. Коли її направили до інтернату, то там їй зразу відстригли волосся. Після 2-х днів перебування в інтернату дівчинка втекла до притулку.

- 1. Проаналізувати ситуацію та виділити її причини.*
- 2. Виділити основні проблеми, які виникають у соціалізації дитини в інтернативних закладах.*

№16.

Хлопчик Андрійко 12р. виховується у благополучній сім'ї добре вчиться. Проте коли зв'язався з вуличною «братвою», то почав кожного вечора ходити на збори та їздити за місто на

«стрілки». Повикидав з кімнати всі магнітофонні записи, без яких раніше не міг заснути. Слухає якісь незрозумілі пісні. Вдома з'являється рідко, змінив коло друзів.

1. *Визначити причини даної ситуації.*
2. *Запропонувати шляхи профілактики важковихованості підлітка у сімейному та шкільному оточенні.*

№17.

Юркові 13 років. Захоплюється футболом. Через годину після уроків в школі має відбутися гра між класами. Батьки заборонили Юркові виходити на вулицю до тих пір, поки він не виконає домашніх завдань. Хлопчик пояснив батькам, що до початку матчу він не встигне виконати завдання, натомість вивчить уроки після гри. Батьки з цим не погодилися.

Юрко вибрав слухний момент і без дозволу втік на стадіон. Коли він повернувся, батьки покарали його за непослух.

1. *Які методи і форми виховання були порушені у цій ситуації?*
2. *Які соціалізаційні чинники, на вашу думку, не повною мірою реалізують свою функцію формування соціально компетентної особистості у цій ситуації?*
3. *Які методи та форми соціально-педагогічної діяльності можуть бути застосовані у цій ситуації?*
4. *Виробіть оптимальні рекомендації для класного керівника стосовно вказаної проблеми.*

№18.

Даринка – дівчинка 14 років, добра, працьовита, гарно навчається, чуйна, має чимало друзів. Єдина вада – мовний дефект. Коли дівчинка переїхала з батьками до іншого міста і почала відвідувати іншу школу, то новий клас сприйняв її не дуже дружелюбно: більшість учнів стали з неї насміхатися, обзивати. Даринка почала погано навчатися, часто плаче, відмовляється йти до школи.

Охарактеризуйте соціальне середовище дитини та його особливості.

Які соціалізаційні чинники, на вашу думку, не повною мірою реалізують свою функцію формування соціально компетентної особистості у цій ситуації?

Виробіть оптимальні рекомендації для класного керівника стосовно вказаної проблеми.

№19.

Дмитро, хлопчик 16 років. Майже 8 років проживає тільки з матір'ю. Його батько загинув в автомобільній катастрофі. Діма мріє після закінчення школи вступити до вищого навчального

закладу. З метою збору грошей на навчання він вирішив влітку влаштуватися на роботу. Влаштувався на одну із приватних фірм вантажником. Пропрацювавши 2,5 місяці Діма зрозумів що ця робота дуже складна і вирішив покинути її. Але через декілька днів до його матері зателефонували і повідомили, що Діма вкрав на складі фірми товар майже на 2,5 тис. гривень. З цією проблемою мама звернулася до соціального педагога школи.

Проаналізувати ситуацію та подати план діяльності соціального педагога ЗОШ для вирішення цієї ситуації.

№20.

Наталка, дівчинка 16 років. Проживає разом з батьками. До цього батьки були розлучені і 2 роки дівчинка проживала з матір'ю. Коли Наталці було 15р., батько повернувся в сім'ю, проте стосунки з донькою не налагодилися. Батько часто кричав на неї, обзивав нецензурними словами. Мати захищала доньку, батько казав, що сам знає як йому потрібно себе поводити з Наталкою. Конфлікти в цій сім'ї не припиняються.

- 1. Визначити тип даної сім'ї.*
- 2. Проаналізувати помилки батьків щодо становлення дитини в цій ситуації.*

№21.

У групі ПТУ 26 дівчаток. Кілька дівчат із багатодітних малозабезпечених сімей, тому вони не сучасно вдягнені. Дівчата з групи неохоче з ними спілкуються і зневажливо ставляться.

- 1. Визначити особливості підліткового віку, що сприяють такій ситуації у групі.*
- 2. Запропонувати можливі варіанти покращення ситуації завдяки втручання в неї соціального педагога.*

№22.

Хлопчик Сашко, 12 років, проживає в дуже бідній сім'ї. Тиждень не з'являвся у школі, а коли прийшов, то в нього не було, ані зошита, ані ручки. Вчитель почав на нього кричати і довів дитину до сліз.

- 1. Охарактеризуйте сімейне та шкільне середовище дитини та його особливості.*
- 2. Яку соціально-консультативну допомогу може надати соціальний педагог?*

№23.

До соціального педагога звернувся учень 11 класу з тим, що його друзі на нього ображаються, що він не хоче з ними випивати.

- 1. Проаналізуйте ситуацію з позиції професійної діяльності соціального педагога.*

2. Запропонувати шляхи вирішення даної ситуації.

№24.

До соціального педагога школи звернувся старшокласник Юрко П. зі скаргою на власних батьків, яка полягала у тому, що батьки не дозволяють йому дивитися його улюблені телепередачі, поки він не зробить всього домашнього завдання і відзвітує про це.

Які поради та яку корекцію ситуації має здійснити соціальний педагог стосовно Юрка? Стосовно його батьків?

№25.

Микола, хлопець 14 років, добрий, сором'язливий, працьовитий. Учні погано сприймають його: більшість з них поводить так, ніби Миколи в класі зовсім немає. Інколи на перерві з Миколою хтось з хлопців може порозмовляти, проте здебільшого на нього ніхто не звертає уваги. Хлопець все частіше почав пропускати уроки.

1. Охарактеризуйте соціальне середовище дитини та його особливості.

2. Виробіть оптимальні рекомендації соціального педагога для класного керівника стосовно вказаної проблеми.

№26.

У 6-му класі час від часу зникають гроші з портфелів школярів, деякі шкільні речі – лінійки, ручки. Діти постійно скаржаться класному керівникові і наполягають на тому, що до цього причетна дівчинка з проблемної сім'ї (її батько – алкоголік, мама працює на низькооплачуваній роботі). На батьківських зборах батьки почали обурюватися, вимагати вчительського розслідування чи переведення дівчинки до іншої школи. Класний керівник звернулася до соціального педагога за консультацією.

4. Охарактеризуйте соціальне середовище дитини та його особливості.

5. Яку соціально-консультативну допомогу може надати соціальний педагог?

6. Виробіть оптимальні рекомендації для класного керівника стосовно вказаної проблеми.

№27.

Сергій хлопець 16 років, проживає у проблемній сім'ї (батько алкоголік, мати працює на низькооплачуваній роботі). Сергій 2 тижні не з'являвся на уроки. Не з'ясувавши причини, класний керівник на виховній годині почала ображати Сергія. Після цього учень вже місяць не з'являється до школи.

1. Охарактеризуйте соціальне середовище дитини та його особливості.

2. Які методи і форми виховання були порушені в цій ситуації?

3. Запропонувати шляхи повернення Сергія до навчання.

№28.

Дівчинка Катя, 13 років, переїхала з батьками з одного району міста до іншого. У дворі вона познайомилася з новими дівчатами і хлопцями. Як дізналася пізніше Катя, підлітки вживають алкоголь і палять. Катя перестала слухати батьків, почала прогулювати уроки, вона хотіла подобатися друзям і стала така як вони. Батьки звернулися до соціального педагога за допомогою.

1. Охарактеризуйте соціальне середовище дитини та його особливості.

2. Вкажіть, які вікові дитини вплинули на такий розвиток подій?

№29.

Сергійкові 12 років, навчається не дуже добре. Одного разу батько сказав синові, коли той буде добре навчатися, то він купить йому комп'ютер з відеоприставками. Про такий подарунок хлопчик мріяв уже давно, тому дав сам собі обіцянку досягти таких гарних результатів у навчанні.

Хлопчик дотримав слова. Але батько передумав і сказав, що купить обіцяний подарунок трохи згодом, якщо син закінчить добре весь навчальний рік. У сім'ї виник прихований конфлікт, хлопець відкрито ігнорує будь-які прохання чи накази батька. Батько в свою чергу, сприйняв таку поведінку сина як виклик його батьківській позиції та як схиляння перед матеріальними благами, які начебто стали для нього дорожчі, аніж батьківська повага і довіра.

Охарактеризуйте соціальне середовище дитини та його особливості.

Які методи та форми виховання були порушені у цій ситуації?

Яку соціально-консультативну допомогу може надати соціальний педагог?

№ 30.

Хлопчик Василько, 14 років. Сім'я живе в місті, батько приходив до них з бабусею і сильно бив. Бабуся хвора. Мати померла, батько живе з іншою жінкою. Василько втік з дому і два тижні жив у підвалі.

На які законодавчі акти має спиратися соціальний педагог для її вирішення?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Педагогічна майстерність : підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. — [3-тє вид., допов. і перероб.]. — Київ : СПД Богданова А. М., 2008. — 376 с.
2. Мільто Л. О. Методика розв'язання педагогічних задач : навч. посіб. / Л. О. Мільто. — Харків : Ранок-НТ, 2004. — 152 с.
3. Федорчук В. В. Основи педагогічної майстерності / В. В. Федорчук. — Кам'янець-Подільський : Зволейко Д., 2008. — 140 с.
4. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник: Видання 2-ге, доповнене і перероблене / За заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. — Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. — 482 с.
5. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка: Курс лекцій. — Житомир: Житомир.держ. пед. ун-тет, 2002. — 260 с.

2.2.3. Місце тренінгів у професійній підготовці фахівців.

Тренінг як метод навчання являє собою циклічну організацію особливих занять, об'єднаних загальною структурою, обмежених певним часом і дидактичним простором і спрямований на всебічний аналіз професійних ситуацій. Особливості використання тренінгів у навчанні дорослих детально охарактеризовано українським андрагогом Л. Лук'яною [1, с. 36 - 69], яка зазначила, що особлива структура тренінгових занять дає можливість дорослим діагностування (виявлення непродуктивних форм поведінки з метою самопізнання), корекції та подальшого саморозвитку. Також нами було враховано результати досліджень К. Роджерса та інших учених про те, що після впровадження тренінгових занять підвищується емпатійність людини, покращуються комунікативні навички, відкриваються нові можливості для самовдосконалення [2].

Тренінг як форма навчання і як технологія побудований на використанні переваг групової роботи, проте, і спрямовується на розвиток особистості учасника тренінгу. Відбір конкретного виду тренінгу здійснювався з урахуванням конкретних потреб групи дорослих студентів. Основними завданнями тренінгів у

підготовці спеціалістів гуманітарного профілю є формування умінь організації позитивної міжособистісної взаємодії у спільноті; нових знань стосовно майбутньої професії; умінь і навичок виконання різних видів педагогічної діяльності у стандартних і нестереотипних навчально-виховних ситуаціях; умінь критичного і творчого мислення у процесі вирішення професійних завдань; умінь аналізу і вибору педагогічних дій у навчально-виховних ситуаціях; особистісних суджень, оцінок стосовно майбутньої професії; навичок роботи у команді.

У професійній підготовці майбутніх учителів гуманітарного профілю, психологів та соціальних педагогів проводилися:

- тренінги комунікації, що сприяли розвитку комунікативних умінь;
- презентації, основний зміст якого полягав у відпрацюванні техніки роботи з аудиторією, набуття навичок самопрезентації, розвиток впевненості у собі, ораторських здібностей;
- особистісного зростання, що мали за мету розвиток здібностей до самомотивації та самоактуалізації вольових та мотиваційних ресурсів;
- розвитку лідерських якостей допомагали розвинути соціальну активність та впевненість студентів, оволодіти методами переконання та харизматичного впливу на оточуючих;
- формування управлінської культури розвивали у студентів навички делегування повноважень та розподілу обов'язків, допомагали визначити власний стиль керівництва, вдосконалювали навички поведінки керівника у критичних нестандартних ситуаціях;
- тайм-менеджменту були спрямовані на розвиток внутрішнього відчуття часу, навичок планування часу, визначення пріоритетності справ, основних витрат часу та засобів їх скорочення;
- поведінки у конфліктних ситуаціях сприяв виробленню стилю поведінки в конфліктній ситуації професійного чи особистісного характеру та набуттю навичок розв'язання конфліктів;
- емоційної саморегуляції допомагав студентам удосконалювати вміння управляти власними емоціями.

Детальніше розглянемо тренінги «Особистісного зростання», «Розвиток здібностей у професійній діяльності», «Життєвих та професійних досягнень»).

Метою тренінгу «Особистісного зростання» є вдосконалення особистісних рис учасників, визначення їх професійно значимих рис та спрямованості до певного виду діяльності, підвищення самооцінки, рівня життєвих та професійних досягнень. Очікуваними результатами тренінгу були: розвиток навичок саморефлексії, аналіз можливостей особистісного розвитку, підвищення рівня впевненості у собі, розвиток позитивного мислення, визначення перспективних цілей.

Тренінг був розрахований на 4 години. Його основна частина містила розгляд структури особистості: темпераменту, потреб, мотивів, світогляду, установок, цілей та активної життєвої позиції, поняття особистісного зростання, самоспонування, самопрограмування, самореалізація, способи само мотивації та саморозвитку, самодисципліна, реалізація вмінь у професії, професійно значимі якості особистості.

Тренінг «Розвиток здібностей у професійній діяльності» мав на меті визначення власної обдарованості, внутрішніх ресурсів учасників та можливостей їх реалізації у професійній діяльності, підвищення рівня професійних досягнень. Очікуваними результатами тренінгу були: усвідомлення власних талантів, підвищення рівня обізнаності щодо методик визначення здібностей людини, визначення власних здібностей та способів їх розкриття. Тривалість тренінгу була 2 години. Його основна частина розкривала такі напрями: від здібностей – до таланту, мої життєві цілі, складові реалізації таланту у професійній діяльності, вміння розвивати якості для реалізації власної обдарованості.

Мета тренінгу «Життєвих та професійних досягнень» полягала у підвищенні рівня життєвих та професійних досягнень учасників, формуванні та розвитку оптимістичного мислення та мотивації досягнень. Результатами тренінгу було отримання у процесі виконання спеціальних вправ досвіду мислення, поведінки та емоційного реагування, що відповідає мотиву досягнення, оволодіння техніками самомотивації та само спонування до дії, аналіз емоцій як факторів мотивації. До його основної частини були включені поняття успіху, соціально-психологічний портрет професіонала, ключові компетенції фахівця, мотивація як умова діяльності людини, цінності як основа мотивації, піраміда А. Маслоу, ставлення до помилок, мистецтво само мотивації, оптимістичне мислення, критерії постановки та досягнення цілей.

Застосування різних видів тренінгів у професійній підготовці майбутніх фахівців гуманітарного профілю сприяло отриманню таких тренінгових ефектів як:

а) емоційно-рефлексивний – виявлення учасниками тренінгів різноманітних емоційних станів як реакції на події, як реакція на події тренінгу. Палітра емоційних виявів була достатньо широкою, що сприяло оновленню емоційної сфери у студентів, звільнення її від негативу;

б) ефект самоактуалізації – розкриває основний мотив освіти дорослих та спрямовує їх на неперервну освіту;

в) ефект перенесення тренінгових конструктивів у особистісне та професійне життя виявляється за наявності позитивних особистісних змін щодо ставлення до професії, новому ранжуванні пріоритетів тощо;

г) ефект пролонгованої дії виявляється у тривалості позитивних змін, які відбулися з учасниками тренінгових програм.

ПРОГРАМА ТРЕНІНГУ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

Мета тренінгу: удосконалення особистісних якостей учасників тренінгу, визначення професійних якостей, нахилів до певного виду діяльності, підвищення самооцінки, рівня життєвих та професійних досягнень.

Актуальність теми: особистісне зростання — це передумова успіху та швидкої адаптації у сучасному динамічному суспільстві. Знання основних механізмів саморозвитку, самодисципліни, розуміння сутності своєї особистості допоможе уникнути внутрішніх конфліктів і бути впевненою особистістю у соціумі, мати активну життєву позицію, позитивне мислення, особистісний і професійний успіх.

Цільова аудиторія: майбутні фахівці гуманітарного профілю, що здобувають другу вищу освіту.

Тривалість тренінгу: 4 години.

Структура тренінгу:

Вступна частина:

Знайомство; інформування про тему, мету, завдання, зміст та кінцевий результат тренінгу; оголошення регламенту та правил роботи; визначення рівня поінформованості та очікування учасників.

Основна частина:

1. Структура особистості: темперамент, потреби, мотиви, світогляд, установки, цілі, активна життєва позиція.
2. Поняття особистісного росту.
3. Механізм особистісного росту: самопізнання, самоспонування, програмування, самореалізація.

4. Етапи саморозвитку особистості.
5. Дев'ять способів самомотивації і саморозвитку особистості.
6. Самодисципліна.
7. Реалізація вмінь у професії.
8. Професійно важливі якості особистості.

Заклучна частина:

Підведення підсумків тренінгу, оцінка досягнення цілей тренінгу, відповіді на запитання, анкетування.

Методи проведення: Міні-лекції, презентації, групові дискусії(обговорення), робота в складі усієї групи, "мозковий штурм", індивідуальна робота, робота із завданнями в методичних матеріалах, ситуаційний аналіз, самодіагностика, анкетування, домашні завдання.

Очікуванні результати: розвиток навиків саморефлексії; аналіз можливих напрямів особистісного розвитку; підвищення рівня впевненості; розвиток позитивного мислення; визначення перспективних цілей; розвиток комунікативних навичок.

1. СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ: ТЕМПЕРАМЕНТ, ПОТРЕБИ, МОТИВИ, СВІТОГЛЯД, УСТАНОВКИ, ЦІЛІ, АКТИВНА ЖИТТЄВА ПОЗИЦІЯ.

Особистість починає формуватися з першого дня народження. На цей процес впливає морально-психологічна атмосфера в родині, стиль та характер, виховання, спосіб життя дитини. Величезний вплив на розвиток особистості здійснює навчання. Особистість продовжує формуватися й розвиватися у трудовому колективі. Самовиховання завжди відіграє величезну роль у формуванні характеру людини.

Сучасні психологи висунули концепцію, відповідно якій усі якості та властивості особистості, що мають біологічну, так і соціальну природу, можна об'єднати у чотири підструктури.

Модель психологічної структури особистості

I	II	III	IV
Задатки та темперамент	Психічні процеси	Знання, навички, вміння	Спрямо- ваність
<div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> Біологічне Соціальне </div>			

Розглянемо більш детально компоненти цієї структури.

ТЕМПЕРАМЕНТ — це темп, стиль забарвлення психічного життя людини. Це дуже стійкі індивідуальні здібності, що передаються спадково. Темперамент — це такі особливості особистості, у яких виявляється сила, врівноваженість і рухливість нервових процесів. Особливості темпераменту є вродженими властивостями, що визначають динамічний бік психічного життя людини. Темперамент людини виявляється через те, як вона говорить, спілкується з іншими, як засмучується чи радіє, як працює та відпочиває, як реагує на різні події. Властивості темпераменту є стійкими та постійними. Ось чому індивідуальний підхід до людини неможливо уявити без урахування її темпераменту.

Типи темпераменту. Наведемо типові портрети людей, що відповідають різними темпераментами.

Холерик – нестриманий та непостійний. Він характеризується підвищеною збудливістю і відповідно неврівноваженістю поведінки. Він є запальним та прямолінійним, іноді - агресивний, схильним до бурхливих емоційних спалахів, різких змін настрою. Проте, холерик є енергійним у діяльності, він відданий справі з усією пристрасстю та запалом, готовий переборювати усі труднощі, долати усі перешкоди. Однак, настає момент, коли сили виснажуються, перша хвиля азарту згасає. Ці перепади активності є наслідком неврівноваженості холерика та свідчать про необхідність зовнішньої підтримки. Холерик важко переносить монотонну роботу (робота на конвеєрі для нього протипоказана). Його рухи — різкі та рвучкі, міміка та жести — виразні. Холерик — людина товариська, він легко йде на контакти з людьми, але низький рівень пластичності часто заважає йому поводитись адекватно у швидкозмінюваних ситуаціях.

Сангвінік — продуктивний діяч.

Це жива, рухлива людина, що швидко реагує на навколишні події, легко перебудовує свою поведінку відповідно новій ситуації. Для сангвініка є характерним рухливість та виразність жестів та міміки. Він швидко знаходить контакт з людьми, товариський, не відчуває скутості в новому оточенні. У колективі життєрадісний, з бажанням береться за нову справу; здатний захоплюватися, легко стає душею компанії. У сангвініка, як і в холерика, емоції виникають легко, так само легко вони змінюються. Тому сангвінік відносно легко переживає власні невдачі. Легкість утворення у нього нових тимчасових зв'язків та їх гнучкість пов'язані з рухливістю його нервової системи. Звідси гнучкість розуму та спритність. Він

дотепний, легко схоплює нові ідеї, йому підходить динамічна та різноманітна робота, що вимагає врівноваженості та швидкої реакції. Він типовий екстраверт, що вирізняється реактивністю та зниженою сенситивністю (чутливістю). Йому притаманна підвищена емоційна збудливість, а тривожність характеру для сангвініка — лише стан, а не стійка характеристика темпераменту та особистості.

Флегматик - “завзятий трудівник життя”.

Це людина спокійна, врівноважена і повільна. Флегматик залишається незворушним за будь-яких ситуацій. Він має сильний процес гальмування, тому для нього нескладно стримувати свої емоції, чітко дотримуватися виробленого розпорядку життя, не відволікатися на дрібниці. У флегматиків почуття виникають повільно, зберігаються довго, афектів (некерованих реакцій) не буває, міміка та жести невиразні. Флегматик легко та успішно може виконувати роботу, що вимагає напруженості. Тому ефективний у роботі на конвеєрі, а також там, де переважає монотонна діяльність. Неквапливий, любить працювати за планом, розраховувавши власні сили та можливості. Впертий та наполегливий у досягненні мети. Справу доводить до завершення. Спокійний та небагатослівний у спілкуванні з людьми, не любить пустої балаканини. Флегматик є інертним, йому потрібний час. Щоб розпочати справу, зосередити увагу чи переключити її на інший об'єкт. Флегматики — типові інтроверти. Вони ригідні, до нових обставин пристосовуються важко, цінують усталений спосіб життя, звичну роботу та коло спілкування. Інертність відображається через сталість їхніх стереотипів. Разом з цим, саме ця інертність забезпечує їм поважність, цілісність, розважливість, солідність та ґрунтовність. Флегматики доречні там, де потрібні виваженість, неквапливість, спокій. Вони не люблять привертати до себе увагу людей та бути у центрі подій.

Меланхолік - “художній тип”.

Це людина, що характеризується високою сенситивністю та невірноваженістю емоцій. Тому меланхолік є дуже вразливим, схильним до глибокого переживання навіть незначних невдач. У нього низька реактивність, почуття виникають повільно, проте, вони дуже глибокі та часто накладають відбиток на все життя. Меланхоліки – це замкнені особистості. У них мало друзів, проте з близькими людьми підтримують дуже теплі стосунки. Вони не люблять працювати без відпочинку, адже легко втомлюються. У звичному для себе оточенні меланхолік є товариською людиною та хорошим працівником. Меланхоліки — інтроверти, вони схильні занурюватись у себе, поринати у світ власних думок,

образів, почуттів. Через це меланхоліки не залежать від думки інших. При спілкуванні вони тактовні, ставляться з повагою до думок та почуттів інших. Тривожність та поміркованість є їхніми рисами особистості. Слабкість нервових процесів з переважанням гальмування є наслідком швидкої втомлюваності меланхоліка. А в екстремальних ситуаціях у нього може статися зрив. Ось чому професійний відбір не рекомендує людям зі складною нервовою системою обирати професії, пов'язані з екстремальними ситуаціями. Саме тому для меланхоліків існують жорсткі обмеження в таких професіях, як космонавти, машиністи швидкісних потягів, диспетчери аеропортів та залізничних вузлів, льотчики — випробовувачі, підводники. Зауважимо також, що у людей зі слабкою нервовою системою знижений опір до сильних допінгів. Тому вони більше за інших схильні до алкогольної та наркотичної залежності.

Проаналізуйте ситуації і визначте тип темпераменту за моделлю поведінки

Діагностика темпераменту та його властивостей

Інструкція. Позначте знаком «плюс» ті якості, які, на Вашу думку, поза яким сумнівом, притаманні Вам.

Якщо Ви: непосидючі, метушливі, енергійні, нестримані, запальні, нетерплячі, працюєте уривками, різкі та прямолінійні; схильні до ризику; здатні до необдуманих вчинків; рішучі та ініціативні; маєте швидкий темп мовлення; здатні швидко діяти та приймати рішення; неврівноважені; невпинно прагнете до новизни; у Вас різкі уривчасті рухи; агресивні; наполегливі в бажаннях; нетерпимі до недоліків інших людей; схильні до різких змін настрою; маєте виразну міміку –

тоді Ви типовий холерик.

Якщо Ви: веселий та життєрадісний; швидко включаєтесь у нову роботу; енергійні та діловиті; швидко переключаєтесь з одного виду діяльності на інший; часто не доводите розпочату справу до завершення; одноманітна постійна кропітка робота є для Вас тягарем; схильні переоцінювати власні можливості; товариські та чуйні; легко переживаєте невдачі та неприємності; витривалі та працездатні; маєте швидку та виразну мову, виразну міміку; легко пристосовуєтесь до різних обставин; із захопленням беретесь за будь-яку нову справу, що є цікавою для Вас, проте, швидко втрачаєте інтерес, якщо справа перестає Вас цікавити; складній ситуації; маєте бадьорий настрій; швидко засинаєте та швидко прокидаєтесь; іноді приймаєте поспішні рішення; схильні похизуватися досягненнями –

тоді Ви типовий сангвінік.

Якщо ви: спокійні та холоднокровні; легко стримуєте пориви; послідовні та ретельні у справах; мало сприймаєте схвалення та осуд; _обережні та виважені; вмієте чекати; незлобливі; мовчазні і не полюбляєте спілкуватися ні про що; постійні у своїх смаках та нахилах; _маєте спокійну розмірену мову; повільно включаєтесь у роботу; стримані та терплячі; доводите розпочату справу до завершення; маєте стійкі відносини з усіма; полюбляєте порядок та охайність; не витрачаєте даремно сили та енергію; суворо дотримуетесь встановленого порядку; важко пристосовуєтесь до нових умов; інертні та малорухливі; маєте витримку –

тоді Ви типовий флегматик.

Якщо Ви: сором'язливі; вразливі; розгублюєтесь у нових обставинах; сприйнятливі до заохочення та осуду; відчуваєте труднощі при контакті з незнайомцями; висуваєте високу вимоги до себе; часто сумніваєтесь у власних силах та можливостях; схильні до поміркованості; легко переживаєте самотність; чутливі та уразливі; при невдачах відчуваєте пригніченість; дуже вразливі; схильні занурюватись в себе; боязкі; швидко втомлюєтесь; розмовляєте тихо; схильні до самоаналізу; мимоволі пристосовуєтесь до характеру співрозмовника;

тоді Ви типовий меланхолік.

Критерії для висновків:

Якщо кількість позитивних відповідей того чи іншого типу складає 15-20, тоді це означає, що у Вас яскраво виражені риси даного темпераменту.

Потреби та мотиви як елемент структури особистості.

Потреба – нестача людини у чомусь, що стає джерелом її активності. Потреби – це стани особистості, завдяки яким здійснюється регуляції поведінки, визначається напрям мислення, почуттів і волі людини. Потреба людини зумовлені процесами її навчання, яке дає можливість засвоїти культуру людства.

Потреби можна поділити на п'ять основних категорій (за А.Маслоу):

1. Фізіологічні потреби забезпечують виживання людини. Вони включають потреби людини в їжі, воді, сховищі і сексуальні потреби.

2. Потреби в безпеці і впевненості у майбутньому включають потребу у захисті від негативних фізичних і психологічних подразників навколишнього світу і впевненість у тому, що фізіологічні потреби будуть задовільнені в майбутньому.

3. Соціальні потреби – це потреби у причетності до чогось, до когось, почуття розуміння іншими, соціальні взаємодії, підтримка.

4. Потреби у повазі включають потреби особистих досягнень, компетентності, поваги з боку оточуючих, визнання, самоповаги.

5. Потреби самовираження – це потреби в реалізації своїх потенційних можливостей, у розвитку себе як особистості.

Поняття мотивації в психології використовують у двох значеннях:

- як систему факторів, що обумовлюють поведінку (цілі, інтереси, потреби, мотиви, наміри);
- як характеристику процесу, що підтримує поведінкову активність.

Між спрямованістю і мотивами існує суттєва розбіжність. Будь-яка потреба є суб'єктивною й знаходиться на емоційному рівні в оперативній пам'яті. Мотив є свідомим, підпорядкованим певній цілі. Мотив зберігається в довгостроковій пам'яті людини. Здійснюючи однакові за формою вчинки, люди можуть керуватися різними, а іноді, навіть, суперечними мотивами.

Розрізняють три групи мотивів:

- 1) прості, до яких відносять потяги, бажання;
- 2) складні, до яких відносять інтереси, схильності, ідеали;
- 3) випадкові, до яких відносять почуття, звички й афекти.

Серед простих мотивів насамперед виділяють потяг, або неусвідомлену потребу людини. Коли людина усвідомлює свої потреби, але вони ще не виступають як сильне спонукування до дії, говорять про бажання. **Бажання** – це недостатньо сильний мотив.

Інтерес – це спрямованість особистості на певний предмет, явище. В інтересах більш за все виражається пізнавальна потреба людини. Наявність інтересів виступає сприятливою передумовою діяльності, навчання.

Схильність – це спрямованість не тільки на предмет але й на саму діяльність.

Найвищим і за змістом, і за силою спонукальних мотивів є ідеал.

Ідеал – це вища форма мотивації, що виражає основні напрями особистих прагнень людини. Ідеалом може бути норма поведінки (мужність, витривалість, принциповість, конкретна особистість у цілому, літературний герой і, навіть окрема ідея). Ідеал не завжди усвідомлюється, але він існує (в "психологічному підпіллі"). Проте рівняння на ідеал є усвідомленим.

Як мотиви можуть виступати і звички. Завдяки звичкам людина поводить себе певним чином.

Кожен період життя людини, кожен її більш-менш значне просування в системі суспільних відносин призводить і до змін її мотиваційної сфери. У процесі розвитку особистості відбувається перетворення одних мотивів на інші чи стримування одних іншими; на базі одних мотивів формуються інші, виникають протиріччя між різними мотивами, змінюється співвідношення домінуючих і підпорядкованих мотивів.

Мотиваційну сферу людини можна оцінювати за розвиненістю, гнучкістю, структурністю. Чим більше різноманітних потреб, мотивів, цілей в людини, тим більш розвинена її мотиваційна сфера. Чим різноманітніше способи задоволення потреб та гнучкіша мотивація.

Таким чином, зміст мотивів є найбільш істотною характеристикою спрямованості особистості та рівня її вихованості. Мотив – це упредметнена потреба.

Оскільки особистість є членом суспільства, в аналізі потреб як основи мотивів потрібно виходити не з абстрактного уявлення про неї, а з розгляду включення конкретного індивіда в систему суспільних відносин та її відбитті в індивідуальній свідомості.

Мотиваційна сфера є складним утворенням. Мотиви розрізняються не тільки за змістом, але й за рівнем усвідомленості, стійкості. Спрямованість особистості є результатом виникнення стійких домінуючих мотивів поведінки, а також інших особливостей особистості, що допомагають чи заважають реалізувати мотиви.

Світогляд як елемент структури особистості.

Світогляд – форма суспільної самосвідомості людини, через яку вона сприймає, осмислює, оцінює світ, визначає своє місце у ньому. Вся система принципів, знань, ідеалів, цінностей, надій, вірувань, поглядів на сенс та мету життя, які визначають індивіда або соціального суб'єкта та органічно вплітаються в його вчинки та норми осмислення.

Структуру світогляду визначають:

- досвід (індивідуальний, сімейний, груповий, національний, клановий, суспільний, загальнолюдський), на основі якого формується світовідчуття – основа світогляду;
- знання (досвідні, емпіричні та теоретичні), на основі яких формується світорозуміння;
- мета, яка усвідомлюється через універсальні форми діяльності, такі як: бажання – потреба – інтерес – мета – засоби – результати – наслідки;

- цінності (щастя, любов, істина, добро, краса, свобода тощо), на основі яких формується переконання, ідеали людини та складається її світосприйняття;
- принципи (монізм, плюралізм, скептицизм, догматизм), на основі яких складаються основні способи світобачення.

Установки особистості.

Установка – цілісний стан особистості, вироблений на основі досвіду, готовність реагувати на передбачувані об'єкти чи ситуації, вибіркова активність, спрямована на задоволення потреби.

Традиційно установку розглядають як готовність до певної активності. Ця готовність визначається взаємодією конкретної потреби із ситуацією, її задоволенням. Відповідно установки поділяють на актуальні (недиференційовані) та фіксовані (диференційовані, вироблені в результаті повторного впливу ситуації, тобто базуються на досвіді).

Важливою формою установки є соціальна установка (атитюд). Атитюд (англ. Attitude – ставлення, установка) – внутрішній стан готовності людини до дії, що передуює поведінці.

Атитюд формується на підставі попереднього соціально-психологічного досвіду, розгортається на усвідомленому і неусвідомленому рівнях та регулює та спрямовує поведінку індивіда. Він зумовлює стійку, послідовну, цілеспрямовану поведінку в ситуаціях, що змінюються, а також звільняє суб'єкта від необхідності приймати рішення і довільно контролювати поведінку у стандартних ситуаціях, а також може бути чинником, що зумовлює інертність дії та гальмує пристосування до нових ситуацій, котрі вимагають зміни програми поведінки.

Вивчення цієї проблеми займалися американські соціологи Вільям-Азейк Томас і Флоріан-Вітольд Знавецький у 1918р., які розглядали установку як феномен соціальної психології. Соціальну установку вони тлумачили як певний психічний стан переживання індивідом цінності, значення або зміст соціального об'єкта. Зміст такого переживання зумовлюють зовнішні, тобто локалізовані в соціумі, об'єкти.

Соціальна установка – детермінована минулим досвідом психологічна готовність індивіда до певної поведінки стосовно конкретних об'єктів, до вироблення його суб'єктивних орієнтацій як члена групи (суспільства) щодо соціальних цінностей, об'єктів тощо. Такі орієнтації зумовлюють соціально прийнятні способи поведінки індивіда. Соціальна установка є елементом структури особистості й одночасно елементом соціальної структури. З точки зору соціальної психології вона є чинником, здатним подолати дуалізм соціального та

індивідуального, розглядаючи соціально-психологічну реальність в її цілісності. **Найголовнішими її функціями** є випереджувальна та регулятивна (готовність до дії, передумова дії).

Соціальна установка складається з 3-х компонентів:

1. Поведінкового (готовність до діяльності),
2. Афективного (ставлення до діяльності),
3. Когнітивного (думки, знання).

Вправа: Тест американських космонавтів « Хто я?»

Завдання: дайте відповідь на запитання «хто я?». Відповідь має складатись хоча б з 10 речень.

Цілі особистості

Сформульована ціль – це запорука успіху (це мало кому під силу).

Саме постановка цілей викликає найбільші труднощі у людини. Дослідження вказують, що лише 10 % керівників справляються з цим складним управлінським завданням.

Поведінка людини визначається тими цілями, які вона ставить перед собою, оскільки саме заради лише досягнення поставлених цілей вона здійснює певні дії.

Цілі – це джерело мотивації, і вони можуть стимулювати потужні процеси самоорганізації, мобілізуючі у свою чергу явні і приховані ресурси людини. При цьому передбачається, що постановка завдань – це свідомий процес, а усвідомлені цілі і наміри – це основа визначення поведінки людини. У загальному вигляді базисна модель, що описує процес постановки цілей, виглядає таким чином: людина, з урахуванням емоційної реакції, усвідомлює і оцінює події, що відбуваються в оточенні. На основі цього вона визначає для себе цілі, що прагне досягнути, і, виходячи з цього, здійснює певні дії, виконує певну роботу. Тобто поводитьсь так, щоб досягти певного результату і отримати від цього задоволення. Тому зрозуміло, що правильна

постановка цілей для людини є необхідністю.

Щодня, виконуючи свою роботу, задавайте собі питання:

Чи наближає мене те, що я в даний момент роблю, до досягнення моєї мети?

Випадкові успіхи хороші, але рідкісні.

Заплановані успіхи кращі, оскільки вони керовані і трапляються частіше.

Активна життєва позиція особистості

Активна життєва позиція особистості – це обумовлена конкретними соціальними обставинами стійка форма прояву ідейно-моральних установок і відношень, знань та умінь, переконань та звичок, що здійснює регулюючий вплив на поведінку і діяльність особистості. Активна життєва позиція особистості має формуватися поступово. Вона виробляється протягом тривалого часу, в результаті переборювання повсякденних труднощів, оволодіння соціальним досвідом, професійною майстерністю.

Показники активної життєвої позиції виступають:

- цілеспрямованість і усвідомленість дій та вчинків;
- відповідальність і активність у різних видах діяльності;
- результати діяльності і суспільної активності особистості, що відповідають вимогам і умовам життя в суспільстві;
- реальні дії, вчинки і спосіб життя особистості.

ПОНЯТТЯ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

Особистісне зростання – це збільшення характеристик особистості загалом.

Рости може не тільки хороше, а погане.

Задоволення від життя	8	Відчай
Генеративність	7	Застій
Комунікабельність	6	Ізоляція
Ідентифікація	5	Індивідуальна сірість
Працьовитість	4	Почуття неповноцінності
Ініціативність	3	Почуття провини
Автономія	2	Сором і сумніви
Довіра	1	Підозрілість усього

МЕХАНІЗМИ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ:

Самопізнання. Для подальшого саморозвитку необхідно зрозуміти свої можливості, сильні та слабкі сторони, тобто необхідне самопізнання, що містить у собі основні прийоми: самостереження, самосвідомість, самовідношення, самоаналіз, самооцінку.

Самоспонування передбачає використання прийомів, що сприяють внутрішньому спонуванню до професійного та особистісного саморозвитку.

Програмування – індивідуальна програма професійного розвитку, корекція особистісних якостей, розвиток нових умінь і навичок.

Самореалізація – це безперервний процес окремих і багаторазових виборів.

Японці стверджують, що у 10 років – кожна людина геній, у 15 – талант, а в 20 вона стає звичайною людиною. Це свідчення того, що хоч би якою обдарованою не була людина від природи, потрібні певні умови, аби могли розвинутися її таланти і здібності.

Найперша умова самореалізації людини – це можливість легко задовольняти свої елементарні потреби, що необхідні для підтримки свого фізичного існування. Коли людина змушена всі свої сили віддавати лише на те, аби не померти з голоду або нагодувати дітей, то їй звичайно, не до розвитку своїх здібностей. Лише щаслива доля й добрі люди допомогли малому кріпакові Тарасові стати безсмертним Кобзарем. А скільки таких, як він, нещасних кріпаків так і не зуміли ніколи "вибитися в люди"!

Наявність часу, вільного від повсякденних турбот, є також однією з головних умов саморозвитку і самореалізації. Мати вільний час означає бути вільним не тільки від елементарних потреб і дріб'язкових обов'язків, а й бути незалежним від чужої волі й опіки. Ось чому люди завжди прагнули розширити коло своїх прав і свобод. Людина, яка постійно змушена підкорятися чужим наказам, жити за однаковим для всіх "регламентом", яка не може сама вирішувати, що і коли їй робити, не має можливостей для самореалізації. Тому визнання за кожною людиною певних прав і свобод та їх забезпечення – одна з найнеобхідніших умов її самореалізації.

Одним з таких прав є право людини на вільний самовияв або самовираження. Стільки в історії траплялось випадків, коли людей переслідували лише за те, що вони були іншої віри, мали інший колір шкіри або були іншої національності. А скільком людям ламали життя через те, що вони чимось виділялися, були

не схожими на інших, не такі, як усі.

Таке нетерпиме ставлення до самовияву інших людей не тільки обмежує їхнє право і принижує їхню гідність, воно водночас принижує і обмежує права і нас самих. Ставлячись презирливо або з нетерпимістю до інших, ми тим самим заперечуємо право і на власне самовираження.

Нарешті, одна з найголовніших умов людської самореалізації – це знання людиною своїх здібностей і того, як вона може розвивати та реалізовувати свої здібності. Спробуємо розглянути хоча б основні шляхи людської самореалізації. З цією метою зупинимось на можливих ситуаціях.

Одна з них полягає в тому, що вже з малих років виявляються провідні інтереси людини до певного виду діяльності. У цьому випадку вона може вже з дитинства розвивати свої нахили. Проте, нерідко складаються такі умови, за яких одразу не вдається зайнятися тим, на що був націлений з дитинства. Здебільшого такі люди рано чи пізно знаходять можливість домогтися свого і займатися тим, до чого вони схильні, і що їх найбільше цікавить. Інші поступово втрачають інтерес до того, що їх раніше захоплювало, і підкоряються обставинам чи переключають увагу на те, чим змушені займатися, і знаходять і в цій справі щось цікаве та захоплююче для себе, інші вважають, що їх життя безнадійно зіпсоване, та іноді починають порушувати моральні і правові норми.

Своєрідність другої ситуації полягає в тому, що з дитинства людина не має якихось чітко визначених нахилів і починає свою трудову діяльність з досить випадкової роботи. Лише згодом у неї починає виникати зацікавленість, яка потім може перерости у стійкий інтерес, який буде спрямовувати діяльність і визначати напрям розкриття людських можливостей. І для цієї ситуації можуть бути характерними варіанти, які ми розглянули вище. Відмінність полягає лише в тому, що відсутність чітко визначеної з дитинства спрямованості особистості створює ширший простір для "пошуку себе" у дорослому житті. Однак, іноді він може затягнутися і, навіть, ніколи не закінчиться. Все залежить від того, наскільки сама людина здатна не плисти з течією, а творчо, активно ставитися до самої себе і свого життя. Можна з упевненістю сказати, що в будь-якому випадку людина, яка вже зробила свій вибір на користь творення себе як особистості, спроможна реалізувати свій вибір за будь-яких умов. Слід лише зауважити, що самореалізація може відбуватися в різних формах.. А от зміст і напрямок такого саморозкриття визначаються самою людиною і залежать від її свідомого вибору в кожний момент свого життя, у кожній конкретній справі.

Нарешті, слід звернути увагу ще на один момент. Кожна людина несе відповідальність за повноту своєї самореалізації. Хоч би в яких важких або несприятливих умовах їй довелося жити, вона все одно може зробити щось таке, що виправдало б її існування, залишити свій слід на землі. І цю відповідальність людина має не тільки перед собою, а й перед іншими людьми.

ЕТАПИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.

Саморозвиток особистості можна розділити на декілька етапів. Набагато важливіше спочатку розібратися, чого саме ти хочеш досягнути і навіщо, а потім починати активну діяльність. Тоді твої цілі будуть легко досягатися, а сам процес досягнення буде викликати приємні емоції.

Саморозвиток особистості. Етап 1. Пізнай себе.

Будь-які зміни починаються з розуміння себе: які я маю проблеми, що відбувається в моєму житті, чого я хочу. Дуже важливо на цьому етапі сприйняти себе таким, яким Ви є сьогодні. Тільки після тотального сприйняття себе з усіма перевагами і недоліками – може початися ефективний саморозвиток особистості. Так, Вам дещо може не сподобатися в собі. Проте, якщо Ви будете це заперечувати або не звертати уваги – Вам забезпечений період кризи. Набагато менше болю спричиняє один раз побачити всю правду, прийняти її, розробити план розвитку і почати рухатись згідно нього.

Щоб зібрати правду про себе використовуйте наступні рекомендації:

1. Подумайте і запишіть, що Ви знаєте про себе.
2. Опишіть Ваш сьогоднішній стан: де і з ким Ви живете, ким і де працюєте, скільки Вам років і який Ваш прибуток. Подивіться на цей опис і зверніть увагу на ті моменти, які викликають у Вас неприємні думки чи асоціації.
3. Спитайте інших людей, що вони думають про Вас. Корисним буде думка як Ваших знайомих, так і сторонніх людей, які Вас не знають. Це буде те враження, яке Ви справляєте на оточуючих, Ваших рідних і знайомих. Попросіть їх бути чесними і пообіцяйте не ображатися на них, якщо вони скажуть Вам щось неприємне.
4. Дуже уважно дослідить отриману інформацію і складіть свій повний портрет.

Саморозвиток особистості. Етап 2. Змінюйся!

Для того, щоб змінити своє життя на краще і стати більш впевненою, сильнішою, щасливішою і багатою людиною – Вам необхідно змінити свою поведінку, свої думки, свої переконання.

Починай з подолання перешкод, які лежать на твоєму

шляху, – проаналізуй свої страхи. Однак, не варто сильно застрягати на "вирішенні проблем". Думай про свої цілі, сфокусуйся на тому, чого ти хочеш і прагни це отримати. Якщо щось тобі заважає, то з'ясуй що саме, і йди далі.

Саморозвиток особистості – це ключ до всіх твоїх успіхів. Неможливо отримати щось особливе і нове, зберігаючи минулий спосіб життя, звички, і здійснюючи ті ж самі дії, які ти здійснював раніше.

Саморозвиток особистості. Етап 3. Формуй нові ефективні стратегії.

Вчись на своїх помилках, вивчай свій успішний досвід і успішний досвід інших людей. Твоє завдання побачити і зрозуміти, що потрібно робити саме тобі, щоб отримати те, що ти хочеш. Це достатньо просто. Потрібно бути уважним і помічати тенденції, закономірності. Аналізуючи свій та чужий успішний досвід, відмічай, що було спільного, які на твій погляд дії привели до бажаного результату. Потім напиши план, що ти будеш робити, щоб досягнути цілі. І ще один прийом саморозвитку особистості – це самонавчання на основі свого успішного досвіду:

- згадай ситуацію, в якій ти отримав те, чого хотів. Твоя ціль реалізувалась;
- напиши детально, що саме і як конкретно ти діяв, щоб отримати її.
- напиши свої думки, почуття і емоції, які супроводжували досягнення цілей. Що ти думав про цю ціль, як бачив її, як відчував. Це твоя особиста стратегія досягнення подібних цілей. Використовуй її!

ДЕВ'ЯТЬ СПОСОБІВ САМОМОТИВАЦІЇ І САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Скільки разів бувало таке, що ти ставив собі ціль, яку дуже хотів досягнути, проте, за певних причин, так і не реалізував її.

- Найперший і найважливіший момент самомотивації – це усвідомлення, що відразу все не вийде. Не буває так, що ти захотів і отримав. Для цього потрібно пройти етапи, час і складність яких залежать від складності поставленої цілі, наполегливості, і знову ж таки – мотивації. Будь-яка ціль, проект тощо потребує витрат часу і сил, усвідомлення це і будь готовий докласти зусилля.

- Розділи весь період проекту/справи на декілька етапів, іншими словами, піднімайся по одній сходинці, а не перестрибуй відразу, а то можеш упасти, а піднятись сил не буде. Закінчення кожного етапу, подолання наступної сходинки

– це перемога, перемога в першу чергу над собою.

- Не обмежуй свої можливості. Не будуй плани, які можеш легко виконати, інакше втратиш інтерес і азарт до майбутніх планів. Однак, проектувати мрії потрібно реально, інакше це будуть не мрії, а міражі. Ти свідомо ставиш собі рамки і їх дотримуєшся.

- В момент "слабкості" та низького рівня мотивації, хорошим зарядом нової позитивної енергії будуть накопичені раніше позитивні відгуки про твою роботу, а вони будуть у будь-якому випадку. Записуй їх у блокнот або там де ти зможеш легко прочитати і читай, коли "руки опускаються" і бажання продовжувати зникає.

- При слабкому рівні самотивації можна використовувати конкуренцію з самим собою, тобто інстинкт протиборства, в даному випадку з самим собою або з конкурентами.

- Поглянь на себе з боку. Коли твій стан жахливий, нічого не хочеться, минулий запал і радість зникли, необхідно подивитися на себе з боку. Побачиш наскільки ти жалюгідно виглядаєш і зрозумієш, що потрібно докорінно змінюватися, встати після падіння і рухатися далі!

- Не живи одним бізнесом /ідеєю. Інакше потік енергії рано чи пізно вичерпається, а поповнити її не буде звідки, відповідно і рівень мотивації досягне нуля. Приділи час сім'ї, коханим, близьким, друзям. Не варто працювати на свята.

- Займайся улюбленою справою! Інакше рано чи пізно, тобі набридне та справа, яка не приносить естетичного задоволення. А коли ти робиш те, що хочеш, і те, що подобається, воно приносить більше задоволення.

САМОДИСЦИПЛІНА.

Самодисципліна – це здатність заставити себе діяти незалежно від Вашого емоційного стану. Самодисципліна один із багатьох доступних Вам інструментів особистісного розвитку.

Список задач для усвідомлення вашого рівня самодисципліни

Чи Ви приймаєте душ кожного дня?

Чи Ви встаєте в один і той же час кожного ранку? На вихідних також?

Чи маєте Ви зайву вагу?

Чи маєте Ви шкідливі звички (кофеїн, нікотин, цукор і т.д.), яких хотіли б позбутися, але поки що не вдалось?

Чи порожня зараз Ваша поштова скринька?

Чи Ваш офіс чистий? Добре організований?

А Ваш будинок?

Скільки часу Ви витрачаєте даремно щоденно? А на вихідних?

Якщо Ви комусь щось пообіцяли, то яка вірогідність, що Ви дотримаєте обіцянку?

Чи можете Ви нічого не їсти один день?

Як часто Ви робите фізичні вправи?

Скільки годин протягом дня Ви присвячуєте цілеспрямованій роботі?

Чи маєте Ви чітко виписані цілі? Чи маєте Ви записані плани того, як їх досягнути?

Чи можете сказати чим будете займатися завтра? А через тиждень?

Як би Ви оцінили загальний рівень самодисципліни за 10-ти бальною шкалою?

ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Найважливішими складовими психологічної діяльності людини є якості. Їх розвиток у процесі професійного становлення призводить до формування професійно важливих якостей, під якими В. Шадріков розуміє індивідуальні якості суб'єкта діяльності, що впливають на ефективність діяльності і успішність її освоєння. До професійно важливих якостей він відносить також здібності.

Найважливішою професійною обумовленою підструктурою особистості є професіонально значущі психофізіологічні властивості. Розвиток цих властивостей відбувається в ході освоєння діяльності. При цьому одні психофізіологічні властивості визначають розвиток професійно важливих якостей, інші, професіоналізуючись, набувають самостійного значення.

Таким чином, модель фахівця має бути динамічною: у ході формування професіонала повинні змінюватись окремі кваліфікаційні характеристики і зв'язок між ними.

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙ:

Тип	Вид діяльності	Предмет пра	Основні вимоги до працівника	Приклади професі
Людина-людина	Виховання; Навчання; Управління; Медичне; Побутове; Правове; Інформацій-не обслугову-вання;	Людина, групи людей, колектив, бригада робітників, військові підрозділи, клас, група в дитячому садку	Здатність встановлювати взаємини з людьми, акуратність, пунктуальність, доброзичливість, емоційна стійкість, привітність, самокритика, самовладання, спостережливість, розподіл уваги, логічність мислення, високі показники пам'яті	Учитель, вихователь, тренер, лікар, бібліотекар, медсестра, юрист, офіціант, стюардеса, продавець, адміністратор, екскурсовод, кореспондент, перекур та інші.

Людина - техніка	Створення, монтаж, складання, експлуатація, управління, ремонт	Машини, механізми, агрегати, технічні системи, транспортні засоби, технічні об'єкти.	Високий інтелект, хороша координація рухів, точність, технічне мислення, стійкість нервової системи, витримка, стійкість уваги, здатність до її розподілу і переключення, високі показники пам'яті, організованість, цілеспрямованість, витривалість, самоконтроль. врівноваженість	Електрослюсар, інженер - електрик, монтажник, радіоінженер, токарь, фрезерувальник, водій, прядильниця, електрозварник, будівельник, машиніст крану та інші.
Людина - природа	Вивчення, дослідження, вирощування, догляд, профілактика захворювань	Об'єкти живої та неживої природи, земля, атмосфера, корисні копалини, рослини, тварини, біологічні процеси	Здатність встановлювати причинно – наслідкові зв'язки, багата уява, спостережливість, витривалість, відповідальність, наполегливість, розподіл та довільне переключення уваги, наочно-образна та зорова пам'ять	Геолог, агроном, селекціонер, садівник, рибалка, зоотехнік, ветеринарний лікар, біохімік, лісник, технік-топограф, інженер-океанолог та інші.
Людина – знакова система	Обчислення, підрахунки, виконання креслень, схем, переклади текстів з однієї мови на іншу, аналіз та зберігання інформації	Тексти, цифри, формули, креслення, карти, схеми, мови, коди, умовні позначення	Точність зорового сприймання, концентрація уваги, довгочасна пам'ять, логічне мислення, уява, вміння аналізувати та узагальнювати інформацію, емоційна стійкість, терпіння, самовладання, точність рухів, відповідальність, організованість	Оператор, телеграфіст, бухгалтер, економіст, конструктор, геодезист, кресляр, друкарка, бібліограф, лінгвіст. Перекладач, математик, програміст, картограф та інші
Людина-художній образ	Художнє відображення дійсності, проектування, моделювання, відтворення, створення образів, виготовлення художніх виробів	Художній образ, предмети і твори прикладного мистецтва, літературні твори, скульптура, музика	Розвинутий художній смак, просторове мислення, концентрація та стійкість уваги, творча уява, спостережливість. Образне мислення, емоційність. Наочно-образна пам'ять, здатність до перевірення, точність сприймання кольору та відтінків	Художник, реставратор, архітектор, дизайнер. Скульптор, модельєр, мистецтвознавець, вишивальниця, ювелір, фотограф, письменник, актор, журналіст, хореограф, балетмейстер, кінооператор та інші

Даний текст дозволяє визначити схильність людини до певного виду діяльності [3].

Інструкція: уважно прочитайте кожне твердження із

запропонованого опитувальника та у бланку відповідей відзначте варіант відповіді за 3-бальною шкалою.

Три варіанти відповіді за 3-бальною шкалою:

1. Вмію, можу.

2. Подобається.

3. Хочу.

1. Аналізувати зміст наукових, навчальних, художніх текстів, виокремлювати головне, робити узагальнення, висновки.

2. Ремонтувати механічні та електротехнічні побутові прилади (замок, кран, праску, світильник, велосипед, мотоцикл).

3. Впродовж кількох років самостійно вирощувати які-небудь рослини, своєчасно виконувати усі роботи, що забезпечують їхній ріст і розвиток (поливання, пересаджування, підживлення).

4. Писати віршу, прозу, дописи, твори, які досить високо оцінюються.

5. При спілкуванні з людьми стримувати зовнішні прояви роздратування, поганого настрою, бути терплячим і доброзичливим навіть з не дуже приємними людьми.

6. З великих текстів робити виписки, групувати їх за певними ознаками, складати конспекти.

7. Налагоджувати і ремонтувати електронну апаратуру: приймач, магнітофон, телефон, телевізор, апаратуру для дискотек.

8. Збирати колекції рослин, вивчати їхні різновиди.

9. Майструвати гарні подарункові, сувенірні вироби з матерії, дерева, металу, рослин та інше (виготовляти панно, прикраси, сувеніри, букети).

10. Пояснювати зміст складного навчального матеріалу, методи розв'язання складної задачі чіткою, легкою, зрозумілою для кожного мовою.

11. В письмових текстах з української мови, літератури, легко знаходити помилки, неточності, робити правки.

12. За чітким зразком (рецептом, схемою, викройкою, планом) створювати вироби: кулінарні, швейні моделі, деталі тощо.

13. Розумітися на особливостях розвитку та зовнішніх відмінностях багато чисельних видів рослин.

14. Створювати закінчені твори образотворчого мистецтва: живопису, графіки, скульптури.

15. Постійно надавати реальну допомогу різним людям, які її потребують.

16. Працювати з текстами, написаними іноземною мовою:

перекладати, переписувати, аналізувати, правити.

17. Скласти і збирати схеми різних приладів і механізмів, розумітися на принципах їхньої дії.

18. Приділяти багато часу доглядові за тваринами.

19. Скласти пісні, музику, що мають успіх у слухачеві.

20. Займати дітей молодшого віку уграми, читанням, навчанням.

21. Виконувати роботу, що потребує застосування математичних знань: формул, законів, теорем.

22. З типових деталей (зборки, пошиття тощо), призначених для виготовлення певних моделей або виробів, створювали нові, придумані самостійно.

23. Фахово спостерігати за життям тварин у природі, вивчати їхні звички, характерні форми поведінки.

24. Перед багатьма глядачами розігравати ролі у виставах, декламувати вірші, прозу.

25. Швидко і правильно розпізнавати сутність малознайомої людини, тобто розуміти причини її вчинків, бачити «справжнє» обличчя, що часто-густо приховане за зовнішньою поведінкою.

26. Виконувати кількісні розрахунки, робити підрахунки даних за формулами і без них, робити на основі цього певні висновки, встановлювати закономірності.

27. Виконувати завдання, для вирішення яких потрібно вміти уявляти розташування предметів або їх елементів у просторі.

28. Розумітися на породах і диких тварин, комах, птахів, риб, знати їхні характерні зовнішні ознаки та повадки.

29. Виступати, виконуючи музичні твори (п'єси, пісні, танцювальні номери).

30. Активно впливати на різних людей, переконувати їх чинити саме так, а не інакше, примирювати, виховувати, зацікавлювати їх своїми інтересами.

31. Працювати з інформацією, поданою у вигляді умовних знаків, символів: скласти і читати карти, схеми, креслення, графіки.

32. Знаходити найбільш раціональний, простий, короткий метод розв'язання задачі: логічної, технічної, конструкторської тощо.

33. Вивчати будову живої тканини і світ мікроорганізмів за допомогою мікроскопа та інших аналогічних приладів.

34. Придумувати нові та оригінальні моделі одягу, зачісок, прикрас: деталі інтер'єрів, приміщень, кулінарні блюда.

35. Брати на себе ініціативу з організації та проведення

різних розважальних заходів.

36. Запам'ятовувати правила, закони, теореми, умовні позначення, формули.

37. Розумітися на хімічних процесах та закономірностях.

38. При огляді за тваринами або рослинами бути спроможними виконувати ручну фізичну працю, працювати з землею та стикатися з відходами життєдіяльності тварин, витримувати специфічний запах тварин і інше.

39. Рецензувати, оцінювати (усно або письмово) роботу художників, письменників, режисерів, драматургів та інших спеціалістів творчих професій.

40. Керувати роботою інших людей: ставити перед ними завдання, домагатися їхнього виконання.

41. Перевіряти правильність і логічність написаного тексту, розрахунків, виправляти помилки.

42. Поповнювати свої знання з різних розділів біології за допомогою спеціальної наукової літератури, лекцій, доповідей.

43. Розумітися на фізичних процесах та закономірностях.

44. Скоріше та частіше від інших помічати у звичайному незвичне, дивне.

45. Для виконання роботи виступати в контакти з незнайомими або малознайомими людьми.

46. Ретельно виконувати «паперову» роботу: писати, креслити, рахувати, перевіряти тощо.

47. Працювати на персональному комп'ютері, розв'язувати за його допомогою різні задачі.

48. Довший час займатись практичним дослідженням з метою вивчення тваринного чи рослинного світу.

49. Наполегливо та терпляче відшліфовувати («обробляти, обточувати, переробляти»), тобто досягти досконалості у створюваному або виконуваному творі, продукті.

50. Робити усні повідомлення, доповіді для багатьох слухачів (промовляти без «папірця»)

Обробка та інтерпретація результатів.

Підсумувати бали по кожній колонці відповідей, і результат записати у комірках з позначкою

Σ

В результаті матимемо картину співвідношення оцінок за трьома параметрами: вміння, ставлення, бажання. Кількість набраних балів визначає схильність до того чи іншого типу професії.

Назва типів професій по колонках:

«Людина – знакова система» - всі професії, що пов'язані з розрахунками, цифровими та літерними знаками, у тому числі й

музичні спеціальності.

«Людина – техніка» - усі технічні професії.

«Людина – природа» - всі професії, пов'язані з рослинництвом, тваринництвом і лісовими господарствами.

«Людина – художній образ» - усі творчі спеціальності.

«Людина-людина» - всі професії, пов'язані з обслуговуванням людей, із спілкуванням.

	Вмію	Подобається	Хочу		Вмію	Подобається	Хочу		Вмію	Подобається	Хочу		Вмію	Подобається	Хочу		Вмію	Подобається	Хочу
																0			
1				2				3				4				5			
6				7				8				9				0			
1				2				3				4				5			
6				7				8				9				0			
1				2				3				4				5			
6				7				8				9				0			
1				2				3				4				5			
6				7				8				9				0			
1				2				3				4				5			
6				7				8				9				0			
Людина-знакова система				Людина - техніка				Людина - природа				Людина – художній образ				Людина - людина			

Позначте, ті якості, які на Вашу думку є присутніми у Вас:

Професійно важливі якості особистості

- Активність, енергійність.
- Вміння співпрацювати, будувати партнерські стосунки.
- Цілеспрямованість.
- Домінантність, прагнення до лідерства.

- Уміння брати на себе відповідальність.
- Привітність, доброзичливість.
- Прагнення до успіху.
- Самостійність.
- Впевненість.
- Бажання зробити кар'єру.
- Працелюбність, працездатність.
- Здатність до самоаналізу.
- Прагнення заробляти гроші.
- Винахідливість, творчість.
- Готовність до розумного ризику.
- Рішучість.
- Професійна етика.
- Уміння керувати часом.
- Лояльність і прихильність до клієнта.
- Стійкість до стресу.
- Комунікабельність.
- Ерудованість, освіченість.
- Вміння визначати пріоритети.
- Вміння створювати позитивний імідж.
- Вміння працювати у команді, досягати командних цілей.
- Вміння обирати найкраще рішення.
- Вміння аналізувати ситуацію.
- Прагнення до постійного самовдосконалення.
- Оптимізм, життєрадісність, почуття гумору.
- Вміння визначати пріоритети в інформації та "доносити" їх до клієнта.
- Пунктуальність в роботі та в ділових зустрічах.
- Психологічна стійкість до дій конкурентів.
- Вміння повністю використати конкретну ситуацію.

Складіть необхідність план розвитку якостей, які б хотіли розвинути:

Якість	Кроки вироблення схеми	Необхідні дії	Терміни
Вміння аналізувати ситуацію.	1. Не спішити робити висновки про ситуацію. 2. Витримати паузу на обдумування. 3. Розписувати структуру ситуації. 4. Проектувати можливі шляхи вирішення.	Кожну проблемну ситуацію вирішувати за допомогою аналізу. Перевірити пріоритети.	1 рік

Дякуємо за участь у тренінгу!

ПРОГРАМА ТРЕНІНГУ

«РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»

Мета тренінгу: Визначення власної обдарованості, внутрішніх ресурсів та можливостей їх реалізації в подальшому професійному житті, підвищення рівня професійних досягнень.

Актуальність теми: Кожна людина від народження має власні таланти – здібності до тієї чи іншої діяльності, які розкриваються з набуттям навичок та досвіду. Вірно визначивши свій талант, людина має більше шансів повністю реалізувати себе на робочому місці та отримувати моральне задоволення від того, що займається улюбленою справою.

Цільова аудиторія: Без обмежень.

Тривалість тренінгу: 2 години.

Структура тренінгу:

I. Вступна частина:

- Знайомство; інформування про тему, мету, завдання, зміст та кінцевий результат тренінгу; оголошення регламенту та правил роботи; вивчення рівня поінформованості та очікування учасників.

II. Основна частина:

- Від здібностей до таланту.
- Мої життєві цілі.
- Складові реалізації таланту у професійній діяльності.
- Вміння розвивати потрібні якості для реалізації власних обдарувань.

- Внутрішній ресурс у роботі в команді.

III. Заключна частина:

- Підведення підсумків тренінгу, оцінка досягнення цілей тренінгу, відповіді на запитання, анкетування.

Методи проведення: міні-лекції, обговорення проблемних питань і групові дискусії, індивідуальна робота, робота в парах, робота із завданнями в методичних матеріалах, "мозковий штурм", відпрацювання конкретних умінь та навичок, анкетування, ситуаційний аналіз.

Очікувані результати:

- Усвідомлення власних талантів.
- Підвищення рівня обізнаності з різними методами визначення здібностей та нахилів людини.
- Визначення власних здібностей.
- Визначення життєвих пріоритетів та цілей.
- Отримання наснаги щодо їх досягнення.
- Вдосконалення вміння розвивати потрібні якості.

Правила роботи на тренінгу

- Цінувати час, приходити вчасно. Дисциплінованість важлива не тільки по відношенню до себе, а й до оточуючих.

Коли дитина мріє про те, ким вона хоче стати у майбутньому, то орієнтується в першу чергу на власні відчуття: що їй цікаво, що їй подобається робити. В такий спосіб маленька людина заявляє про свої таланти. Коли настає час обирати майбутню професію, то до цього процесу з порадами та рекомендаціями долучаються дорослі – батьки, родичі, вчителі.

Іноді їх поради базуються не стільки на інтересах дитини, скільки на прагматичних підходах до майбутньої професії – чи є вона актуальною, чи легко можна буде знайти роботу, чи добре вона оплачується тощо. В результаті може статися, що природжений коваль буде вчитися на продавця, природжений вчитель – на лікаря, а столяр – на юриста.

Талант виявляється через:

- Домінування інтересів і мотивів (що особливо цікавить людину, які інтереси вона має, що любить, якій діяльності надає перевагу).

- Емоційне занурення в діяльність (захоплення своєю роботою, виконання роботи з задоволенням).

- Вольові зусилля на шляху до успіху (бажання досягти успіху, здатність докладати зусиль для досягнення бажаного).

- Загальне естетичне задоволення від процесу і продуктів діяльності.

- Розуміння сутності проблеми, задачі, ситуації (вміння знайти найсуттєвіше для успішного розв'язання).

- Несвідоме, інтуїтивне розв'язання проблеми (наявність відчуття правильності прийнятого рішення, розв'язання проблеми навмання, навіть при нестачі знань).

- Стратегіальність в інтелектуальній поведінці (особистісні можливості продукувати проекти, ідеї).

- Багатоваріантність рішень (продукування широкого кола ідей, рішень, думок).

- Швидкість рішень, оцінок, прогнозів.

- Мистецтво знаходити, вибирати (винахідливість).

ВІД ЗДІБНОСТЕЙ ДО ТАЛАНТУ.

Кожна людина від народження має здібності до тієї чи іншої діяльності. Здібності – це індивідуально-психологічні особливості людини, які виражають її готовність до оволодіння певними видами діяльності і її успішного виконання. Здібностей людина має багато. А от талант – це якісно своєрідне поєднання здібностей, мета якого – досягнення успіху у діяльності.

Під **здібностями** розуміють сукупність таких властивостей особистості, що визначають успішність навчання певному виду діяльності та удосконалювання в ній.

Будь-яка діяльність висуває певні вимоги до психологічних і фізичних можливостей та властивостей людини. Коли наявна система властивостей особистості відповідає цим вимогам, тоді людина здатна успішно та на високому рівні здійснювати діяльність. Коли такої відповідності немає, тоді індивід виявляється нездібним.

Вивчення здібностей працівників є одним з найважливіших завдань керівника. Підібрати для людини роботу або доручення за її здібностями – означає не лише забезпечити високу продуктивність праці та задоволеність від роботи з боку самого працівника, але й забезпечити подальший розвиток її здібностей. Виконання ж роботи не за здібностями людини, або такої, що потребує здібностей, нижчих за наявні, викликає у працівника почуття незадоволеності, негативно позначається на його нервово-психічному самопочутті. Керівник може скласти уявлення про здібності працівника на основі результатів його праці, на основі легкості та відносній швидкості, з якою він опановує знання; на основі того, як формуються вміння та навички, як виявляється оригінальність та самостійність, з якими працівник вирішує поставлені перед ним завдання.

Вчені виділяють 8 типів талантів, якими володіють люди в тій чи іншій мірі:

1) вербально-лінгвістичний: відповідає за здатність писати та читати, притаманний журналістам, письменникам та юристам;

2) цифровий: притаманний математикам та програмістам;

3) слуховий: притаманний музикантам, лінгвістам, мовознавцям;

4) просторовий: його мають дизайнери та художники;

5) фізичний: притаманний спортсменам та танцюристам;

6) особистісний, його ще називають емоційним: притаманний лікарям, вчителям;

7) міжособистісний: люди з цим типом таланту часто стають політиками, ораторами, торговцями, акторами;

8) талант навколишнього середовища: цим талантом нагороджені дресирувальники, землероби.

Питання: який талант може продукувати поєднання цих здібностей?

Складові таленту (обдарованості):

- біофізіологічні, анатоμο-фізіологічні задатки;
- сенсорно-перцептивні блоки, що характеризуються підвищеною чутливістю;
- інтелектуальні й розумові можливості, що дозволяють оцінювати нові ситуації і вирішувати нові проблеми;
- емоційно-вольові структури, що зумовляють тривалі домінантні орієнтації і їх штучне підтримання;
- високий рівень продукування нових образів, фантазія, уява.

Характер – це сукупність відносно стійких індивідуальних особливостей особистості, що складаються та виявляються у діяльності та спілкуванні, обумовлюючи типові для особистості способи та форми поведінки. Характер людини не є випадковою сукупністю різних властивостей. Окремі його властивості залежать один від одного, пов'язані між собою, утворюючи цілісну систему. Саме тому, коли нам відомі одна чи кілька рис характеру людини, ми можемо припустити наявність інших рис, про які ми ще не знаємо.

Зазвичай мова йде про 4 групи властивостей характеру:

1. Властивості, що характеризують ставлення до **навколишніх людей** (доброта, чуйність, вимогливість).
2. Властивості, що характеризують ставлення до **праці** (працьовитість, лінь, сумлінність, відповідальність чи безвідповідальність).
3. Властивості, що характеризують ставлення до **самого себе** (самолюбство, гордість, марнославство, комплекс неповноцінності, почуття власної гідності, самокритичність, честолюбство, скромність тощо).
4. Властивості, що характеризують ставлення до **речей** (ощадливість, акуратність, неохайність).

Цінність характеру визначається суспільно-корисною спрямованістю вчинків та поведінки людини. Головним тут є

спрямованість рис особистості (на творення чи руйнування, добро чи зло).

Характер має велике значення для трудового колективу, бо він впливає на ставлення до колег та друзів, кар'єрне зростання. Люди, які мають "важкий характер", можуть значно впливати на діяльність усього колективу.

МОЇ ЖИТТЄВІ ЦІЛІ.

Властиве людині "прагнення успіху" є її психологічною характеристикою і складається з таких компонентів:

- самостійне формулювання мети і прагнення її досягти;
- готовність за кожним рішенням вбачати конкретний результат;
- упевненість у ситуаціях досягнення реальних цілей;
- надання переваги завданням середньої або трохи вищу за середню складності;
- схильність до помірної ризику з опорою на власні знання та уміння, а не на щасливий випадок.

Постановка конкретної мети – це важливий крок до її досягнення. Мета організовує зусилля, спрямовує поведінку на досягнення результату. Фіксуючись в думках і пронизуючи всю підсвідомість, вона починає автоматично впливати на Вашу поведінку, спрямовуючи її на досягнення результату. Ціль сама по собі є мотивом, рушійною силою, яка спонукає людину діяти.

Генріх Шліман, захоплений міфами Стародавньої Греції, з дитячих років мріяв розкопати Трою і знайти коштовності царя Пріама. Його ціль, напевно, здавалася усім нереальною, фантастично. Але бажання досягнути таємниці настільки заволоділо уявою хлопчика, що протягом тривалого часу не давало йому спокою. Пізніше, вже в сорокалітнього Генріха Шлімана жагуча мрія його дитинства – знайти Трою – розгорілася з новою силою, і що ж? Без відповідної освіти, під глузування вчених і громадськості, ламаючи всі канони, стереотипи й поборюючи упередження, він все ж розкопав Трою і знайшов коштовності царя Пріама.

Мета і бажання її досягти викликають величезну життєву енергію, активізують потенційні здібності, активізують ресурси психіки.

Якщо реалізація Вашої мети залежить від допомоги або бажання інших, Ви можете опинитися в безнадійній ситуації. Припустимо, що Ваша мета звучить так: "Я хочу, щоб оточуючі перестали мене критикувати". Реалізація такої мети залежить від оточуючих, а не від Вас. Проте, цю ж мету можна сформулювати і по-іншому: "Що я можу зробити, щоб подобатися собі, незалежно від ставлення оточуючих". В цьому

випадку лише Ви відповідаєте за досягнення своєї мети. Це додає Вам відчуття упевненості у собі і створює можливість діяти.

Простіше реалізувати ціль, досягнення якої залежить більшою мірою від Вас і яку легко виміряти. Наприклад, коли Ви поставите за мету підвищити свій професійний рівень у півтора рази, то навряд чи Вам вдасться об'єктивно проконтролювати досягнення цього показника. Якщо ж Ви поставите перед собою завдання "стати старшим менеджером", то ця мета теж може виявитися нездійсненою, оскільки її досягнення залежить не лише від Вас. Це лотерея. Ви можете зробити все найкращим чином, але старшим менеджером Вас так і не призначать. Досягнення мети має залежати головним чином від Вас.

Прикладом вірно сформульованої мети може бути такий варіант: "Навчитися робити регламентні роботи за новою технологією", або "Вивчити всю номенклатуру товару". І не забувайте про терміни, аби не дати ледарю в собі можливості поступово звести все нанівець. Пригадуєте як Хаджа Насреддін пообіцяв еміру навчити віслюка розмовляти за 30 років? Він резонно розсудив, що за 30 років хтось обов'язково помре – або емір, або віслюк, або сам Хаджа. Так само і мета, надто віддалена в часі, мало допоможе в організації життя. І ще одне. Складність цілі має бути оптимальною – значущою для Вас та водночас здійсненою.

Ціль має бути:

- Реалістичною і досяжною.
- Конкретною (чітко сформульованою та зрозумілою).
- Практичною (великі цілі подрібнюються на конкретні кроки).
- Цінною, значимою для людини.
- Легко вимірюваною.
- Структурованою, узгодженою в часі.

Після того, як Ви здійснили постановку конкретної мети, її необхідно закріпити в підсвідомості. В цьому може допомогти самонавіювання, головним інструментом якого є повторення.

Підсвідомість подібна магніту. Коли вона ґрунтовно наповнена чіткою метою, в ній з'являється тенденція притягати все необхідне, щоб мета здійснилася: корисні знання, потрібних людей, важливі випадки, правильні рішення. Запропонована технологія дозволить Вам сконцентрувати всю свою увагу, силу, енергію на досягнення поставленої мети, і допоможе Вам виявити свої найкращі якості.

В одній і тій самій проблемній ситуації одна людина буде перебирати різні способи виходу із ситуації, інша – шукати причини й аналізувати можливі наслідки.

Отже, звичні для людини способи мислення, найбільш характерні стратегії виходу з таких складних ситуацій виявляються й у звичайних життєвих і в професійних обставинах. Якщо професія постійно вимагає від працівника застосовувати непритаманний йому спосіб мислення, то він буде відчувати емоційний дискомфорт і не зможе досягнути успіху в даній діяльності. Домінуючий, тобто переважаючий, спосіб мислення є стійкою характеристикою особистості. Довідатися, який спосіб мислення в людини переважає, можна, проаналізувавши, рішення яких задач дається йому найлегше, які життєві ситуації для нього найбільш привабливі, яке хобі має.

Усі способи рішення професійних задач можна розділити на три великих класи:

1) приклад – застосування наявних знань, коли процедура рішення досить чітко визначена і заздалегідь виучена;

2) адаптація – пристосування наявних загальних знань до умов, контексту ситуації, що змінюється;

3) виробництво – безпосереднє виконання дій, в основному це відноситься до ручної праці.

Докладніше:

- приклад – спосіб розв’язання проблемної ситуації чітко визначений, наявна ясна внутрішня модель того, як повинно бути. Різновиди: приклад-процедура, приклад-діагностика, приклад-регуляція;

- адаптація – є кілька способів рішення проблемної ситуації, і необхідно вибрати оптимальний залежно від обставин. Різновиди: адаптація-аналіз, адаптація-координація, адаптація-формалізація;

- виробництво – уявлення про виконання задачі зберігається в руховій пам’яті людини, відбувається безпосередня дія. Різновиди: виробництво-сила, виробництво-спритність.

За переважним способом мислення всіх людей можна розділити на кілька типів, причому кожний з типів характерний для людей різних професій. Тому, визначивши свій тип, можна перевірити, чи відповідає він обраній професії. Виділено **вісім типів людей**.

1. 3 переважаючим способом мислення "приклад-процедура". Такі люди найкраще почувають себе, коли потрібно точно і пунктуально виконати відомі їм заздалегідь процедури

рішення поставленої задачі. Професії, що їм підходять, вимагають швидкого і точного виконання відомих процедур рішення.

2. З переважаючим способом мислення "приклад-діагностика". Такі люди найкраще помічають помилки, відхилення від нормального перебігу процесу, здатні знайти причини цих помилок. Професії, що їм підходять, пов'язані з виявленням причин помилок, аварій, неправильного функціонування техніки з метою профілактики, контролю справності й усунення поломок.

3. З переважаючим способом мислення "приклад-регуляція". Такі люди люблять розглядати різні аспекти цілісної системи з метою забезпечення її правильного і точного функціонування. Вони здатні добре регулювати відносини між частинами цілого, досягати рівноваги, уникати напруги. Професії, що підходять людям цього типу, пов'язані з узгодженням дій і можуть мати відношення як до технічних, так і до організаційних систем.

4. З переважаючим способом мислення "адаптація-аналіз". Такі люди схильні аналізувати ситуації, виділяючи істотне, пропонувати нові рішення. Професії, у яких застосовується цей спосіб мислення, вимагають зробити аналіз різноманітних даних, їхнє порівняння, зіставлення, інтерпретацію з метою подальшого узагальнення і планування.

5. З переважаючим способом мислення "адаптація-координація". Такі люди можуть погоджувати цілі і рішення різних задач одночасно, прагнуть до розвитку та інновацій. Професії, що підходять людям з цим способом мислення, вимагають оцінки і рішення декількох задач одночасно, узгодження суперечливих цілей.

6. З переважаючим способом мислення "адаптація-формалізація". Такі люди добре інтерпретують різні ситуації, уміло пристосовуються до обставин та інших людей, вони можуть легко додати нову форму різним думкам та ідеям. Професії, що їм підходять вимагають уміння слухати і переводити на зрозумілу іншим мову різні складні проблеми; комунікативності; уміння пристосовуватися до ситуації й інших людей.

7. З переважаючим типом мислення "виробництво-сила". Такі люди надають перевагу вирішенню конкретних технічних завдань із застосуванням фізичної сили. До професій, що вимагають цього способу мислення, відносяться в основному професії ручної праці.

8.3 переважаючим способом мислення "виробництво-спритність". Такі люди здатні вирішувати конкретні технічні задачі, використовуючи навички ручної праці. До професій цього типу відносяться, в основному, професії, що вимагають спритності і вправності.

Міжособистісна взаємодія. У професійній діяльності люди вступають у взаємодію один з одним, причому в різних професіях тип взаємодії різний. При цьому люди розрізняються за перевагою взаємодії між колегами у вирішенні професійних задач. На цій основі можна виділити такі **типи**:

1. Нечаста взаємодія означає, що людина не прагне діяти разом з іншими, надає перевагу незалежності. Такі люди добре працюють самотійно, вирішують свої професійні завдання і не вважають, що працювати слід у групі.

2. Часта взаємодія за типом "навпроти" означає, що людина прагне працювати з іншими людьми, для неї більше підходить робота, яка супроводжується частими контактами з іншими. Такі люди надають перевагу професійним ситуаціям продажу, переговорів, прийому, цінують можливість обговорювати, домовлятися, надавати довідки іншим.

3. Часта взаємодія за типом "поруч" означає, що людина прагне знаходитися поруч з іншими людьми під час рішення професійних задач. Тут перевага надається таким професійним ситуаціям, коли люди обмінюються різноманітною інформацією, проте роботу виконують незалежно один від одного. Така людина зберігає деяку самотійність у роботі, незважаючи на те, що працює в команді.

4. Часта взаємодія за типом "разом" означає, що людина прагне діяти разом з іншими, для неї найбільше підходить робота, яка відбувається при постійних контактах з іншими. Тут перевага надається виконанню загальної роботи "командою", маленькою згуртованою групою. Така людина погоджується на деяку залежність від інших у роботі і не любить працювати наодинці.

Домінуючий інтерес. Інтереси людей різноманітні, і за ступенем виразності поділяються на різні типи особистості. Кожен тип описує групи людей, які мають визначені особистісні та професійні особливості. Люди різних типів надають перевагу певному типу діяльності (робота, відпочинок, хобі) і відкидають інші. Кожен тип особистості найкраще може виявити себе у визначеному професійному середовищі. Необхідно тільки, щоб тип особистості відповідав обраній професії. Залежно від домінуючого інтересу (тобто провідного, основного інтересу), вирізняють такі типи:

1. Реалістичний – практичний тип – любить займатися конкретними речами та їх використанням. Він орієнтований на практичну працю і швидкий результат діяльності. Надає перевагу заняттям, що вимагають ручних умінь, спритності. Займається конкретними об'єктами – речами, тваринами, машинами та їхнім практичним використанням – бор дантиста, свердлильний і токарський верстати, ювелірні інструменти, скальпель хірурга, керування машинами і різними механізмами. Добре розвинене практичне мислення. Охоче обирає професії водія, ветеринара, фермера, лісничого, радіомонтажника, міліціонера, картографа.

2. Дослідницький – інтелектуальний тип – кмітливий і спостережливий, незалежний і оригінальний, має нестандартне мислення і творчий підхід до справи. Добре розвинені розумові здібності. З'ясовує безліч деталей, перш ніж дійти висновку. Надає перевагу науковим професіям: еколога, футуролога, філософа, хіміка, біолога.

3. Соціальний тип – активний, товариський, емоційний, чуттєвий. Володіє розвиненими словесними здібностями. Уміє встановлювати і підтримувати стосунки з людьми. Головним змістом праці є взаємодія з людьми. Надає перевагу таким заняттям: навчання, інформування, обслуговування. Професії даного типу: учитель, вихователь, психолог, священник, соціальний працівник.

4. Конвенціональний – стандартний тип – виконавчий, дисциплінований, акуратний. Надає перевагу зрозумілим, чітко сформульованим розпорядженням. Любить вирішувати типові задачі. Обирає професії, що мають відношення до канцелярських і розрахункових робіт – бухгалтер, економіст, секретар-референт, нотаріус, касир.

5. Підприємницький тип – спритний, рухливий, практичний, енергійний, ініціативний, азартний. Любить ризик. Прагне до лідерства, полюбає бути на виду. Не любить діяльності, що вимагає посидючості, тривалої концентрації уваги. Добре виконує роботу, що вимагає швидкого прийняття рішень. Переважають словесні здібності. Контакти з людьми – численні. Обирає професії комерсанта, підприємця, політика, страхового агента, менеджера.

6. Артистичний тип – висока емоційна чутливість, творча уява, образне мислення, багата фантазія. Пластичний, гнучкий, проникливий. У стосунках з людьми спирається на свої відчуття, інтуїцію як розуміння без логічного обґрунтування. У нього розвинене сприйняття, ручні уміння і словесні здібності. Надає перевагу діяльності, пов'язаній з образотворчою та музичною,

літературно-художньою й акторсько-сценічною діяльністю – дизайнер, художник, музикант, актор.

Командні ролі.

Працюючи в колективі, кожна людина виконує притаманну для неї командну роль. Ознайомтесь з характеристиками цих ролей:

Генератор (творець) ідей – член команди з найбільш розкутим, образним складом мислення, широким світоглядом, добре розвиненим творчим мисленням. Часом може бути непрагматичним.

Дослідник ресурсів: член команди, який найбільш успішно забезпечує команду усім необхідним, має широкі зовнішні зв'язки. Має добре розвинені комунікативні навички, допитливий, завзятий. Виявляє цікавість до пізнання нового. Здатний вирішувати складні завдання.

Критик: член команди з критичним складом розуму та умінням побачити усі ризики різноманітних сценаріїв розвитку подій у команді. Має власну точку зору з усіх питань. До вирішення завдань підходить розсудливо, без емоцій.

Впроваджувач: член команди прагматичного та практичного складу мислення з навичками планування та організації практичної діяльності (це може бути керівник команди). Вміє практично втілити ідею в життя, організувати усі сумісні дії, вірно розташувати усе по своїх місцях.

Оформлювач: член команди зі схильністю та досвідом системного аналізу, широкого узагальнення та перспективного бачення. Вміє надати ідеї остаточного вигляду, зробити її привабливою та зрозумілою не лише для авторів та їх соратників, але й для пересічних людей. Цілеспрямований, енергійний та емоційний. Може бути нетерпимим до інших, виявляти роздратованість.

Цемент: найбільш емоційний та життєрадісний член команди. Розуміє інших та їх потреби. Прагне згуртувати людей. У кризових ситуаціях може виявляти нерішучість.

Координатор: завжди тримає ціль "в полі зору". Врівноважений, толерантний, впевнений у собі. Вміє порозумітися з людьми та надихнути їх на роботу. Спокійно ставиться до контролю. Володіє здатністю та навичками виділення головних ознак та проведення порівняльних оцінок для різних сценаріїв розвитку подій. Він вміє співставити ідею та потребу практики, обмірковувати технологічний цикл для реалізації ідеї, оцінює ризики та наслідки, складає загальний план спільних дій. Найбільш врівноважений член команди з

системним складом мислення, добре володіє мистецтвом комунікації.

Організатор: член команди, який має добре розвинені організаторські навички. Відповідальний, вміє ставити мету та її досягати. Завдання виконує старанно, прагне до досконалості.

Практична частина

Тест-самооцінка "Визначте свою командну роль"[4]

Інструкція: для кожного з 7 блоків запитань розподіліть 10 балів між варіантами тверджень, які найкраще описують Вашу поведінку. Бали можуть бути розподілені між кількома варіантами чи лише одному варіанту відповіді. Чим актуальніше є для Вас твердження, тим більше балів йому присвоюйте.

1. Мій внесок в роботу команди може бути наступним:

- а) я здатний швидко побачити переваги нових можливостей та узяти їх на озброєння;
- б) я здатний успішно співпрацювати з великою кількістю людей;
- в) генерування ідей – одна з моїх вроджених якостей (переваг);
- г) я здатний вірно розпізнавати вроджені здібності працівників і те цінне, що вони можуть зробити для досягнення спільних групових цілей;
- д) я дуже послідовний при виконанні будь-якої роботи;
- е) я готовий до тимчасової непопулярності у колективі, якщо це сприятиме досягненню бажаних результатів;
- ж) зазвичай я відчуваю, що саме для роботи є нереальним та небажаним;
- з) я здатний запропонувати розумний та реалістичний план дій.

2. Що стосується моїх слабких сторін при роботі у команді, то вони можуть бути наступними:

- а) я не заспокоюся доти, доки не буду впевнений, що робота буде організована, контролюється та належно виконується;
- б) я схильний бути надто прихильним до тих, хто має обґрунтовану, але недостатньо перевірену точку зору;
- в) я маю схильність багато говорити, коли обговорюються нові ідеї;
- г) об'єктивність заважає мені легко та з ентузіазмом долучитися до думки інших;

д) коли існує потреба виконати певну роботу, я здатний бути владним та авторитарним;

е) мені складно протистояти комусь, оскільки я надто ціную гарну атмосферу в групі;

ж) я здатний так захопитися ідеями, що спадають мені на думку, що втрачаю відчуття реальності;

з) мої колеги вважають, що я надто переймаюсь через дрібниці та можливі помилки.

3. Коли я працюю з іншими людьми:

а) я маю здатність впливати на людей, не вдаючись до тиску;

б) моя пильність дозволяє запобігати можливим помилкам та порушенням;

в) я готовий чинити тиск на людей доти, доки не буду впевнений, що вони не втрачають час даремно, і слідує головній меті;

г) я здатний запропонувати оригінальну ідею;

д) заради спільних інтересів я завжди готовий підтримати гарну пропозицію;

е) моя сильна риса – пошук нових ідей та тенденцій;

ж) моя здатність давати об'єктивну оцінку може впливати на прийняття правильного рішення;

з) я здатний добре організувати всю основну роботу.

4. Типовий для мене підхід при роботі у групі:

а) мене цікавить процес пізнання людини;

б) я не боюся не погоджуватися із думкою більшості і підтримувати думку меншості;

в) я здатний знайти аргументи для спростування неконструктивної пропозиції;

г) я вважаю, що маю талант впроваджувати плани у життя, тобто примушувати процес рухатися;

д) я маю тенденцію уникати очевидного та пропонувати несподіване;

е) будь-яку розпочату справу я доводжу до завершення;

ж) я легко встановлюю нові контакти поза межами групи;

з) хоча я і зважаю на точку зору групи, в разі потреби я без вагань беру на себе відповідальність у прийнятті рішень.

5. Я отримую задоволення від роботи тому, що:

а) мені подобається робити аналіз ситуації та оцінювати усі можливі альтернативи;

б) мені цікаво віднаходити практичне вирішення проблеми;

в) мені подобається відчувати, що я сприяю встановленню доброго робочого клімату;

г) я здатний сильно впливати на групові рішення;

д) я співпрацюю з людьми, які здатні запропонувати щось нове;

є) я вмію переконувати людей;

ж) я відчуваю себе на своєму місці, коли можу повністю присвятити себе вирішенню завдань;

з) мені подобається знаходити сфери, що розвивають мою уяву.

6. Якщо мені несподівано дали завдання, яке я маю виконати за короткий проміжок часу в незнайомому колективі, то я:

а) перш ніж визначитися із лінією поведінки, я почувався загнаним у глухий кут і шукав би вихід із нього;

б) я був би готовий працювати з людиною, яка демонструє найбільш позитивний підхід;

в) я відшукав би шлях для зменшення розміру завдання, майстерно розподіляючи його між людьми;

г) моя вроджена здатність не відкладати на потім вирішення проблем дозволяє мені бути впевненим у тому, що ми вчасно виконаємо роботу;

д) я би зберігав спокій та демонстрував здатність мислити тверезо;

є) я би ішов до мети, незважаючи на тиск;

ж) я би перейняв на себе керівництво, коли б відчув, що група не демонструє прогресу;

з) я б запропонував дискусію, що стимулює нові думки та ідеї.

7. Працюючи у групі, я можу стати суб'єктом наступних проблем:

а) я схильний бути нетерплячим до тих, хто стоїть на заваді прогресу;

б) мене можуть піддавати критиці через надто аналітичний підхід та недостатню інтуїцію;

в) моє прагнення бути впевненим у тому, що робота виконана вірно, може стримувати процедури;

г) я скоро починаю нудьгувати, коли ніщо не підтримує мою цікавість;

д) мені складно взятися до роботи, поки я не зрозумію мети;

є) часом мені важко пояснити складні ідеї, що спадають мені на думку;

ж) я вимагаю від інших виконувати те, що я не можу зробити сам;

з) коли я виступаю проти реальної опозиції, то маю сумніви при висловлюванні власної точки зору.

Перенесіть у таблицю А розподіл балів по блоках.

Таблиця А

Блок	а)	б)	в)	г)	д)	е)	ж)	з)
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								

Щоб проаналізувати результати, перенесіть дані з таблиці А у таблицю Б. Підсумуйте бали у кожному зі стовпчиків.

Таблиця Б.

Блок	Впроваджувач	Координатор	Оформлювач	Генератор ідей	Досліджувач ресурсів	Критик	Цемент	Організатор
1	ж)	г)	е)	в)	а)	з)	б)	д)
2	а)	б)	д)	ж)	в)	г)	е)	з)
3	з)	а)	в)	г)	е)	ж)	д)	б)
4	г)	з)	б)	д)	ж)	в)	а)	е)
5	б)	е)	г)	з)	д)	а)	в)	ж)
6	е)	в)	ж)	а)	з)	д)	б)	г)
7	д)	ж)	а)	е)	г)	б)	з)	в)
Разом								

У таблиці В наведені бали, типові для кожної командної ролі. Визначте міру Вашої приналежності до кожної з ролей.

Таблиця В

Роль	Низький 0-33%	Середній 33-66%	Високий 66-85%	Дуже високий 85-100%	Середній бал
Впроваджувач	0-6	7-11	12-16	17-23	10,0
Координатор	0-6	7-10	11-13	14-28	8,8
Оформлювач	0-8	9-13	14-17	18-36	11,6
Генератор ідей	0-4	5-8	9-12	13-29	7,3
Досліджувач ресурсів	0-6	7-9	10-11	12-21	7,8
Критик	0-5	6-9	10-12	13-19	8,2
Цемент	0-8	9-12	13-16	17-25	10,9
Організатор	0-3	4-6	7-9	10-17	5,5

Визначте, для якої командної ролі у Вас найбільший бал. Це і буде бажана для Вас роль. Наступний за величиною бал допоможе Вам визначити другу командну роль і т.д.

СКЛАДОВІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТАЛАНТУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.

Як розкрити свій талант?

Усі люди отримують від народження не один, а кілька талантів. Талант – це подарунок Природи, помножений на

зусилля людини. Його можна знайти, коли працювати з ним. І ніколи не буває занадто пізно, для того, щоб його визначити, розкрити та розвинути. Головне – це бажання. Зокрема, кожна людина, незважаючи на вік, може навчитись малювати. І погані оцінки з малювання у школі не є свідченням того, що Ви не маєте таланту художника, це свідчить лише про те, що Ви не розкрили цей свій дар.

Вправа

Знайдіть місце, де би Вас ніхто не потурбував у найближчі 20-30 хвилин. Закрийте на 15 хвилин очі та насолоджуйтесь тишею та можливістю побути на самоті, забудьте про все. Потім чесно дайте відповіді на наступні запитання [5].

1. Коли я був/ла дитиною, то моєю улюбленою іграшкою (грою) була...
2. Коли я був/ла дитиною, то найкращим фільмом, який я переглянув/ла, був ...
3. Я роблю так вкрай рідко, але мені дуже подобається ...
4. Якби у мене завжди був гарний настрій, то тоді я би ...
5. Якби не було запізно, то я би ...
6. Мій улюблений музичний інструмент ...
7. Мені подобається читати таємно ... (що саме)?
8. Якби мій успіх був мені заздалегідь гарантований, тоді би я хотів/ла стати (робити) ...
9. Якби це не було марним задумом, то я би хотів/ла ...
10. Музика, яка покращує мій настрій ...
11. Мені подобається вдягатися (як саме)? ...
12. Якби я завжди мав/ла вільний час, то тоді би я ...
13. Який подарунок я би хотів/ла отримати?

Ці питання на перший погляд можуть видатися дивними та несподіваними, але вони здатні перевернути усе Ваше життя!

Проаналізуйте Ваші відповіді. Вони можуть стати ключем до Ваших талантів!

Питання для обговорення:

1. На Вашу думку, що ж є найважливішим для успішної розкриття своїх здібностей?
2. Що означає "знати свої психофізіологічні особливості"?
3. Чи варто усвідомлювати не тільки переваги, а й недоліки професії?

Уміння розвивати потрібні якості для реалізації власних обдарувань.

Внутрішній ресурс у виборі виду діяльності

Завдання: Оцініть запропоновані якості та риси у балах (від 1 до 5).

Якості і риси працівника	Менше/більше				
	1	2	3	4	5
Інтерес та позитивне ставлення до своєї діяльності					
Об'єктивно оцінювати свої досягнення, сили і можливості					
Бажання зробити кар'єру					
Прагнення заробляти гроші					
Активність, енергійність					
Працелюбність					
Працездатність					
Надійність у справах, відповідальність					
Самостійність у виконанні посадових обов'язків					
Вміння швидко адаптуватися до нових умов і вимог					
Уміння працювати репродуктивно (само ефектність). Висока результативність праці					
Уміння оцінювати результати своєї праці, робити висновки і вчитися на помилках					
Постійне вдосконалення професійної діяльності, підвищення кваліфікації					
Ставити цілі та досягати їх					
Здорова конкуренція з іншими фахівцями Вашого профілю					
Чесність					
Вміння виконувати інтелектуальну, творчу діяльність					
Вміння вирішувати проблеми, труднощі					
Вміння довести розпочату справу до завершення					
Впевненість у собі, об'єктивне ставлення до себе, здорова самокритичність					
Привітність, ввічливість, доброзичливість, тактовність					
Вміння спілкуватися і співпрацювати з іншими людьми					
Вміння конструктивно вирішувати конфлікти, долати труднощі у стосунках					
Уміння відстоювати власну точку зору					
Самоорганізація, планування, раціональне використання робочого часу					
Вміння визначити головне					
Саморегуляція – вміння управляти власним емоційним станом, думками, поведінкою, здатність володіти собою в різних ситуаціях (самовладання)					
Стійкість до стресів					
Вміння знайти привабливі сторони у будь-якій роботі					
Оптимізм, життєрадісність, почуття гумору					
Вміння створювати власний позитивний імідж					

З'єднайте послідовно між собою поставлені Вами позначки. Це і буде Вашим професійним профілем, що відображає Ваші професійно важливі якості.

Ті якості та риси, які Ви оцінили на 4 або 5 балів – це Ваші сильні сторони, наявний внутрішній ресурс фахівця. Ті

показники, які набрали від 1 до 3 балів – завдання для самовдосконалення власних ділових та особистісних якостей.

Упевненість

Упевненість – почуття, властиве всім успішним особистостям. Наведіть приклад хоча б однієї по-справжньому успішної людини, яка би не була впевнена у собі. Отже, чи можна навчитися бути впевненим у собі? Чи ця якість притаманна особливим людям з народження?

Упевненість прищеплюється людині з самого раннього віку. Якщо близькі люди підтримують в дитині відчуття власної значущості, спрямовують на досягнення успіху, тоді існує велика ймовірність, що з неї виросте дуже впевнена у собі людина.

А як бути всім іншим? Якщо безтурботне дитинство вже давно пройшло, а ми залишилися сам на сам зі своїм життям і підтримати нас особливо-то й нікому. Невже все втрачено? Зовсім ні. **Упевненість можна розвинути в собі, як і будь-яку іншу якість.**

Ось декілька прийомів, які допоможуть розвинути впевненість:

- Згадайте моменти, коли Ви були максимально впевнені в собі. Згадали? Тепер постарайтеся викликати ті відчуття.

- Далі надягніть на зап'ястя гумку. Коли відчуєте напад невпевненості, натягніть цю саму гумку і відразу відпустіть. Суть методу полягає в тому, щоб при проявах невпевненості викликати у себе неприємні відчуття. Після цього одразу викликаємо в собі протилежний стан – стан впевненості. Якщо вийшло, то потрібно цей стан впевненості закріпити позитивними емоціями: з'їсти шоколадку, попити улюблений напій тощо. Коли цей прийом буде виходити у Вас автоматично, гумку можна буде зняти.

- Наступний крок – постановка постави, голосу і погляду. Адже впевнені люди і ззовні виглядають впевнено. Слідкуйте за своєю поставою, ходою. Ваші пози повинні бути відкритими, жести виразними. Не сутультесь, розправте плечі: хода повинна бути прямою. Усім своїм виглядом Ви повинні показувати, що Ви дуже впевнена у собі людина. Адже мова тіла, жестів і поз підсвідомо впливає на нас, на нашу впевненість у собі. Просто мало хто про це знає.

Поставте свій голос. Ви повинні навчитися контролювати весь його діапазон: від найнижчих частот до максимально доступних Вам високих. Треба володіти голосом не гірше за

гарного співака. Контролюйте тембр. У розмові зі своїм співрозмовником потрібно вміти говорити як м'яко, коли розмовляєте з приємною і цікавою людиною, так і жорстко, коли відстоюєте свою думку чи доводите правоту.

І, нарешті, найголовніше – інтонація. За допомогою інтонації треба вміти передавати іншим свій настрій, емоції або негативне ставлення до опонента. За допомогою інтонації, тембру і висоти свого голосу можна не тільки проводити на інших враження дуже впевненої у собі людини, але й успішно домагатися в розмові своєї мети.

- Домагайтеся того, щоб Ви могли дивитися в очі будь-якій людині, не відводячи погляду. Навчіть передавати за допомогою погляду необхідні Вам емоції.

Ось так поступово, крок за кроком, входьте в образ упевненої людини. І, можливо, спочатку це буде лише тільки образ, а вправи будуть Вам тягарем. Проте, з часом Ви відчуєте, що Ваша невпевненість кудись зникла, досягати намічених цілей стало набагато простіше і приємніше, з'явився азарт і жага перемоги.

- І наостанок – частіше посміхайтесь! Адже усмішка – одна з найголовніших ознак впевненості в собі людини.

Портрет Упевненості людини.

Давайте поміркуємо, які якості, риси характеру та стиль поведінки притаманні портрету Упевненості людини, а котрі Невпевненості? До якого портрету людей Ви себе відносите? Чому?

Упевнена людина	Невпевнена людина
-----------------	-------------------

Підсумок.

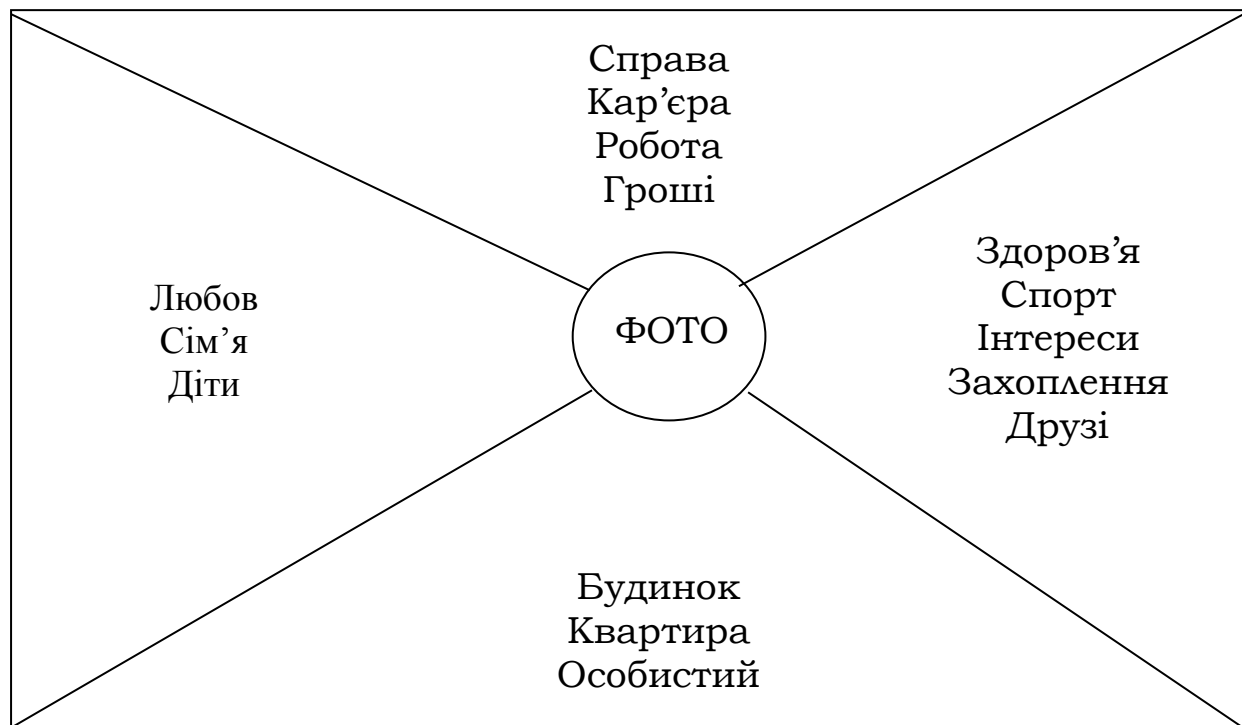
Світ, в якому я хочу жити

Людина реалізує себе в різних сферах діяльності. Умовно їх можна об'єднати в чотири групи:

- професійна реалізація;
- сімейні (родинні) стосунки;
- особистий простір існування (квартира, будинок);
- особистісний розвиток, захоплення.

Домашнє завдання. Поміркуйте над тим, яким Ви бачите своє життя у кожній з цих сфер. Візьміть старі журнали, в яких багато фотографій, реклами та погортайте їх. Картинки, які Ви будете бачити в журналах, із елементами Вашого майбутнього життя, про яке Ви мрієте, вирізайте і складайте окремо. Коли тих картинок набірається достатня кількість, переходьте до наступного етапу роботи. Візьміть чистий аркуш паперу, (краще формату А2 або А1), наклейте своє фото. Фото має бути таким,

на якому Ви собі дуже подобаетесь, дивлячись на яке у Вашій душі виникають приємні емоції. Це фото наклейте у центрі аркушу, а навколо нього – заготовлені картинки з журналів. Розташуйте картинки відповідно до сфер життя, яких вони стосуються, як показано на схемі.

У результаті у Вас має вийти колаж з зображенням Вашої мрії. Повісьте його вдома на видному місці. Щоразу, коли Ви будете проходити біля нього, він буде нагадувати Вам про Вашу мрію та спонукати до дій для її реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лук'янова Л. Б. Тренінгові технології в освіті дорослих / Л. Б. Лук'янова // Сучасні технології освіти дорослих : посібник / авт. кол. Л. Б. Лук'янова, Л. Є. Сігаєва, С. В. Зінченко [та ін.]. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — С. 36—69.
2. Роджерс К. Взгляд в психотерапию. Становление человека : пер. с англ. / К. Роджерс ; общ. ред. и предисловие Е. И. Исниной. — М. : Прогресс, Универс, 1994. — 480 с.
3. Опитувальник професійної готовності (ОПГ) Л. Кабардової (Борвский А. Б., Потапенко Т. М., Щекин Г. В. Система методов профессиональной ориентации. Кн.2. Методики профориентационной работы (приложения): Учеб-метод. пособие. — К.: МЗУУП, 1993. — С. 39-45)
4. Тест-самооцінка "Визначте свою командну роль". — Режим доступу <http://ruh.znaimo.com.ua/index-10433.html>
5. Як розкрити свій талант. — Режим доступу <http://m1.tv/news/5790-v>

6. <http://www.elitarium.ru/>
7. Мотивація успіху і страх невдачі (опитувальник А. Реана). – Режим доступу: <http://text.ru/rd/aHR0cDovL3JlZi5jby51YS82MTMwMS1OYXVjaG10ZXNfbmFjaGluYXQuaHRtbA%3D%3D>
8. Методика діагностики рівня суб'єктивного контролю Дж. Роттера /Практическая психология: методики и тесты – С. 288 – 297
9. Тест визначення самоєфективності. – Режим доступу: http://www.psychologis.com.ua/test_obschey...
10. Тест "Вихід зі складних життєвих ситуацій". – Режим доступу <http://socio.125mb.com/rabochaya-kniga-organizatsionnogo-psihologa.html>
11. Матійків І. М. Основи тренерської майстерності : [навч. – метод. посібник] / Матійків І. М., Якимів А. І., Черняк Т. Г. / За заг. ред. А. І. Якиміва. – Львів : Компанія "Манускрипт", 2012. – 392 с.
12. Занюк С. Психологія мотивації.- К.: Зльга-Н; Ніка-Центр, 2001.-352с.
13. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. - СПб.: Питер, 2000. - 296 с.
14. Реан А.А. Психология личности. Социализация, поведение, общение. – СПб.: «прайм-ЕВРОЗНАК», 2004. – 416 с.
15. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижения / Х.Хекхаузен. – СПб: Речь, 2001 –238 с.
16. Варій М. Й. Загальна психологія: Навчальний посібник / 2-ге видан., випр. і доп. / М. Й. Варій. - К.: «Центр учбової літератури», 2007.- 968 с.
17. Немов Р. С. Основы психологического консультирования: Учеб. для студ. педвузов. / Р. С. Немов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. - 394 с.

2.3. ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

В сучасних умовах побудови навчального процесу за кредитно-модульною системою важливе місце приділяється *самостійній роботі* студентів як необхідній складовій частині професійної підготовки: підготовку до аудиторних занять; виконання індивідуальних завдань на практичних заняттях, семінарах; самостійну роботу над окремими темами; виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань; аналіз літератури, опрацювання навчального матеріалу за конспектами,

навчальною, методичною та науковою літературою; написання доповідей, рефератів, курсових робіт та інших видів письмових робіт; підготовку до всіх видів контрольних випробувань, у тому числі курсових робіт; підготовку до заліків та екзаменів; участь у науковій, науково-методичній роботі; участь у наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, презентаціях; виконання різних видів самостійної роботи під час навчальних практик тощо.

Ці види самостійної роботи студентів можна назвати керованими зовні, тому що їх виконання є обов'язковим у професійній підготовці для отримання диплому про вищу освіту. В той же час, інтерес до самостійного здобуття нових знань та вміння результативно працювати самостійно є важливою передумовою для подальшої самоосвітньої діяльності дорослих.

Таким чином, детальний аналіз сучасних педагогічних технологій навчання у вищій школі дав змогу показати особистісно орієнтовані, інтерактивні та інформаційні технології навчання у системі вищої, післядипломної освіти та перепідготовки як найбільш ефективні, спрямовані на задоволення особистісних освітніх потреб дорослих студентів, їх саморозвиток та самореалізацію та потреб держави у підготовці конкурентоспроможних фахівців.

Самостійна робота сьогодні посідає значне місце в навчальному процесі. Нормативними документами передбачено скорочення обсягу обов'язкових аудиторних занять і винесення суттєвого обсягу навчального матеріалу (від 1/3 до 2/3) на самостійне опрацювання студентами. За таких умов відбувається переорієнтація процесу навчання з лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форми.

Для того, щоб самостійна робота повною мірою реалізувала свої функції в навчальному процесі, вона має бути планомірною, систематичною й змістовною. Її потрібно організовувати, здійснювати раціональний вибір видів і методів роботи.

У педагогічній науці існують різні класифікації самостійної роботи на основі таких критеріїв:

- за місцем у навчальному процесі її поділяють на аудиторну й позааудиторну;
- за формою організації – на індивідуальну, індивідуально-групову, колективну, роботу в групах, у парах;
- за участю суб'єктів самостійної роботи розрізняють роботу, що відбувається за безпосередньою допомогою викладача, за його опосередкованим керівництвом, або роботу, що організовується самими студентами;

- за мірою обов'язковості – обов'язкову, добровільну, бажану;

- за рівнем пізнавальної діяльності виділяють репродуктивну, частково-пошукову, дослідницьку (творчу), іноді тут указують ще реконструктивно-варіативну роботу;

- залежно від характеру розумової діяльності, яку вона обумовлює, виділяють репродуктивну, пізнавально-пошукову, творчу й пізнавально-практичну самостійну роботу;

- за дидактичною метою розрізняють самостійну роботу, спрямовану на набуття нових знань або на їх закріплення, роботу щодо повторення матеріалу та формування вміння вчитися;

- за способом організації – роботу за зразком, за інструкцією (алгоритмом), а також варіативну, коментовану, із застосуванням програмованого контролю тощо;

- за формами контролю виділяють роботу із взаємоперевіркою, самоперевіркою та роботу, яка перевіряється викладачем;

- за предметом самостійної роботи (за характером навчальних завдань) розрізняють самостійне:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу з використанням конспекту лекцій, підручника, довідкової літератури;

- вивчення окремих змістових модулів курсу (тем або питань), що передбачені для самостійного опрацювання з метою реферування, анотовування, складання тез, плану, конспекту тощо;

- реферування першоджерел;

- аналіз, синтез, порівняння, узагальнення явищ, фактів, закономірностей, викладених у друкованих джерелах інформації, з метою підготовки відповідей на поставлені напередодні запитання;

- складання таблиць, графіків, ілюстрацій; виконання графічних робіт;

- виконання вправ;

- підготовка додаткового матеріалу до лекції відповідно до заданого плану;

- підготовка до виступу на семінарському занятті;

- підготовка до проведення та захисту лабораторних (практичних) робіт;

- переклад іноземних текстів встановлених обсягів;

- розв'язання і письмове оформлення задач, схем, діаграм, інших робіт графічного характеру;

- підготовка конспектів навчальних чи наукових текстів;

- виконання домашніх завдань, домашніх модульних робіт;
- підготовка до проведення контрольних заходів (здача змістових модулів, написання модульних контрольних робіт, іспитів тощо);
- моделювання процесів, уроків, навчальних занять, позакласних виховних заходів;
- виконання творчих завдань, які передбачають самостійне складання задач, тестових завдань, комплексу вправ тощо та їх оформлення;
- використання кейс-методів (ситуаційні завдання);
- виконання групових проектів;
- оформлення звітів за результатами практик, виконання науково-дослідних робіт, творчих завдань;
- підготовка наукових доповідей, анотацій, статей, тез;
- виконання підготовчих, інформаційних самостійних робіт;
- робота з пошуковими системами Інтернет тощо.

Вибір видів самостійної роботи залежить від змісту навчального матеріалу, його також визначають функції, які виконує самостійна робота в навчальному процесі. Усі види роботи взаємопов'язані, тому у процесі організації самостійної роботи студентів у ВНЗ їх доцільно поєднувати задля забезпечення дійового управління цією роботою, підвищення її ефективності, заохочення студентів до продуктивної самостійної діяльності.

Кожному з видів самостійної роботи відповідають певні методи самостійної роботи з різних навчальних дисциплін.

Цілісний цикл діяльності неможливий без використання способів стимулювання та мотивації, організації, контролю та самоконтролю. Оскільки спосіб діяльності і є її методом, виділяють три групи методів організації самостійної роботи студентів:

- 1) методи стимулювання та мотивації самостійної роботи;
- 2) методи розвитку самостійної навчальної діяльності;
- 3) методи контролю та самоконтролю самостійної роботи студентів.

Наявність та взаємозв'язок названих груп методів забезпечує ефективність організації самостійної роботи студентів, продуктивність такої роботи.

1. Група методів стимулювання та мотивації самостійної навчальної роботи забезпечує функції її регулювання, пізнавальну, вольову, емоційну активізацію. У цій групі виділяють підгрупи, виходячи з наявності основних видів

мотивів самостійної навчальної роботи (мотивів інтересу; обов'язку; мотивів самостимулювання): методи стимулювання та мотивації інтересу до самостійної роботи; методи стимулювання та мотивації обов'язку та відповідальності в самостійній навчальній діяльності; методи самостимулювання та самовпливу.

2. Методи стимулювання інтересу до самостійної навчальної роботи: пізнавальні ігри, аналіз життєвих ситуацій, ділові ігри, аналіз впливу самостійної та самоосвітньої діяльності на формування особистості видатних людей, створення ситуації успіху у самостійній навчальній діяльності тощо.

3. Методи стимулювання та мотивації обов'язку та відповідальності у самостійній навчальній роботі: роз'яснення професійної та суспільної значущості самостійної роботи та самоосвіти; пред'явлення вимог; стимулювання та гальмування в здійсненні самостійної роботи.

4. Методи самостимулювання та самовпливу: самокритика, наявність мети, самоінструкція, самопримус, самонаказ тощо.

Група методів розвитку самостійної роботи забезпечує процес опосередковування особистістю змісту самостійної навчальної роботи; ці методи можна класифікувати за джерелом засвоєння та відтворення інформації. За цією ознакою виділяють наступні групи методів:

Методи читання літератури сприяють розвитку комплексу умінь і навичок роботи з науковою та навчальною літературою та за компонентами читацької культури поділяються на методи формування культури читання (попереднє ознайомлення з текстом, виділення головних структурних компонентів тексту, самостійне вивчення певних розділів тексту, робота з малюнками, таблицями, схемами, графіками, робота з першоджерелами, а також суцільне читання, змішане читання, партитурне читання, скорочитання тощо) та методи формування бібліотечно-бібліографічної культури (користування змістом і покажчиками, складання списків літератури, робота з каталогом, картотекою, робота з каталогом, картотекою, використання довідкових матеріалів, складання бібліографії питань, оформлення доповідей, рефератів, повідомлень).

Методи фіксації прочитаного сприяють глибшому осмисленню та запам'ятовуванню прочитаного на основі письмової фіксації, допускають наявність пасивних знань з подальшим перетворенням їх у активні; сприяють отриманню нової інформації та застосування її на практиці.

До методів практичної самостійної навчальної діяльності відносять виконання практичних завдань, написання рефератів, вивчення та узагальнення передового досвіду вчителів, спостереження за різними сторонами діяльності школи як соціального інституту, участь у науково-дослідній роботі, виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань, написання курсових, дипломних, магістерських робіт, підготовку наукових звітів, аналітичних оглядів, мікрОВикладання та ін.

Методи цієї групи дозволяють виявляти загальні закономірності процесів, що вивчаються, фіксувати їх та висловлювати думку з приводу застосування в практиці роботи школи. Їх використовують, як правило, при вивченні тих проблем (тем, розділів), де необхідно закріпити вміння самостійної роботи на практиці та розвивати у студентів творче мислення.

Методи контролю та самоконтролю самостійної навчальної роботи забезпечують функцію контролю та самоконтролю в ході організації самостійної роботи студентів та діляться на підгрупи на основі прийомів (дій та операцій) отримання зворотного зв'язку в ході формування самоосвітньої діяльності:

Методи самостійної роботи, незалежно від її дидактичної мети повинні характеризуватися наступними ознаками: являти собою часткове або повне відтворення певного методу науки, яку вивчають; спиратися на наявні теоретичні знання студентів і їх практичні вміння та навички; мати чітку структуру, яка дозволяє програмувати розумові процеси й прикладні дії студентів, містити прийоми самоконтролю; визначати конкретну мету, що стимулюватиме дії студентів; містити новий, певною мірою складний елемент знань, якими потрібно оволодіти самостійно; передбачати практичні дії для виконання завдань, які можуть бути частково відомі або зовсім невідомі студентів і які їм належить обрати й правильно застосувати; забезпечувати викладачеві одержання зворотної інформації про розумові операції студентів і якість виконання цих завдань.

Використання в навчальному процесі різних видів і методів самостійної роботи сприятиме формуванню в майбутніх фахівців необхідних умінь і навичок раціональної організації власної діяльності: планувати; чітко визначати цілі й завдання діяльності; виділяти головне; здійснювати вибір раціональних способів діяльності; здійснювати оперативний самоконтроль результатів; коригувати хід виконання; аналізувати загальні результати діяльності тощо.

Курс «ПЕДАГОГІКА»:
Питання для самоконтролю

1. Що є об'єктом і предметом педагогічної науки?
2. Як ви розумієте основні завдання науки «Педагогіка»?
3. Дайте визначення основних категорій педагогіки: освіта, виховання, навчання, педагогічна діяльність.
4. Чому педагогіку називають і наукою, і мистецтвом?
5. Визначте об'єкт і предмет педагогічної науки.
6. Розкрийте сутність основних категорій педагогіки.
7. Назвіть основні галузі педагогіки.
8. Які форми і типи зв'язків педагогіки з іншими науками?
9. Охарактеризуйте основні освітні парадигми у світовій педагогічній практиці, реалізація яких визначає загальнокультурне значення педагогіки.
10. Можна розглядати освіту і як суспільне явище, і як педагогічний процес.
11. У чому полягають особливості педагогічного мислення?
12. Можна розглядати педагогічну науку і практику як єдину систему?
13. Яке місце педагогіки в системі наукового знання?
14. Зв'язок науки педагогіки з філософією, психологією та іншими науками?
15. В чому суть безперервної освіти в Росії і які принципи функціонування цієї системи?
16. Що являє собою за змістом проблеми сучасних шкіл?
17. Які авторські системи вам відомі, що в них загального і різного? Яке їхнє значення в сучасній педагогіці?
18. Які моделі та види освіти мають найбільше визнання і поширення в сучасній педагогіці?
19. Чи можна вважати, що освіта є спосіб входження людини у світ науки і культури? Які соціальні функції освіти?
20. Що включає в себе поняття «методологія» педагогічної науки?
21. Дайте визначення наукового дослідження, його методологічні характеристики та принципи педагогічного дослідження.
22. Розкрийте поняття методології педагогічної науки і значення методології педагогічної діяльності.
23. Охарактеризуйте методологічні принципи науково-педагогічного дослідження.
24. Визначте структуру, організацію і логіку науково-педагогічного дослідження.

25. Дайте поняття методів педагогічного дослідження; методів вивчення педагогічного досвіду; методів теоретичного дослідження.

26. Що являє собою методологічна культура вчителя?

27. Розкрийте сутність педагогічного процесу та педагогічний процес як цілісне явище.

28. Опишіть основні функції педагогічного процесу (освітню, виховну, розвиваючу).

29. Розкрийте сутність основних принципів організації і функціонування педагогічного процесу.

30. Перерахуйте основні компоненти педагогічного процесу.

31. Визначте логіку і умови побудови цілісного педагогічного процесу.

32. Розкрийте поняття освіти як суспільного явища. Як Ви розумієте вислів: освіта як процес; освіта як система?

33. Чи можна вважати, що освіта є загальнолюдською і національною цінністю?

34. Розкрийте значення освіти як соціокультурного феномену.

35. Визначте цілі і зміст сучасної освіти.

36. Назвіть основні напрямки реформування сучасного освіти.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Предмет педагогіки і найважливіші проблеми її дослідження.

2. Виділення педагогіки в особливу галузь наукового знання та її найвизначніші діячі.

3. Зв'язок педагогіки з іншими науками та використання їх ідей про розвитку людини.

4. Реалізація цільових установок виховання в практичній роботі школи і вчителі.

5. Формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості як основна мета (ідеал) сучасного виховання.

6. Ідеї мислителів минулого про розвиток особистості.

7. Роль активності особистості у власному розвитку.

8. Проблема вікових та індивідуальних особливостей розвитку і виховання особистості у педагогіці.

9. Особливості розвитку і виховання молодших школярів.

10. Індивідуальні особливості розвитку учнів та їх врахування в процесі виховання.

11. Роль навчання в розвитку особистості.

12. Виховання і формування особистості.

13. Розвиток особистості як педагогічна проблема.
14. Роль соціалізуючих факторів у формуванні особистості
15. Освіта як загальнолюдська цінність.
16. Природа і функції освітніх інновацій.
17. Педагогіка як галузь гуманітарного знання.
18. Цілі освіти в сучасному світі.
19. Педагогіка в системі антропологічних наук.
20. Духовно-моральні цінності – основа діяльності вчителя.
21. Внутрішні та зовнішні фактори розвитку дитини: спадковість, середовище, виховання.
22. Вчитель як суб'єкт проектування освітнього процесу.
23. Спільна діяльність педагогів і учнів як спосіб реалізації педагогічної взаємодії.
24. Освіта – фактор розвитку особистості.
25. Культура і освіта.
26. Сучасні концепції змісту освіти у вітчизняній і світовій педагогіці.
27. Педагогіка як галузь гуманітарного, антропологічного, філософського знання.
28. Об'єкт і предмет педагогічної науки. Завдання педагогічної науки.
29. Категоріальний апарат педагогіки: виховання, освіта, навчання, самовиховання, педагогічна діяльність, педагогічна взаємодія, педагогічний процес.
30. Поняття мети виховання і навчання. Мета і завдання виховання і навчання.
31. Педагогічні цілі та освітні стандарти.
32. Розуміння освіти в аспектах цінності, системи, процесу, результату.
33. Філософські засади освіти.
34. Співвідношення між освітою і культурою. Освіта як соціокультурний феномен.
35. Освіта як провідний механізм привласнення соціального досвіду.
36. Релігійно-філософські підходи до розуміння мети і призначення освіти.
37. Загальна, професійна, додаткову освіту.
38. Моральна і правова освіта.
39. Освіта і самоосвіта.
40. Інноваційні освітні процеси в контексті загального педагогічного знання.
41. Роль біологічного і соціального в розвитку людини і формуванні його особистості.
42. Фактори, що впливають на формування особистості.

43. Роль виховання і навчання в розвитку особистості.
44. Вікові особливості дошкільнят та їх облік при організації педагогічного процесу.
45. Вікові особливості молодших школярів та їх врахування при організації педагогічного процесу.
46. Виховний потенціал гри як виду діяльності.
47. Виховний потенціал праці як виду діяльності.
48. Педагогічний процес: історія поняття та сучасність.
49. Генеза форм організації педагогічного процесу.
50. Еволюція методів здійснення педагогічного процесу.
51. Ефективні моделі освіти в сучасному світі.
52. Сучасний світовий освітній простір: проблеми і шляхи вирішення.
53. Філософські основи і генезис традиційної (авторитарної) педагогіки.
54. Філософські основи і генезис гуманістичної педагогіки.
55. Гуманістичні орієнтації у сучасному педагогічному мисленні.
56. Педагогічні інновації: сутність і спрямованість нововведень в освіті.
57. Сучасна модернізація освіти та її можливі результати.
58. Сучасний стан освітнього та наукового потенціалу в Україні.
59. Сучасні моделі організації навчального процесу.
60. Діагностика параметрів навчального процесу в системі безперервної освіти.
61. Особистість вчителя в оцінці учнів.
62. Вчитель як суб'єкт педагогічної діяльності.
63. Духовно-моральні цінності – основа діяльності вчителя.
64. Педагогічні здібності і можливості вчителя.
65. Вчитель як суб'єкт проектування освітнього процесу.

2.4. МІСЦЕ РІЗНИХ ВИДІВ ПРАКТИК У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Педагогічна практика студентів заочної форми навчання є вирішальним етапом професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю під час якої студенти повинні навчитися вирішувати практичні завдання фахової, методичної, виховної та організаційної професійної діяльності. Основними завданнями педагогічної практики є: закріплення на практиці теоретичних знань, засвоєння методики навчання та виховання;

удосконалення вмінь проводити уроки різних типів із застосуванням методів активізації пізнавальної діяльності учнів; формування вмінь та навичок, необхідних для успішної педагогічної діяльності; вироблення творчого підходу до педагогічної діяльності; формування на розвиток професійно значимих якостей учителя гуманітарного профілю.

Майбутні психологи, що здобувають другу вищу освіту, проходять психологічну та переддипломну практику, кожна з яких триває три тижні. Основною метою психологічної практики є ознайомлення з особливостями роботи психолога, поглиблення та закріплення теоретичних знань, удосконалення навичок виконання професійно орієнтованих завдань, які передбачають уміння організовувати та проводити емпіричні та експериментальні психологічні дослідження (оцінка особистісних якостей, особливостей інтелектуального та емоційного розвитку, специфіки міжособистісної взаємодії), психокорекційні техніки (внесення змін у розвиток окремих психологічних процесів, нівелювання особистісної проблематики), вміння проводити консультативну та просвітницьку роботу.

Завданнями психологічної практики є поглиблення та закріплення теоретичних знань, формування вмінь їх застосовувати для вирішення завдань професійної діяльності психолога. Удосконалення вмінь проведення діагностичної та психокорекційної роботи; стимулювання професійного розвитку майбутніх психологів. Студент-практикант виконує всі основні види діяльності психолога закладу, де він проходить практику, а саме: діагностичну, консультативну, психокорекційну та відновлювальну, просвітницьку та організаційно-методичну роботу. За допомогою психолога студент-практикант формулює професійно орієнтовані завдання, які, наприклад, пов'язані з колом психологічних чинників, які впливають на працездатність працівників (вивчення особливостей динаміки професійно важливих якостей, умінь і навичок працівників, дослідження мотиваційної сфери працівників, індивідуальних властивостей особистості тощо). Також студент-практикант проводить групові та індивідуальні дослідження, що вивчають психологічні чинники виникнення проблеми та розробляє програму психологічної допомоги особі, що включає консультативну, розвивальну, психокорекційну, тренінгові та просвітницьку роботу.

Переддипломна практика у майбутніх психологів має за мету розробку та організацію психологічного дослідження у межах теми дипломної роботи та оформлення його результатів. Завданнями переддипломної практики є систематизація,

закріплення та розширення професійних знань з психологічних дисциплін; застосування професійних знань, умінь та навичок для вирішення конкретних науково-психологічних завдань та оволодіння методиками дослідження для виконання дипломної роботи з психології. Зміст переддипломної практики передбачає підбір методів психологічного дослідження в рамках дипломної роботи та його проведення, обробку та інтерпретацію результатів та формулювання висновків.

Майбутні соціальні педагоги, що здобувають другу вищу освіту, проходять практику з соціальної роботи та переддипломну практику кожна з яких триває три тижні. Головною метою практики з соціальної роботи є ознайомлення з особливостями роботи соціального педагога закладу, поглиблення та закріплення теоретичних знань, удосконалення комплексу професійних умінь. Завдання практики з соціальної роботи передбачають виконання студентом-практикантом усіх видів робіт соціального педагога закладу, а саме: діагностику соціального середовища дитини та його впливу на її соціалізацію; організацію соціально значимої діяльності дитини в соціумі; превентивну роботу щодо правопорушень, алкоголізму та наркоманії неповнолітніх; захист прав неповнолітніх та попередження їх порушення у суспільстві; впровадження власної соціально-педагогічної технології за одним із напрямів діяльності соціального педагога закладу.

Переддипломна практика у майбутніх соціальних педагогів має на меті розробку та організацію наукового дослідження у межах теми дипломної роботи з соціальної педагогіки та оформлення його результатів. Завданнями переддипломної практики є систематизація, закріплення та розширення професійних знань з соціально-педагогічних дисциплін; застосування професійних знань, умінь та навичок для вирішення конкретних наукових завдань та оволодіння методиками дослідження для виконання дипломної роботи. Зміст переддипломної практики передбачає підбір методів соціально-педагогічного дослідження в рамках дипломної роботи та його проведення, обробку та інтерпретацію результатів та формулювання висновків.

РОЗДІЛ 3. АНДРАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Технологія навчання дорослих, за визначенням Т. Василькової, є системою форм, методів і засобів, які реалізують зміст навчання та спрямовуються на досягнення діагностично заданої мети, зорієнтованої на можливості дорослих учнів щодо організації своїх занять [1].

Враховуючи специфічну позицію дорослого у навчанні, технологія навчання дорослих повинна ґрунтуватися на методологічних принципах гуманістичної, особистісно орієнтованої парадигми освіти та базуватися на андрагогічних принципах. Тому технології освіти дорослих повинні враховувати суб'єктивний досвід дорослого, зокрема і у попередньому навчанні; спрямовувати дорослого на самостійний пошук нових знань, освітній процес має забезпечувати побудову, реалізацію та рефлексію учіння як суб'єктивної діяльності.

В. Безпалько виділено вимоги до технологій навчання в освіті дорослих, а саме:

- концептуальність – кожна технологія навчання має ґрунтуватися на відповідній науковій концепції, що передбачає філософське, психологічне, дидактичне обґрунтування освітніх цілей;

- системність – педагогічна технологія повинна мати всі ознаки системи (логіку процесу, взаємозв'язок усіх його частин, цілісність);

- керованість, яка дає можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання методами та засобами для корекції результатів навчання;

- гнучкість - можливість варіацій у змістовому та процесуальному компонентах технології з урахуванням вимог педагогічної дійсності;

- динамічність – можливість розвитку або перетворення технології у мінливих освітніх умовах;

- ефективність – гарантувати досягнення запланованого результату навчання, сприяти досягненню оптимального варіанту з найменшими витратами;

- відтворювальність – передбачає можливість застосування педагогічної технології в інших освітніх установах, іншими суб'єктами навчання [2].

Андрагогічну технологію професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти було розроблено на основі таких андрагогічних принципів:

- контекстності - навчання зорієнтовано на досягнення важливих для студентів цілей, і в той же час будується з

урахуванням професійної, соціальної та побутової діяльності студентів;

- урахування життєвого та професійного досвіду дорослого студента;

- системності – дотримання цілей, змісту, форм та методів упровадження технології;

- диференціації та індивідуалізації навчання - створення індивідуальної освітньої траєкторії студента;

- актуалізації результатів навчання – можливість невідкладного застосування отриманих знань та умінь у професійній діяльності;

- елективності – можливість обрання дорослим студентом найбільш прийнятних для нього форм та методів навчання, способів самостійної роботи, консультацій з викладачем, термінів виконання різних видів завдань;

- спрямованості та подальший саморозвиток освітніх потреб.

Нами було розроблено *андрагогічну технологію* та впроваджено у процес професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти (Див. рис. 1).

Алгоритм впровадження андрагогічної технології у професійну підготовку майбутніх фахівців гуманітарного профілю в системі другої вищої освіти містить такі компоненти-етапи: *цільовий, адаптаційно-діагностичний, реалізаційний, корекційний та оціночно-рефлексивний*.

Велика увага приділяється технології постановки навчальних цілей, які з одного боку реалізують соціальне замовлення суспільства, з іншого – цілі особистісно-професійного зростання майбутніх учителів.

Цільовий етап упровадження технології полягає у розвитку «сутнісних сил» особистості, становлення його творчої активності і самостійності, прояв прагнення до самовдосконалення і саморозвитку, шляхом залучення до професійно-педагогічної діяльності, рефлексії і до пошуку сенсу своєї діяльності.

Спираючись на здобутки світового досвіду (Б. Блум, П. Крейтсберг, Д. Кретвол, Ф. Янушевич) та досягнення вітчизняних вчених та науковців близького зарубіжжя (С. Гончаренко, С. Сисоєва, П. Симоненко, А. Алексюк, А. Борисова, Д. Чернілевський та ін.), було сконструйовано таксономію цілей у пізнавальній та емоційно-ціннісній сфері. До *пізнавальної сфери* відносимо цілі оволодіння студентами теоретичними засадами освітнього процесу, побудованого на

цілях і цінностях особистісного розвитку; професійними знаннями, що передбачають не тільки їх відтворення, аналіз

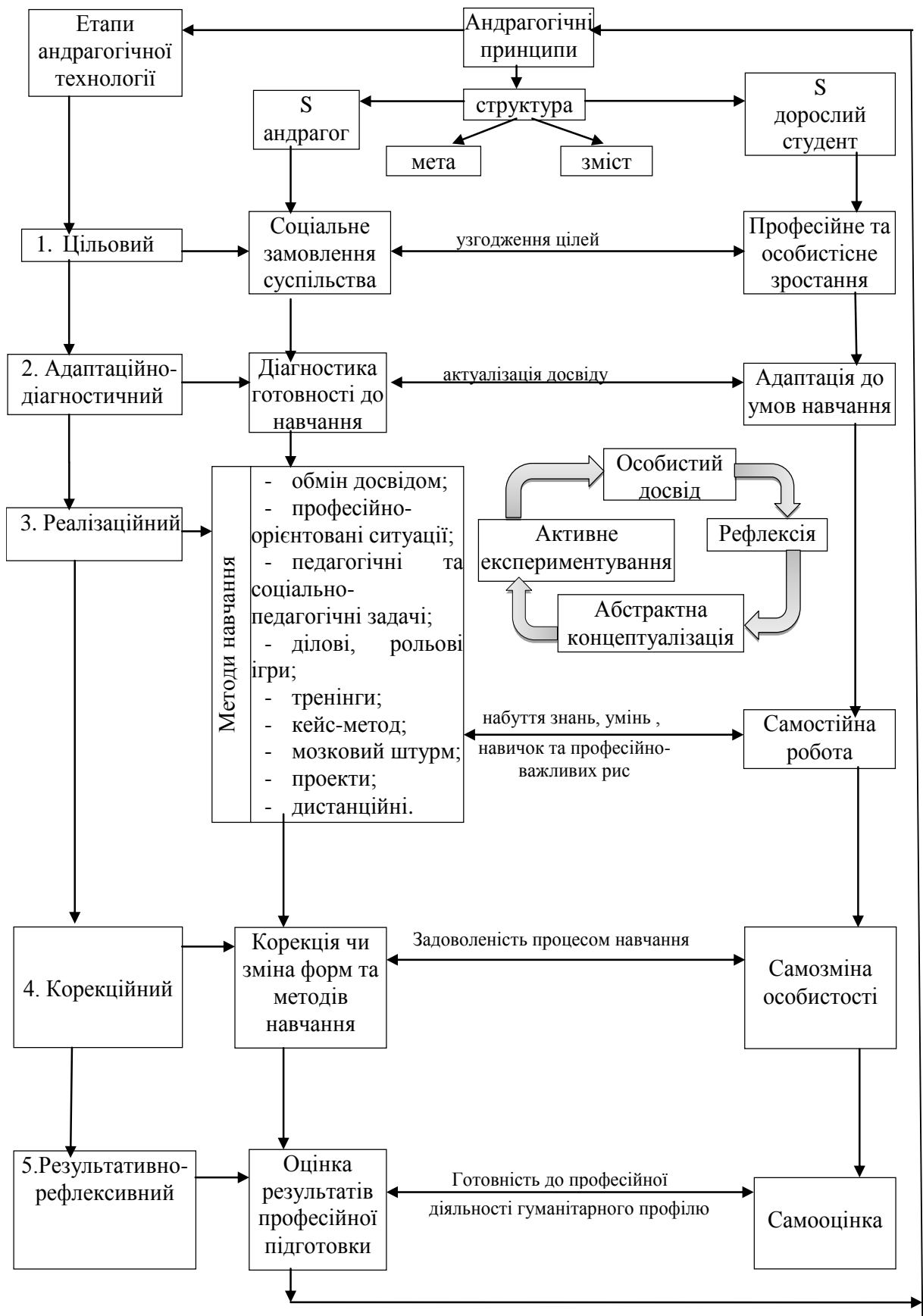

Рис.1. Андрагогічна технологія професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю в умовах другої вищої освіти

інтерпретацію, конструювання, узагальнення, оцінку знань, але й формування професійних умінь та навичок, розвитку творчого мислення.

До *емоційно-ціннісної* сфери відносимо цілі формування у майбутніх фахівців гуманітарного профілю емоційно-особистісного ставлення до педагогічної, соціально-педагогічної професії та професії психолога, до теорії та передового досвіду. Процес цілепокладання передбачає поступовий розвиток у студентів поглядів, особистісної позиції, усвідомлених переконань, методологічного підґрунтя гуманістично зорієнтованої філософії виховання, освіти, системи ціннісних орієнтацій, особистісних якостей. Цільові орієнтири мають сприяти формуванню у студентів інтересів і готовності до професії гуманітарного профілю, педагогічних здібностей, розвитку почуттєвої сфери майбутніх педагогів.

Результати переживання мають велике значення і для розвитку індивідуальності майбутніх фахівців гуманітарного профілю. Тільки шляхом частого звертання до емоційної сфери майбутні фахівці поступово набувають емоційної зрілості подібно тому, як постійно зростає зрілість інтелектуальна й фізична і водночас відбувається вироблення вміння об'єктивно оцінювати пізнавальні процеси. Відзначимо, що в емоційній сфері при виділенні проміжних етапів, які приводять до кінцевого результату, зустрічається ще багато труднощів, насамперед із-за множини дій дивергентного характеру. Науковці виділяють в емоційній сфері особистості майбутнього педагога два рівня: 1 – рівень готовності і прийняття цінностей педагогічної професії; 2 – рівень інтерналізації, як процес поступового визнання норм, цінностей, що вміщує оцінку, організацію і закріплення системи цінностей, розвиток особистісних якостей. Наступна операція – визначення стратегії навчання, що передбачає чергування теоретичного, практичного, експериментального навчання, практик, стажувань тощо.

Андрагогічна технологія дає змогу створити нестандартного, індивідуального змісту з урахуванням попередньої підготовки суб'єктів навчання. Необхідно також підібрати види, джерела, засоби, форми й методи навчання (з урахуванням психофізіологічних характеристик, життєвого досвіду, когнітивного й навчального стилів суб'єктів учіння) для використання опануванням змісту того чи іншого блоку

(модулю); намітити основні етапи контролю, чому передусім сприятимуть структурні блоки змісту учіння, визначені раніше.

Адаптаційно-діагностичний етап впровадження андрагогічної технології професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю передбачає з'ясування індивідуальних параметрів навчання конкретного студента шляхом створення деякої ідеальної моделі компетентності, до якої має прагнути студент; виявлення рівня попередньої підготовки, його професійного та соціального досвіду, психологічних особливостей тощо. Проте, андрагогічна діагностика відбувається вже на адаптаційному етапі навчання студентів у системі другої вищої освіти. На цьому етапі відбувається актуалізація особистісних ресурсів, творчого потенціалу майбутнього педагога, подолання стереотипів і комплексів, пов'язаних з власною контекстно-педагогічною діяльністю. Визначаються наступні завдання:

- майбутні педагоги мають усвідомити сутність суспільних цілей, задач і трансформування їх у загальні педагогічні цілі, завдання;

- сприяти осмисленню студентами значущості педагогічної діяльності;

- створити умови для реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин як між студентами, так і між викладачем і студентами;

- сприяти розвитку рефлексії, як основного механізму осмислення власного досвіду і визначення завдань саморозвитку. У вітчизняній психології процес професійної переорієнтації вивчається у контексті особистісного і професійного розвитку людини. Акцентується увага на таких аспектах цієї проблеми як взаємозв'язок вибору професії і формування професійної спрямованості особистості, актуальність професійного вибору протягом життєвого шляху людини, готовність особистості до повторного вибору професії.

Вибір нової професії дорослою людиною здійснюється з урахуванням того, що вона вже має спеціальність, сформовані професійно важливі якості, вироблені і закріплені способи успішного виконання професійних обов'язків, тобто певні, сформовані у попередній діяльності, суб'єктні якості. Доросла людина може сприймати ситуацію професійної переорієнтації як кризовий момент у своєму професійному становленні і житті, або, навпаки, як ситуацію, яка відкриває нові життєві перспективи.

Навчальна діяльність – лише одна з багатьох сторін життя дорослого студента. У період здобування вищої освіти молода

людина стикається із багатьма проблемами, пов'язаними з початком дорослого життя: нове середовище ровесників і дорослих, перегляд уявлень про себе, необхідність заробітку, можливий переїзд до іншого міста тощо. Постійне вирішення цих проблем потребує внутрішньої самоорганізації, уміння розподілити час і сили в навчальному режимі, стимулює роботу з виявлення та усвідомлення життєвих цінностей, уточнення перспективних планів. Необхідною умовою ефективності навчальної роботи студента є успішне подолання процесу адаптації.

Ефективність процесу навчання дорослої людини у системі другої вищої освіти значною мірою залежить від позитивної мотивації до здобуття другої вищої освіти, адаптації до умов ВНЗ тобто від готовності до професійної перепідготовки. Водночас багато дорослих студентів починають навчання, коли така готовність ще несформована. Тому необхідно з'ясувати особливості адаптації дорослих студентів до навчання в умовах здобуття другої вищої освіти; виділити умови покращення адаптаційного процесу дорослих студентів.

Адаптаційно-діагностичний етап упровадження андрагогічної технології навчання полягає у виявленні обсягу і характеру життєвого та професійного досвіду, фізіологічних і психологічних особливостей студента з метою з'ясування контексту навчання, тобто всіх параметрів професійної, побутової, соціальної діяльності індивіда, які впливатимуть на характер організації і ефективності професійної підготовки. Нарешті, виявляються когнітивний і навчальний стилі дорослих учнів. На адаптаційно-діагностичному етапі викладач проводить діагностичне тестування, співбесіди, анкетування, а суб'єкти навчання виконують діагностичні операції і поступово оволодівають технологією самостійної навчальної діяльності, зокрема самодіагностикою освітніх потреб.

Дорослі студенти адаптуються до умов ВНЗ в кінці першого чи на початку другого навчального семестру. Проте, цей процес не відбувається автоматично. Навіть на випускному курсі можна виявити особистостей, які "застрягли" на етапі адаптації, пройшли його невдало, і не повною мірою скористалися всіма можливостями, які дає навчання у ВНЗ.

Показниками особистісного рівня адаптації можуть бути:

- а) зниження особистісного рівня тривожності;
- б) відсутність бажання змінити життєву ситуацію;
- в) домінування позитивних емоцій (оптимістична гіпотеза);
- г) упевненість у собі, у власних силах, у здатності вирішити проблеми свого життя;

д) стійка адекватна самооцінка. Таким чином, початок навчання в університеті — це досить складний і багатогранний процес адаптації в житті кожного студента, до якого входить активне пристосування до нових умов життя, включення в кардинально новий вид діяльності, пристосування до нового соціального середовища. Важливим аспектом соціальної адаптації вважається прийняття індивідом нової соціальної ролі. проведений порівняльний аналіз процесу адаптації студентів-першокурсників до ВНЗ в умовах першої та другої (наступної) вищої освіти дав змогу виділити як загальні тенденції цього процесу, так і специфічні особливості.

1. Адаптація студентів в умовах вищого навчального закладу є комплексним, складним, багатоаспектним, синтетичним та динамічним процесом, обумовленим взаємодією профорієнтаційних, соціальних, біологічних і психологічних факторів і розглядається як процес, так і як результат.

2. Основними показниками адаптованості студентів до умов ВНЗ є пристосування до структури закладу, специфіки навчально-виховного процесу, статусу "студент"; чітко визначена мотивація навчання; засвоєння нових знань, виконання завдань, самостійної роботи; доцільний розподіл навантаження протягом доби, тижня; інкорпорація в академічну студентську групу, задоволення своїм статусом у ній, стосунками з одногрупниками; доцільні стосунки з викладачами, низький рівень тривожності під час складання заліків, екзаменів.

На основі аналізу наукових джерел та дослідження процесу навчання у системі другої вищої освіти було виділено специфічні показники адаптації дорослих студентів до умов ВНЗ:

- детермінованість навчальної діяльності побутовими, соціальними, професійними, особистісними чинниками;
- рівень адаптаційної мобільності є вищим ніж у молодих студентів;
- більш високий ступінь суб'єктної позиції дорослого у процесі навчання;
- сприйняття дорослим ситуації здобуття другої вищої освіти (кризова чи нової життєвої перспективи);
- потреба невідкладного застосування набутих знань та вмінь у професійній діяльності, з метою особистісного зростання;
- отримання низької оцінки успішності сприймається дорослими студентами як їх життєва некомпетентність.

Знання сукупності факторів адаптації, орієнтація на певні критерії, що характеризують результативність процесів адаптації, можуть стати методичним підґрунтям для роботи викладачів щодо покращення процесу адаптації дорослих студентів в умовах здобуття другої вищої освіти.

Основними умовами адаптації дорослих студентів до навчання у вищому навчальному закладі є урахування викладачами першої вищої освіти студентів, мотивації щодо здобуття другої вищої освіти, вікових психологічних особливостей дорослого студента, його життєвого та професійного досвіду; побудова навчального процесу на теоретико-методологічних засадах андрагогіки; самостійність дорослого у здійсненні організації процесу свого навчання; організація навчального процесу заснована на партнерстві "викладач-студент".

На цьому етапі важливо провести діагностику рівня розвитку особистості майбутнього фахівця, його готовності до особистісної взаємодії. Діагностика може здійснюватися за допомогою відповідних методів дослідження: спостереження, інтерв'ю, анкетування, тестування, рейтингу. Таким чином вирішуються завдання діагностичного характеру. На основі діагностики виділяються практичні задачі, що передбачають складання перспективної програми індивідуального розвитку майбутнього педагога. Моделюються можливі варіанти самовиховної діяльності, а також форми, методи, засоби педагогічної взаємодії із суб'єктами педагогічного процесу, проектується власна квазіпрофесійна діяльність на певний період.

Реалізаційний етап передбачає включення таких складників як – аксіологічний, когнітивний, діяльнісно-творчий, які відповідають компонентам творчої особистості фахівця гуманітарного профілю. При цьому ми спиралися на ідеї Н. Разіної щодо професійно-особистісного розвитку педагога в умовах інноваційної діяльності освітнього закладу.

Аксіологічний компонент має на меті залучення студентів – до загальнолюдської і національної духовної скарбниці та емоційного досвіду і цінностей, закладених у положеннях філософії освіти та виховання, педагогічній класичній спадщині, надання допомоги у виборі особистісно-значущих ціннісних орієнтацій.

Результатом реалізації аксіологічного компоненту технології стає:

- орієнтація студентів на загальнолюдські, національні духовні та особистісні цінності як стійка внутрішня детермінанта поведінки не залежно від зовнішньої дії;

- усвідомлення загальнолюдських і духовних цінностей на особистісному рівні;

- усвідомлення себе як частини культури;

- усвідомлення цінності особистості іншої людини, необхідності виявлення і розвитку всіх його сутнісних сил, необхідності спонукання його до самовиховання, до того, щоб стати творцем самого себе і своїх обставин, і як результат – усвідомлення кожним суб'єктом власної індивідуальності і неповторності.

Когнітивний компонент технології збагачує аксіологічний та емоційно-асоціативний компоненти особистості майбутнього фахівця, а також сприяє оволодінню студентами науковими знаннями

Діяльнісно-творча складова особистісної сфери забезпечує мотиваційний і діяльнісний компонент, сприяє формуванню і розвитку у студентів різноманітних способів професійної і практичної діяльності, розвитку особистісних якостей та творчих здібностей, необхідних для самореалізації особистості в пізнанні, праці, науково-дослідницьких видів діяльності.

Результатом діяльнісно-творчого компоненту технології стає:

- стійкий характер пізнавальних мотивів і активність у професійно-педагогічній та пізнавальній діяльності, виявляється у поєднанні з ініціативністю, самостійністю, творчістю;

- актуалізація професійних умінь у творчому плані;

- прояв емоційно-позитивного відношення до професійної діяльності і включення її в практичну діяльність;

- розвинені особистісні цінності та якості;

- стійкий інтерес до діяльності вчителя, психолога та соціального педагога, впевненість у своїх можливостях, прагнення до самовираження, самореалізації, особистісному саморозвитку, прагнення до творчих досягнень.

На відміну від педагогічної моделі, в межах якої саме на стадії реалізації процесу навчання настає період інтенсивної взаємодії педагога і учня, в андрагогічній – на цьому етапі можливі значні розмежування у діях і функціях суб'єктів процесу. Виконання програми – основне завдання учіння. У процесі навчання викладач організує взаємодію всіх учасників, проводить оперативну психофізіологічну, соціально-психологічну, когнітивну і функціональну діагностику з метою виявлення рівня готовності дорослих до одержання нової

професії. Залежно від результатів педагог визначає реальні освітні завдання.

Для більш ефективної реалізації програми андрагог створює навчальні ситуації, за яких дорослі з найбільшим рівнем активності і зацікавленості можуть реалізувати свої здібності. При необхідності вносяться корективи у використання форм навчальної діяльності, обраних у період попереднього планування, у зміст, джерела, засоби, форми, методи навчання і оцінювання його результатів.

З метою виділення найбільш оптимальних методів навчання дорослих у процесі професійної підготовки було враховано наукові класифікації методів навчання за певними ознаками:

- а) за джерелом пізнання (вербальні, наочні, практичні);
- б) за логікою пізнання (аналітико-синтетичні, індуктивні, дедуктивні);
- в) за ступенем усвідомленості сприйняття навчального матеріалу (пасивні, активні, інтерактивні, евристичні);
- г) за типом навчання (пояснювально-ілюстративні, проблемно-розвивальні, інтерактивні);
- д) за рівнем пізнавальної активності студентів (репродуктивні, продуктивні, евристичні);
- е) за рівнем проблемності (показові, монологічні, діалогічні, евристичні, дослідницькі, алгоритмічні, програмовані);
- є) за дидактичними функціями (методи стимулювання, організації та контролю);
- ж) за видом діяльності викладача (викладення матеріалу, організації самостійної діяльності студентів).

Також були запропоновані наступні методи, що сприяють появі інтересу, творчих починань, самостійних рішень:

– методи, створені на основі протилежностей. Під час використання цих методів студенти-дорослі навчаються порівнювати, відшукувати відмінності та схожості, переваги і недоліки, навчаються аналізувати, відстоювати свою точку зору. Наприклад, визначте переваги і недоліки професії вчителя та порівняйте з професією викладача вищого навчального закладу;

– системні методи. Під час використання системних методів усвідомлення нового матеріалу відбувається шляхом виділення частки і цілого, абстрактного та конкретного, структури і функції. Кожна нова система відкриває нову грань об'єкта, поглиблюючи розуміння в цілому. Це етапи руху свідомості студентів-дорослих: дія – розуміння – знання – дія, від конкретного – до абстрактного і від абстрактного – до конкретного;

– концептуальні методи спрямовані на виділення існуючих ознак та аналізу цих ознак з точки зору повноти, сутності. Вони допомагають студентам-дорослим усвідомити поняття і відношення, з якими пов'язане зазначене явище, синтез нових конструкцій і перехід до більш широких понять, що в свою чергу породжує нові точки зору, ідеї;

– ірраціональні методи. Використовуючи їх, викладач залучає такі прийоми, як: асоціація, пряма аналогія, особистісна аналогія, фантастична аналогія, символічна аналогія, медитація тощо. Ці методи називають ірраціональними (пісні, танці, музика тощо) тому, що вони спираються на якості душі. Вони легко застосовуються викладачами з душею “дитини” і важко викладачами з душею “дорослої людини”;

– творчо-конструктивні методи, за допомогою яких досягається розуміння шляхом творчого пошуку вирішення проблем, шляхом помилок і їх виправлення. Творчість постає як спонтанність. Наприклад, метод стимулювання випадковістю, “мозковий штурм”, метод винесення тощо;

– методи вирішення пізнавальних завдань (Я. Пономарьов, В. Сафонова).

Специфічними методами навчання майбутніх психологів були метод занурення, експресії та метод інтроспективного аналізу.

Метод занурення застосовувався з метою осмислення таких психологічних понять, які важко сформулювати теоретично, наприклад, «рефлексія», «мотивація».

Метод інтроспективного аналізу допомагає дорослому усвідомити прояви власного «Я»: власна діяльність, вчинки, поведінка, характеру взаємовідносин з людьми. Цей метод реалізується за допомогою гри «Кімната Уолта Діснея»: учасник (учасники) повинні уявно розділити простір на чотири кола. Входячи до кола «Мрійник», учасник уявляє найфантастичніше вирішення проблеми, аналізує власні відчуття від такого її вирішення. Коли буде створено образ, учасник переходить до кола «Спостерігач», де повинен уявити себе мрійником та визначити своє ставлення до нього (подобається чи ні). Далі учасник разом з мрією Мрійника входить у коло «Реаліст» і аналізує мету з його позицій (чи є зв'язок між метою та реальністю, чи, можливо щось у мрії змінити).

Далі учасник переходить до кола «Спостерігач» і намагається неупереджено проаналізувати позицію мрійника. Останнє коло «Критика» дозволяє виділити недоліки мети та запропонувати ефективні шляхи її досягнення. Потім учасник

знову входить у коло «Мрійник» та намагається знайти найоптимальніший шлях вирішення проблеми.

Парадоксальна розповідь містить хибні або неправильні твердження. Дорослим учням необхідно виділити парадоксальні моменти та довести, у чому полягає їх хибність. Під час виконання цієї вправи розвивається вміння швидко та логічно мислити, чітко висловлювати свою думку

Мозковий штурм спонукає суб'єктів навчального процесу виявляти творчість, розвиває вміння швидко аналізувати ситуацію. Висловлені ідеї систематизують, аналізують, виділяють ті, що допоможуть розв'язати проблему та хибні. Перед виконанням завдання слід обговорити правила: висловлюйте все, що спадає на думку; не обговорюйте і не критикуйте висловлювання інших; можна повторювати ідеї, запропоновані будь-ким іншим; розширення вже озвученої ідеї заохочується.

Мікрофон є різновидом групового обговорення певної проблеми, яка дає можливість швидко висловитися по черзі. Перед групою ставиться запитання. Учасникам групи пропонується мікрофон, який вони будуть передавати один одному, по черзі беручи слово. Говорити може тільки той, хто тримає мікрофон. Важливо не критикувати чужі відповіді. По закінченню педагог або дорослий учень, який добре володіє цією темою, підводить підсумки.

Навчальні заняття з використанням *модерації* є формою організації навчання дорослих, які здійснюються на трьох рівнях: предметному (змістовному), рівні переживань (досвід, почуття, бажання) та рівні взаємодії (комунікація та співробітництво у групі). Структура модерації: модератор (не лектор), а організатор активної роботи дорослих студентів; освітня діяльність; візуалізація змісту, напрямів та способів діяльності; чергування таких організаційних форм як індивідуальна, групова та колективна, зворотній зв'язок, рефлексія.

Етапами модерації є:

1. Налаштування (розвиток сенситивності завдяки налаштуванню на зміст проблеми, внутрішній світ та позиції однокласників).
2. Занурення у проблематику (визначення та формулювання проблеми чи теми обговорення).
3. Обговорення теми у «малих групах» та пошук рішень.
4. Презентація розробок мікрогруп та загальна дискусія, узагальнення та конкретизація результатів роботи.
5. Підсумки роботи та обмін враженнями.

Сутність *дискусії* як методу професійної підготовки дорослих студентів полягає в тому, що з групою організовується обговорення тих або інших конкретних проблем, які виникають у процесі спілкування, конфліктів між партнерами з метою пошуків рішень, дискусія ведеться вільно, невимушено, з внесенням жарту, вона є схожою на бесіду друзів, яка сприяє подоланню перешкод, полегшує внесення в обговорення несподіваних аргументів, нових точок зору, об'єднуючи все це в єдине ціле. Студенти-дорослі почувають себе розкуто, невимушено, намагаються висловлювати своє ставлення до теми обговорення, не бояться бути смішними. Групової дискусії мають великий ефект, оскільки дозволяє студентам-дорослим висловити власну точку зору, збагатитися інформацією, отримати досвід участі у пошуку вирішення проблеми в групі.

Обмін досвідом. Дорослим студентам пропонується тема і дається завдання, спираючись на їх особистий досвід, подати (презентувати) певний матеріал за цією темою. Ця форма роботи розкриває можливості фахівців і надає також їм можливість поставити питання, отримати відповіді, порівняти із своїм досвідом, проаналізувати, вибрати кращий варіант подачі нового матеріалу з подальшим його використанням у своїй практиці, надає можливість відчувати себе в ролі учнів і вибрати кращий варіант презентації матеріалу, удосконалюючи професійні якості вчителя.

Ігрові методи – це методи, у яких проблеми окреслюються, розігруються й обговорюються. Під час гри студенти-дорослі перебирають на себе певні ролі і ведуть себе відповідно до цих ролей. Гра знімає внутрішні бар'єри, сприяє вмінню вести дискусію, диспут, розв'язанню дилем, умінню будувати запитальні речення, формує інтерес до навчання за умови рефлексивного оцінювання результатів проведених ігор.

Ефективним шляхом розвитку вмінь, необхідних у міжособистісному спілкуванні, серед ігрових є *рольова гра*, яка широко використовується у практиці викладання. Студенти-дорослі, перебираючи на себе певні ролі, ведуть розмову від імені свого героя, таким чином знімаються психологічні перешкоди. Вони не бояться зробити помилку, видатися смішними, стають більш розкутими. Моделювання спілкування у різноманітних ігрових ситуаціях сприяє невимушеному засвоєнню програмного матеріалу, надає студентам змогу виступити у будь-якій соціальній ролі. Різні види рольових ігор створюють для її учасників умови, за яких вони можуть:

- усвідомлювати не лише сутність висунутої ними соціально-психологічної ситуації, але й власні соціальні настанови та почуття, думки, пов'язані з тією або іншою роллю;
- розвивати вміння “входити в становище інших людей”, краще розуміти їх позиції та почуття;
- апробувати нові ролі та форми спілкування в ситуаціях, які моделюють реалії життя.

Тому саме рольові ігри, на нашу думку, сприяють умінню більш об'єктивно аналізувати, краще розуміти власну поведінку та поведінку інших людей, сприяють усвідомленню учасниками рольових ігор значущості соціально-психологічних факторів в їх повсякденній діяльності, спілкування з іншими людьми.

Ділова гра являє собою форму відтворення предметного та соціального змісту професійної діяльності, моделювання відносин, характерних для педагогічної діяльності. Ділова гра моделює умови майбутньої професії. У грі формуються особистісні якості вчителя. Студент набуває навички соціальної взаємодії, ціннісні орієнтації та установки, що притаманні фахівцю.

Ділова гра допомагає студентам побачити професійну ситуацію як ціле, уміти аналізувати складні частини об'єкту діяльності та умови його функціонування; виділяти в даній ситуації предмет дій, мету, засоби та очікувані результати перетворення ситуації; будувати модель діяльності по перетворенню умов поставленої задачі, підбору необхідної інформації, зміни умов функціонування об'єкту або його властивостей; здійснення дій по розв'язку задачі, проведення оцінки та узагальнення результатів. Ділова навчальна гра є "інструментом" розвитку теоретичного та практичного мислення спеціаліста: здатності аналізувати складні умови педагогічної дійсності. Інтерактивні методи навчання були спрямовані на максимальну взаємодію між студентами. Їх цінністю у навчанні дорослих є те, що взаємодія відбувається між студентами, які тільки почали професійне навчання і тими, хто має стаж професійної діяльності.

Цілі гри узгоджуються з практичними потребами студентів, ця форма організації навчального процесу знімає протиріччя між абстрактним характером навчального предмету та реальним характером професійної діяльності, системним характером знань, які використовуються, ігрова форма включає момент соціальної взаємодії, готує до професійного спілкування, ділова гра насичена зворотним зв'язком, при чому більш змістовним, ніж у традиційних методах, у грі формуються установки професійної діяльності, легше переборюються стереотипи,

коректується самооцінка, гра сприяє включенню рефлексивних процесів, надає можливість інтерпретації, усвідомлення одержаних результатів, дає можливість наочно побачити наслідки прийнятих рішень, дає можливість перевірити альтернативні рішення.

При проведенні ділової гри можуть виникати певні труднощі:

1. Неузгодженості на початковому періоді її розгортання (коли учасники гри намагаються забезпечити собі досить високий соціометричний статус.). Тому розподілення ролей краще винести за рамки гри.

2. Коли на гру переносяться особистісні взаємовідносини між її учасниками.

3. Втрата розуміння ігрового контексту одним із учасників гри.

4. Азарт гравців може викликати імпульсивні дії, що концентруються на виграші, а не на результаті. Завдання керівника гри полягає в регуляції емоційних станів.

Труднощі, які викликані індивідуальними особливостями її учасників, що виражаються в неспроможності прийняття ними ігрової ситуації, нездатності до групової діяльності.

«Кейс» - метод - це дуже деталізовані, контекстуальні, описові доповіді і повідомлення про викладання і учіння. "Кейс"-метод використовують для того, щоб допомогти майбутньому вчителю зрозуміти специфіку педагогічних ситуацій (взаємовідносини, види відповідальності, клімат навчання, мотивацію). Це сприяє формуванню вмінь розв'язання проблемних ситуацій, допомагає адаптації студента до майбутньої діяльності. Кейсом називають певний текст обсягом до декількох десятків сторінок, який розробляє викладач, та дає студенту заздалегідь для підготовки до заняття. На занятті відбувається детальне обговорення кейсу, де викладач виступає в ролі ведучого, що генерує питання, розподіляє студентів у групи.

Портфоліо - метод навчання, оцінювання і атестації, який широко застосовується у процесі підготовки майбутніх вчителів. У педагогічній практиці відомі такі види портфоліо: "робочий портфоліо", "шоукейс портфоліо" і "портфоліо для записів. Найчастіше у практиці підготовки майбутніх вчителів використовують "робочий портфоліо": студент збирає матеріал для атестації, викладач має можливість оцінити рівень професійного зростання студента протягом певного часу. Також проводяться *портфоліо-конференції*, на яких відбувається атестація цього виду студентської роботи. Фактично викладач

разом зі студентами проводить спільний аналіз та оцінювання їх вмінь і здібностей. З'явилася можливість вивчити ідеї, інтереси, звички, загальні здібності і ставлення до навчальних цілей, і найголовніше, встановити цілі самокерування і самовдосконалення.

Проекти розвивають логічне мислення, навички стилістичного оформлення своєї думки, правильного добору слів тощо. Виконання такого завдання, як написання проектів, вимагає від студента осмислення і формулювання основних ідей з предмета, що вивчається у вищій школі. Викладачі за допомогою методу-проектів намагаються сформувати зі студента самостійних дослідників, спроможних трансформувати себе і виробити власну робочу теорію. Головна мета методу-проектів - висунення та розв'язання творчих ідей.

Фахівцям дається можливість виконати проекти робіт, пов'язані з темами, які вивчаються, і вимагають повного розуміння їх сутності та володіння відповідними навичками й уміннями. Проекти можуть бути виконані під час проведення занять або у поза аудиторний час. Після завершення роботи представникам від кожної робочої групи надається слово для захисту свого проекту. Використання цього виду роботи надає можливість вільно створювати групи, які виконуватимуть ці проекти та залучати до роботи в цих групах фахівців з різним обсягом знань і вмінь. Сильніші студенти-дорослі допомагають слабшим.

Під час цієї допомоги відпрацьовуються певні навички й уміння, закріплюються та поглиблюються раніше набуті знання, навички й уміння, що сприяють розвитку творчих здібностей у тих студентів-дорослих, які допомагають і тих, кому допомагають. Спільна навчальна діяльність сприяє й створенню сприятливого мікроклімату, без якого неможливе навчання дорослих. Примусити навчатися їх неможливо, якщо вони самі цього не захочуть. Саме бажанню навчатися і допомагають сприятливі умови навчання, тобто сприятливий мікроклімат на заняттях.

– “Мозковий штурм”. Студенти-дорослі працюють у невеличких групах, перед ними ставиться проблема (тема), і пропонується обговорити її для того, щоб знайти певне вирішення. Це надає фахівцям можливість ознайомитись з реальною або вигаданою ситуацією в процесі набуття досвіду. Вони можуть генерувати різні ідеї, поєднувати та покращувати їх, враховувати думки інших людей, продумувати варіанти дій, не перебуваючи під тиском реального життя і паралельно розвиваючи свої навички і вміння спілкування. У зазначеному

варіанті навчання йде через вербальну взаємодію з іншими студентами-дорослими з використанням накопиченої життєвої мудрості.

Ефективність застосування інтерактивних технологій у навчанні дорослих визначається за такими критеріями:

1) пізнавальної активності (рівень пізнавальної активності учасників навчального процесу);

2) мотивації (зацікавленість в одержанні нової інформації, наскільки навчання орієнтоване на запити та потреби дорослого);

3) активної інформативності (наскільки навчання сприяє осмисленню нової інформації, орієнтоване на її активне засвоєння, можливість співвіднесення нового знання з відомим, власним досвідом; відстеження власного розуміння);

4) активізації мислення (наскільки навчання спонукає до роздумів, систематизації, класифікації та узагальнення нової інформації, вироблення власного ставлення до неї і формулювання проблем та запитань для подальшого просування в інформаційному та діяльнісному пол);

5) співпраці (рівень психологічної комфортності, демократичності і партнерства в процесі навчання, зокрема у системі «викладач — учень», рівень взаємної відповідальності за результати навчання);

6) результативності (успіхи у навчанні, міцність і глибина засвоєння навчального матеріалу, засвоєння необхідних, відповідно до потреб дорослих, професійних та інших умінь і навичок за умови раціональної витрати часу та зусиль, ступінь задоволення навчанням).

Для диференціації й індивідуалізації навчального процесу значні можливості відкриває використання потенціалу інформаційних технологій навчання (ІТН), які розглядаються як сукупність методів і технологічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі й подання інформації за допомогою комп'ютерів і телемунікаційних мереж. Залежно від конкретних дидактичних завдань, що розв'язуються з використанням ІТН, при підготовці вчителя до конструювання навчальних технологій можуть ефективно застосовуватися такі комп'ютерні засоби навчання (КЗН) або їхнє поєднання: електронний підручник; мультисередовищна система; система автоматизованого проектування; електронний бібліотечний каталог; банк даних, база даних; локальні й розподілені (глобальні) обчислювальні системи; електронна пошта; голосова електронна пошта; система телеконференцій; автоматизована система керування науковими дослідженнями; автоматизована

система організаційного керування. Навчання за допомогою комп'ютера знімає психологічні перепони, суб'єктивізм в оцінюванні, але не завжди навчально-технічна база навчального закладу має можливість широко використовувати цей вид діяльності.

Корекційний етап андрагогічної технології передбачає внесення змін у зміст, джерела, засоби, форми та методи навчання та оцінювання його результатів, а у разі потреби – і в мету навчання та в особистісні освітні цілі студентів. За допомогою різних форм контролю навчальної діяльності студентів відбувається оцінка процесу впровадження андрагогічної технології. Використання тестів сприяє розвитку індивідуально-психологічних особливостей студентів-дорослих, що є відповідальними за успішність перебігу іншомовної мовленнєвої діяльності (пам'ять, гнучкість мислення тощо); розвитку спеціальних навчальних умінь, які дозволяють студентам-дорослим організувати себе в ході виконання тесту. На цій основі розвиваються вольові якості особистості студента-дорослого, почуття відповідальності, здатність до самодисципліни. Розвивальна функція контролю реалізується також у напрямі розвитку інтересу, мотивації, стимулювання студента в досягненні вищих результатів своєї успішності в оволодінні професією вчителя, психолога та соціального педагога

Рефлексивно-оцінний етап технології передбачає зміни в особистісній та професійній сферах майбутніх фахівців, зокрема, формування світогляду, збагачення ціннісних орієнтацій, розвиток моральних якостей, уважного, турботливого ставлення до дітей, відповідальності, почуття обов'язку, педагогічного такту тощо. Професійна підготовка сприяє поглибленню психолого-педагогічних знань, умінь вироблення особистісної, гуманістично-орієнтованої позиції. У процесі професійно-педагогічної підготовки у студентів утверджуються й використовуються психологічні механізми саморозвитку, що передбачає максимальне залучення всіх компонентів структури особистості (свідомості, емоцій, волі) в соціальні й міжособистісні взаємодії.

Представлена компонентна структура змісту андрагогічної технології професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю дозволяє акцентувати увагу на збагачення особистісно-сислової сфери, відносин, переживань і усвідомленні цінностей педагогічної професії, розвитку педагогічних здібностей. На тлі етичних, інтелектуальних переживань, зіткнення різних думок, поглядів, позицій, загально педагогічних, науково-педагогічних і методичних знань, різноманітних варіантів вирішення

професійно орієнтованих педагогічних задач і пізнавальних завдань, відбувається залученість студента до аналізу, оцінювання і відбору особистісно значущого змісту педагогічної освіти.

Окремо розглянемо діагностичну складову технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів у контексті особистісно орієнтованого підходу. Для визначення особистісних характеристик у психології розроблені тести на визначення «Я»-концепції, саморегуляції, креативності та ін. Однак нас цікавить не креативність сама по собі, а якості особистості, які властиві творчій особистості, технології особистісно-професійного розвитку, що виявляються в процесі її реалізації.

В андрагогічній технології діагностика стану особистісного зростання майбутніх педагогів здійснюється на основі емпіричних матеріалів, що відображають прояви показників (якостей) творчих здібностей, одержаних шляхом спостережень за педагогічною діяльністю студентів, результатів виконаних студентами вправ творчого характеру, аналізу продуктів творчої діяльності в період практики, розробки і реалізації професійно-педагогічного проекту.

Така діагностика дає можливість майбутньому педагогу проектувати індивідуальну траєкторію особистісно-професійного зростання. Для того, щоб визначити наявний стан і основні характеристики особистісного зростання студентів на кожному з етапів педагогічного процесу технології, нами вироблені критерії діагностики. З метою збору й обробки інформації була складена карта обстеження студентів, що включає компонентну структуру творчої особистості і показники педагогічних здібностей.

Таким чином, гуманістично-орієнтований та технологічно-розроблений навчальний процес професійної педагогічної підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю спрямовує їх до особистісного та професійного вдосконалення впродовж життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василькова Т. А. Андрагогика : учеб.-метод. пособие / Т. А. Василькова. — М. : ВНПЦ профориентации, 2002. — 136 с.
2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. — М. : Педагогика, 1989. — 192 с. 169.
3. Змеёв С. И. Технология образования взрослых : учеб. пособие / С. И. Змеёв. — М. : Академия, 2002. — 160 с.

